

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

Vaiva Chocevičiūtė

**TARPTAUTINIŲ SOCIALINIŲ PROJEKTŲ VADOVŲ
IDENTITETO RAIŠKA**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė

prof. dr. Vilmantė Kumpikaitė-Valiūnienė

KAUNAS, 2019

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**TARPTAUTINIŲ SOCIALINIŲ PROJEKTŲ VADOVŲ
IDENTITETO RAIŠKA**

Baigiamasis magistro projektas

Projektų vadybos studijų programa, valstybinis kodas 6211LX032

Vadovė.....parašas.....
prof. dr. Vilmantė Kumpikaitė-Valiūnienė
2019 m. gegužės 10 d.

Recenzentas.....parašas.....
doc. dr. Kęstutis Duoba
2019 m. gegužės 10 d.

Projektą atliko.....parašas.....
Vaiva Chockevičiūtė
2019 m. gegužės 10 d.

KAUNAS, 2019

Akademinio sąžiningumo deklaracija

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Vaiva Chockevičiūtė

Projektų vadybos studijų programa, valstybinis kodas 6211LX032

Baigiamojo magistro projekto „Tarpautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiška“

AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA

2019 m. gegužės 10 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Vaivos Chockevičiūtės**, baigiamasis magistro projektas tema „Tarpautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiška“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame projekte nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį projektą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Vaiva Chockevičiūtė. Expression of Identity of International Social Project Managers. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiška. Master's Final Degree Project / prof. dr. Vilmantė Kumpikaitė-Valiūnienė; School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Study area (Business and Public Management), study field: Management.

Keywords: *social, project, management, identity, narrative.*

Kaunas, 2019. 67 pages.

Summary

Project Management is an integral part of the development of modern organizations. Despite the fact various types of business projects are an important tool for the development of many organizations, projects which address various social problems could be called an exceptional model of modern society development. There is still the lack of research which involves social project managers experiences. The growing field of activity shows the importance and relevance of these studies.

While some examples of identity studies can be found in project managers' research field, such studies are often overshadowed by studies on technical aspects, and the human side of project management is often overlooked, despite the fact that a tight project manager's work routine can also influence project manager's efforts to maintain his identity (Cowen and Hodgson , 2015). Social project managers are constantly faced with socially sensitive topics, whose additional emotional burden can also affect the identity of project managers or even become part of their personal identity.

Research methods. In order to present the topic of international social projects, the analysis of scientific literature was carried out. The method of **Oral History** was chosen as the main research tool. Oral History is one of the oldest methods of research, which is nowadays increasingly used to study various social problems, so there are cases where this method is the basis of innovative social projects. The use of the Oral History method to explore the experience of project managers is new but potential tool for revealing identity expression. Research instrument for collecting Oral History - **in-depth interview**. The analysis of the collected data is carried out using **narrative content analysis**.

Work problem. Noting that the goals of social projects are not measured financially and based on the assumption that their leaders are more guided by altruistic goals, possibly due to their personal experience and values developed from childhood, **the aim of this work** is to reveal the expression of identity of international social project managers. **The object** of the thesis is the expression of identity of international social project managers.

Work tasks:

1. To reveal the types of managers identity based on the analysis of scientific literature.
2. To introduce and reveal peculiarities of international social projects at the theoretical level.
3. To provide a theoretical model for the expression of the identity of international social project managers.

4.To use the method of Oral History to collect stories from international social project managers and analyse their narratives, revealing the expression of identity.

Based on a model that summarizes theoretical analysis, the expression of the identity of social project managers has been studied on the basis of social identity and identity theories, and the analysis of the expression of personal, social, professional and cultural identity in three life stages: childhood, adolescence and maturity. **The results of the study** show that spoken history of social project managers has revealed a certain perspective of their professional identity and the factors that influence its formation. According to the respondents, management of social projects is more than a profession, often inseparable from personal life, involving friends and relatives, requiring a deeper understanding of social issues and, above all, a willingness to contribute to positive changes in the world. That's why International Social Project Manager could be described as strong value-based, multicultural, team-based person, who is able to recognize social problems and is willing to contribute to positive changes.

Chockevičiūtė, Vaiva. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiška. Magistro baigiamasis projektas / vadovas prof. dr. Vilmantė Kumpikaitė-Valiūnienė; Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir verslo fakultetas.

Studijų sritis (verslas ir viešoji vadyba), studijų kryptis: vadyba.

Reikšminiai žodžiai: *socialinis, projektas, vadyba, identitetas, naratyvas*.

Kaunas, 2019. 67 puslapiai.

Santrauka

Projektų vadyba – neatsiejama šiuolaikinių organizacijų veiklos vystymo dalis. Nors įvairaus pobūdžio verslo projektai yra svarbi daugelio organizacijų veiklos vystymo priemonė, tačiau išskirtiniu šiuolaikinės visuomenės veiklos modeliu būtų galima pavadinti projektus, skirtus įvairioms socialinėms problemoms spręsti. Tyrimų, apimančių socialinių projektų vadovų patirtis vis dar trūksta, o nuolat auganti sritis parodo šių tyrimų svarbą ir aktualumą.

Nors projektų vadovų tyrimuose galima rasti identiteto studijų pavyzdžių, tokius tyrimus dažniau užgožia techninius elementus tiriančios studijos, o žmogiškoji projektų vadybos pusė dažnai pamirštama, nepaisant to, jog įtemptas projektų vadovo darbas taip pat gali padaryti įtaką projektų vadovo pastangoms išlaikyti savo identitetą (Cowen ir Hodgson, 2015). Socialinių projektų vadovai nuolatos susiduria su socialiai jautriomis temomis, kurių sukeliamas papildomas emocinis krūvis taip pat gali daryti įtaką projektų vadovų identitetui ar net tapti jų asmeninio identiteto dalimi.

Tyrimo metodai. Siekiant pristatyti tarptautinių socialinių projektų tematiką atlikta mokslinės literatūros analizė. Pagrindine tyrimo priemone pasirinktas sakytinės istorijos metodas. **Sakytinė istorija** (angl. *Oral History*) yra vienas seniausių tyrimo būdų, šiais laikais vis dažniau taikomas įvairioms socialinėms problemoms tirti, todėl pasitaiko atvejų, kuomet būtent šis metodas tampa inovatyvių socialinių projektų pagrindu. Sakytinės istorijos metodo taikymas projektų vadovų patirčiai tirti yra naujas, tačiau potencialus įrankis identiteto raiškai atskleisti. Tyrimo instrumentas sakytinei istorijai surinkti – **giluminis interviu**. Surinktų duomenų analizė atliekama taikant **naratyvinę turinio analizę**.

Darbo problema. Atkreipus dėmesį, jog socialinių projektų tikslai dažniausiai nematuojami finansine nauda ir remiantis prielaida, jog jų vadovai labiau vadovaujasi altruistiniais tikslais, galimai nulemtais jų asmeninės patirties bei vertybėmis, išugdytomis nuo vaikystės, šio **darbo tikslas** – atskleisti tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raišką. **Darbo objektas** – tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiška.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis mokslinės literatūros analize, atskleisti vadovų identiteto tipus.
2. Pristatyti ir atskleisti tarptautinių socialinių projektų ypatumus teoriniame lygmenyje.
3. Pateikti tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos teorinį modelį.
4. Taikant sakytinės istorijos metodą, surinkti tarptautinių socialinių projektų vadovų pasakojimus ir išanalizuoti jų naratyvus, atskleidžiant vadovų identiteto raišką.

Remiantis teorinę analizę apibendrinančiu modeliu, socialinių projektų vadovų identiteto raiška buvo tirta socialinio identiteto ir identiteto teorijų pagrindu, bei analizuojant asmeninio, socialinio, profesinio bei kultūrinio identiteto raišką trijų gyvenimo tarpsnių: vaikystės, paauglystės ir brandos perspektyvoje. **Tyrimo rezultatai** rodo, jog sakytinė socialinių projektų vadovų istorija atskleidė tam tikrą jų profesinio identiteto raiškos perspektyvą ir šio formavimuisi įtaką darančius veiksnius. Respondenčių žodžiais, socialinių projektų vadyba yra daugiau nei profesija, dažnai neatsiejama nuo asmeninio gyvenimo, įtraukianti draugus ir artimuosius, reikalaujanti gilesnio socialinės problematikos supratimo, o svarbiausia, noro prisidėti prie teigiamų pokyčių pasaulyje. Tuo tarpu socialinių projektų vadovę būtų galima apibūdinti kaip stiprų vertybinį pagrindą turinčią, multikultūrišką, komandišką, socialines problemas atpažįstančią ir siekiančią prie jų sprendimo prisidėti asmenybę.

Turinys

Paveikslų sąrašas	9
Lentelių sąrašas	10
Įvadas	11
1. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos problemos analizė	14
1.1. Identiteto tyrimų svarba	14
1.2. Socialinių projektų vadovų tyrimų aktualumas	15
1.3. Socialinių projektų reikšmė Lietuvoje	17
2. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos teoriniai sprendimai	20
2.1. Projektų vadovo samprata	20
2.2. Vadovo identitetas mokslinėje literatūroje	21
2.3. Tarptautinių projektų teorinė analizė	26
2.3.1. Tarptautinių socialinių projektų ypatumai	29
2.3.2. Tarptautinių projektų vadovų vadovavimo bruožai	31
2.4. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo teorinis modelis	33
3. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo metodika	36
3.1. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo dizaino pristatymas	36
3.2. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo respondentų pristatymas	39
4. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo rezultatai ir diskusija	41
4.1. Respondentų vaikystės naratyvų analizė	41
4.2. Respondentų paauglystės naratyvų analizė	46
4.3. Respondentų brandos naratyvų analizė	51
4.4. Diskusija	59
Išvados ir rekomendacijos	62
Literatūros sąrašas	64
Priedai	68

Paveikslų sąrašas

1pav. Kultūrinių dimensijų modelis.....	27
2pav. Socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo teorinis modelis.....	34
3pav. Socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo modelis.....	38
4pav. Respondentų identiteto raiškos apibendrinimas.....	60

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Identiteto teorijos.....	23
2 lentelė. Pasaulio banko organizacijos siekiami rezultatai.....	30
3 lentelė. Respondentų pristatymas/pradiniai faktai apie responde.....	40
4 lentelė. Respondentų identiteto raiška vaikystėje.....	45
5 lentelė. Respondentų identiteto raiška paauglystėje.....	51
6 lentelė. Respondentų identiteto raiška suaugus.....	58

Įvadas

Darbo aktualumas. Projektų vadyba – sparčiai auganti ir vis labiau neatsiejama šiuolaikinio verslo, pramonės, infrastruktūros, švietimo organizacijų plėtros dalis. Kol įvairaus pobūdžio verslo projektai tampa neatsiejama daugelio organizacijų veiklos vystymo priemonė, išskirtiniu šiuolaikinės visuomenės veiklos modeliu būtų galima pavadinti projektus, skirtus įvairioms socialinėms problemoms spręsti. Europos Sąjunga (ES) jau ilgiau nei dvidešimt penkerius metus vykdo įvairias programas, kurių dėka skiriamas finansavimas švietimo, mokymo ir jaunimo srityse, kurias šiuo metu apjungia platforma Erasmus+ (Erasmus+ programme guide, 2013). Projektų vadybai, kaip veiklos sričiai išpopuliarėjus šio amžiaus pradžioje, ja pradėta domėtis ir iš mokslinės perspektyvos, tačiau tyrimų, apimančių socialinių projektų vadovų patirtis vis dar trūksta, o nuolat auganti veiklos sritis parodo šių tyrimų svarbą ir aktualumą.

Į Europos investicinių fondų lėšas gali pretenduoti mažos ir vidutinės įmonės, nevyriausybinės organizacijos, jaunimas, mokslo darbuotojai, ūkininkai ar viešosios įmonės, siekdami įgyvendinti finansinių srautų negeneruojančius ar nepakankamai generuojančius projektus, kurie be ES finansavimo greičiausiai neįvyktų. Nors kitaip nei verslo projektai, viešieji investiciniai projektai dažniausiai negeneruoja, arba generuoja nepakankamai grynųjų pajamų, tokie projektai kuria socialinę naudą visuomenei (Baranauskienė, 2013). Jų dėka tenkinami socialiniai, ekonominiai, aplinkosauginiai viešieji poreikiai, kuriant visuomeninę-socialinę naudą. Investicinių projektų, turinčių socialinį, edukacinį kontekstą, svarba Lietuvoje nuolat auga. Tokio pobūdžio projektais siekiama ugdyti visuomenę prisidedant prie įvairių socialinių problemų sprendimo, integracijos skatinimo, atskirų socialinių grupių dialogo kūrimo, lygių galimybių užtikrinimo. Pagal veiklos pobūdį tyrime dalyvavusių projektų vadovų projektus būtų galima vadinti socialiniais, pagal finansavimo pobūdį šie projektai vadinami investiciniais, tačiau siekiant efektyviau apsibrėžti tyrimo lauką, tyrimo objektu pasirinktos su **tarptautiniais socialiniais projektais dirbančių projektų vadovų patirtys**.

Globalizacijos veikiamame pasaulyje tarptautiškumo aspektas tampa neišvengiama projektų vadybos dalimi. Nors studijų, nagrinėjančių tarptautinių projektų problematiką nestinga, galima pasigesti išsamesnių tyrimų, atskleidžiančių socialinių projektų vadovų patirtis. Iki šiol atlikta keletas įvairių mokslinių tyrimų tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, siekiančių pagrįsti Erasmus+ ir panašių programų efektyvumą, nagrinėnant buvusių dalyvių patirtis. 2018 metais atlikto tyrimo metu net 98proc. respondentų savo patirtį įvertino teigiamai, išskirdami, jog patobulino bendravimo, užsienio kalbų, gebėjimo prisitaikyti, darbo komandoje ir konfliktinių situacijų valdymo įgūdžius (Kalinauskaitė, 2018). Vis dėlto, retai atkreipiamas dėmesys į tokių projektų vadovų patirtis, su kokiais iššūkiais šie susiduria dirbdami su dažnai visuomenėje laikomomis jautriomis tematikomis, tuo tarpu identiteto raiškos paieškos tiek profesiniame, tiek kultūriniame kontekste galėtų atskleisti platesnį socialinių projektų vadovų paveikslą. Švietimo projektų vystymas reikalauja patirties ir žinių įvairiose srityse, tokiose kaip: psichologija, kūrybiškumas, bendrosios mokymo programos, kompiuterinės technologijos ir žinių perdavimo metodai (Adam, Prostean, Badea, Prostean, 2015). Organizacijų, kurios užsiima Erasmus+ mobilumo projektų rengimu kaip pagrindine savo veikla skaičius nuolat auga, taip pat daugėja institucijų, kurios tokių projektų rengimu užsiima kaip papildoma veikla. Jei studijos, nagrinėjančios dalyvių patirtis gali pagrįsti finansavimo platformos reikšmę, studijos, nagrinėjančios vadovų patirtis galėtų prisidėti prie švietimo projektų vadovų efektyvumo gerinimo ir tokio pobūdžio projektų kokybės užtikrinimo.

Naujumas. Nors pirmieji sakytinės istorijos (ang. *Oral History*), kaip metodo, pavyzdžiai siejami su dvidešimto amžiaus vidurio Jungtinių Amerikos valstijų vyrų elito naratyvų įrašinėjimu, nuo to laiko šio metodo naudojimas randamas įvairiose srityse, tokiose kaip istorija, antropologija, sociologija ar teisė. Didžiausias giluminio interviu privalumas yra galimybė atrasti iš anksto nenumatytos informacijos, nors toks tyrimo būdas ir reikalauja didelių laiko sąnaudų. Įrašyti giluminiai interviu padeda tyrinėti gyvenimo būdą tiriant jį gyvenančius žmones ir klausiant jų, ką jie mano apie savo patirtis. Dar svarbiau, sakytinė istorija leidžia pažvelgti į tiriamą objektą per tikras patirtis. Giluminiai interviu taip pat gali atskleisti informaciją, kuri, nerašytos taisyklės principu, susieja žmogų su jo atstovaujama grupe per personalizuotas patirtis, atskleidžiant socialinę realybę (Yow, 2015). Naratyviniai tyrimai kontekste, susijusiam su socialinėmis problemomis, yra aktualūs, tačiau sakytinės istorijos metodo taikymo pavyzdžių projektų vadybos kontekste rasti labai sunku ar beveik neįmanoma dėl keleto priežasčių. Naratyviniai tyrimai sociologinių tyrimų lauke išpopuliarėjo jau nuo XX amžiaus, tačiau projektų vadyba kaip veiklos sritis išsivystė tik XXI amžiaus pradžioje, tad ir mokslinių tyrimų laukas projektų vadybos srityje vis dar auga. Be to, naratyviniai tyrimai dažnai yra imlesni laikui. Dėl tos pačios priežasties giluminio interviu naudojimo pavyzdžių tiriant projektų vadovų patirtis pasitaiko retai. Renkantis tyrimo instrumentus, dažniau apsiribojama apklausomis ar fragmentiškais struktūruotais interviu. Identiteto raiškos tyrimai nėra dažni, tačiau juose galima sutikti giluminio interviu pavydžių, kuomet, dėl temos specifikos, kiti tyrimo metodai gali būti laikomi ne tokie efektyvūs.

Moksliniame lygmenyje vis dažniau kalbama apie efektyvios projektų vadybos reikšmę projekto sėkmei. Nors vis dažniau tyrimų objektu tampa tarptautinių projektų kontekstas, studijų apie tarptautinius socialinius projektus atliekama retai.

Darbo problema. Socialinių projektų tikslai dažniausiai nematuojami finansine nauda. Manoma, kad ir jų vadovai labiau vadovaujasi altruistiniais tikslais ir tai yra susiję su jų asmenine patirtimi bei vertybėmis, išugdytomis nuo vaikystės. Deja, tokių tyrimų stokojama mokslinėje plotmėje. Todėl šiuo darbu siekiama atskleisti tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raišką.

Darbo objektas. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiška.

Darbo tikslas. Atskleisti tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raišką.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis mokslinės literatūros analize, atskleisti vadovų identiteto tipus.
2. Pristatyti ir atskleisti tarptautinių socialinių projektų ypatumus teoriniame lygmenyje.
3. Pateikti tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos teorinį modelį.
4. Taikant sakytinės istorijos metodą, surinkti tarptautinių socialinių projektų vadovų pasakojimus ir išanalizuoti jų naratyvus, atskleidžiant vadovų identiteto raišką.

Tyrimo prielaidos:

1. Tarptautinių socialinių projektų vadovų patirtis yra dar mažai tirta, nors aktuali tyrimų sritis, kuomet tokio pobūdžio projektų populiarumas lemia, jog šie tampa neatsiejama europiečių gyvenimo būdo dalimi.
2. Kalbant apie socialinio pobūdžio projektus, sakytinės istorijos metodas yra didelį potencialą turintis įrankis, siekiant atskleisti tarptautinių socialinės tematikos projektų vadovų patirtis ir jiems kylančius iššūkius.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė atliekama siekiant pristatyti tarptautinių socialinių projektų tematiką. Tyrimo metu projektų vadovų **sakytinė istorija** surenkama taikant nestruktūruotą, **giluminį interviu**. Surinktų duomenų analizė atliekama taikant **naratyvinę turinio analizę**.

Pagrindinės sąvokos.

Projektas – tai laikina veikla, siekiant sukurti unikalų produktą, paslaugą ar rezultatą, tuo tarpu projektų vadyba, tai žinių ir metodų taikymo rinkinys, siekiant išpildyti projekto reikalavimus(PMBOK® Guide, 2013).

Projektų vadovas – Projekto vadovas yra organizacijos priskirtas asmuo, vadovaujantis komandai, kuri siekia išpildyti projekto tikslus (PMBOK® Guide, 2013).

Sakytinė istorija – (**ang. Oral history**) tai tyrimų sritis ir būdas surinkti, išsaugoti ir interpretuoti žmonių, bendruomenių, praeities įvykių dalyvių balsus ir prisiminimus (Oral History Association, 2019).

Naratyvas – tai sakytinis ar rašytinis tekstas, kuriame pateikiamas individo savo patirtimi paremtas pasakojimas, istorija apie chronologiškai susijusius įvykius, apimantis ne tik pasakojimą apie įvykį ar veiklą, bet ir individo jausmus, nuomones, vertinimus (Telešienė, Morkevičius, Žvaliauskas, 2008).

Socialinis projektas – tai laikina pastanga sukurti unikalų produktą, paslaugą ar rezultatą (PMBOK® Guide, 2013) socialiniais tikslais.

1. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos problemos analizė

Projekto vadovas kartu su savo vykdomomis veiklomis yra neatsiejama projekto dalis. Tai organizacijos priskirtas asmuo, vadovaujantis komandai, kuri siekia išpildyti projekto tikslus (PMBOK® Guide, 2013). Pagal PMBOK, bendrąja prasme laikoma, jog pagrindinis projekto vadovo uždavinys yra tenkinti užduočių, komandos ir individualius poreikius, projekto vadovo gebėjimus įvardinant tam tikromis kompetencijomis, kuriomis šis turėtų pasižymėti. Vis dėlto, priklausomai nuo organizacijos, o ypač nuo projekto specifikos, gali skirtis ne tik vadovui priskiriamos kompetencijos, bet ir funkcinės projekto vadovo užduotys, darbo kultūra, darbų organizavimo struktūra. Identiteto raiškos tyrimai galėtų leisti geriau suprasti tarptautinių socialinių projektų ir jų vadovavimo specifiškumą. Šiame skyriuje apžvelgiamas bendras identiteto tyrimų kontekstas, pristatomas projektų vadovų tyrimų aktualumas ir supažindinama su socialinių projektų reikšme Lietuvoje.

1.1. Identiteto tyrimų svarba

Identiteto studijos šiais laikais yra ne tik svarbus tyrimo objektas, bet ir dažnai tampa tam tikra prizme, per kurią tiriama kiti šiuolaikinio gyvenimo aspektai (Baumann, 2001). Vis daugiau studijų įvairiose mokslo srityse pasirenka analizuoti tam tikrus reiškinius per identiteto perspektyvą. Dėl šios priežasties identiteto tyrimų prizmė gali būti labai plati, nors ir pastebima, jog ne visuose tyrimuose pasirenkama aiški teorinė perspektyva, o identiteto terminas naudojamas vadovaujantis bendru supratimu. Apžvelgus bendrą identiteto tyrimų kontekstą galima įvertinti tokio pobūdžio tyrimų aktualumą ir išvelgti galimas identiteto tyrimų perspektyvas globaliu ir nacionaliniu lygmeniu.

Identiteto studijos dažnai pasirenkamos svarbiems socialiniams procesams tirti, tačiau taip pat gali atspindėti jau egzistuojančių koncepcijų raidą laiko perspektyvoje. Tradiciškai tiriamos kultūrinio ir lyties identitetų perspektyvos gali įgyti naujų bruožų šiuolaikinių realiųjų kontekste. Kalbant apie kultūrinį identitetą, pavyzdžiu galėtų būti tyrimas (Erentaitė, Lannegrand-Willems, Negru-Subtirica, Vosylis, Sondaitė, Raižienė, 2016), kuriame pabrėžiama, jog didėjant etniniam diversifikumui Europos valstybėse, vis svarbiau suprasti identiteto raidą etninių mažumų grupėse. Studijos rezultatai rodo, jog būtent etninių mažumų grupės yra linkusios dažniau patirti identiteto krizę. Taigi, nepaisant pagrindinių tyrimo rezultatų, studija taip pat atskleidžia pakitusią naują, aktualią kultūrinio identiteto tyrimų perspektyvą. Kitas pavyzdys iliustruoja tam tikrą požiūrio į lytį virsmą. Stephanie S. Turner studijoje (1999) pasirinko analizuoti vis dar sudėtingą ir keliantį klausimų interseksualių asmenų (turinčių tiek vyriškus, tiek moteriškus lytinius požymius) identiteto klausimą, kovojant prieš tokių asmenų lyties keitimo operacijas kūdikystėje, šiems patiems dar negalint pasirinkti. Taigi, nors abu minėti pavyzdžiai iš principo analizuoja plačiai įvairiose studijose minimus kultūrinius ir lyties identiteto aspektus, pasirenkant specifinius šių identitetų segmentus studijos įgyja naują prasmę.

Vis dažniau identiteto studijoms pasirenkama ekonomikos mokslų perspektyva. Tokiems tyrimams dėl keleto priežasčių būdinga įvairovė. Visų pirma, ekonominio lauko kontekste tyrimams pasirenkamos įvairios tematikos, apimančios aspektus nuo organizacinio iki vartotojų lygmenio. Antra, kuo toliu, tuo dažniau suvokiamas identiteto termino platumas, tad tyrimų perspektyvos nuolat kinta priklausomai nuo konteksto. Prieš keletą metų atliktame tyrime (Tang ir Naumann, 2016) pasirinkta ištirti identiteto įtaką darbuotojų kūrybiškumui, šiuo atveju išskiriant tris identiteto kategorijas: komandinis, ekspertinis ir šeimos. Studijoje pastebima, jog organizacijos turėtų atsižvelgti į skirtingus jų darbuotojų identitetus, nes tai gali turėti įtakos šių kūrybiškumui. Įdomi ir šiuolaikiška perspektyva, parodanti kaip identiteto studijos gali pasitarnauti verslui, yra vartotojų identiteto tyrimai. Kitame šiais metais publikuotame tyrime (Kipnis, Demangeot, Pullig, Broderick,

2019) bandoma pažvelgti į rinką iš multikultūrinės perspektyvos, pastebint, jog didėjant šalių nacionalinei įvairovei darosi vis sunkiau segmentuoti rinką. Tokio pobūdžio tyrimai, nepaisant pirminio tikslo, taip pat atskleidžia, koks platus gali būti identiteto tyrimų spektras, kartu pagrįsdami šių tyrimų aktualumą ir augantį potencialą.

Lietuviškų identiteto tyrimų plotmėje dažnai galima susidurti su tautinio identiteto tyrimais. Šis klausimas Lietuvos kontekste aktualus ne tik dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių, bet ir dėl pakitusios politikos, kuomet, šaliai tapus Europos Sąjungos nare, vis dažniau pradėta kalbėti apie savęs kaip europiečių suvokimą. Todėl Europos Sąjungos šalių kontekste vis dar aktualūs nacionalinio ir europietiško identiteto tyrimai. Teigiama (Rindzevičiūtė, 2002), jog europėjimo ir globalėjimo procesai lemia tautinio identiteto apmąstymo būtinybę. Čia pastebima, jog lietuvių europinė identifikacija yra pakankamai silpna ir tai iš dalies lemia tai, jog pirmenybė teikiama tautinei identifikacijai. Atliekami ir labiau segmentuoti tyrimai, nagrinėjantys mažesnio regiono identiteto specifiką. Pavyzdžiui, viename iš tyrimų (Frėjutė-Rakauskienė, Marcinkevičius, Šliavaitė, Šutinienė, 2013) pasirinkta analizuoti Pietryčių Lietuvos etninių procesų segmentą per identiteto tyrimų kryptį. Šioje studijoje taip pat pabrėžiamas bendras identiteto tyrimų problemiškas, kuomet dažnai identiteto terminas ir jo vartojimas tyrimo kontekste nebūna tikslingai apibrėžiamas, o naudojamas vadovaujantis bendru šio termino supratimu. Šie ir kiti panašūs tyrimai leidžia įvertinti tautinio identiteto reikšmingumą šalies kontekste, tačiau taip pat atskleidžia potencialiai neišpildytas identiteto tyrimų perspektyvas.

Nors tradiciškai identiteto tyrimai labiau siejami su socialiniais ir humanitariniais mokslais, šiais laikais tokio pobūdžio tyrimai apima vis daugiau sferų. Žvelgiant iš ekonominės perspektyvos, identiteto tyrimai gali atnešti įmonėms finansinę naudą padedant geriau suprasti darbuotojus ir socialinius reiškinius organizacijos viduje bei vartotojų poreikius, pritaikant identiteto prizmę rinkos tyrimams. Nedidelėms Europos Sąjungos valstybėms vis dar aktualūs tautinio identiteto tyrimai. Tokio pobūdžio tyrimai dažniau atliekami Lietuvoje atskleidžia ir kitų sferų potencialą identiteto tyrimų perspektyvai.

1.2. Socialinių projektų vadovų tyrimų aktualumas

Socialiniai projektai nuo verslo projektų skiriasi ne tik finansavimo šaltiniais, bet ir paskirtimi, funkcija, idėja. Dėl šios priežasties socialinių projektų vadovai taip pat susiduria su specifiniais, šiam projektų kontekstui būdingais iššūkiais. Skirtis gali ir projekto vadovui keliama reikalavimai ar tokiam vadovui priskiriamos kompetencijos. Vis dėlto, socialinių projektų vadovų tematika nėra dažnas tyrimų objektas, dažniau apsiribojant tokių projektų dalyvių patirčių tyrimais. Tuo tarpu vadovavimo problematikos aspektas dažnai lieka nepalietas, nors galėtų prisidėti prie socialinių projektų kokybės gerinimo, o identiteto tyrimai – prie gilesnio socialinių projektų vadovų konteksto supratimo.

Kadangi socialiniai projektai, kaip ir kiti investiciniai projektai, dažniausiai pelno negeneruoja, o jų kuriamą socialinę naudą galima paversti finansine išraiška apskaičiavus socialinę vertę, didžioji dalis tokių projektų neturėtų galimybės būti realizuotais be įvairių fondų ar specialiai tam sukurtų finansinių struktūrų skiriamo finansavimo. Europos Sąjungoje toks finansavimas šiuo metu skiriamas 2014–2020 metų finansiniam periodui vadovaujantis ES sanglaudos politika (tai bendroji ES politika, kurios tikslas – mažinti išsivystymo skirtumus tarp ES regionų (2014-2020 Europos Sąjungos fondų investicijos Lietuvoje, 2019)) ir strategija „Europa 2020“, kurioje numatomi pagrindiniai tikslai užimtumo, klimato kaitos, mokslinių tyrimų, švietimo ir socialinės atskirties srityse. Pavyzdžiui, švietimo srityje ši strategija numato tikslą, kad mokyklos nebaigiančiųjų skaičius nesiektų 10

procentų, o aukštąjį išsilavinimą būtų įgiję bent 40 procentų 30-34 metų gyventojų (Europos Komisija. Strategija „Europa 2020“, 2019). Nors egzistuoja įvairių platformų, remiančių socialinius projektus šalies lygmeniu (miestų savivaldybės, departamentai, Kultūros taryba, privatūs fondai), dėl didžiulio finansavimo svarbų vaidmenį socialinių projektų įgyvendinime atlieka Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos.

Viena svarbiausių platformų, skirtų paremti įvairius socialinius, edukacinius projektus ir mokymus yra Erasmus+. Tai Europos Sąjungos programa, skirta paremti švietimą, jaunimo bei suaugusiųjų mokymus ir sporto veiklas Europoje (European Commission, What is Erasmus +?, 2014). Pagrindiniai šios programos tikslai yra mažinti jaunimo nedarbą, populiarinti suaugusiųjų mokymus bei naujų įgūdžių lavinimą, skatinti jaunimą dalyvauti Europos politikoje bei paremti inovatyvias idėjas. 2014–2020 metų periodo Erasmus+ biudžetas siekia 14,7 milijardus eurų (European Commission, What is Erasmus +?, 2014). Į šį finansavimą pretenduoja ne tik įvairios švietimo įstaigos ar nevyriausybines organizacijos, siekiančios gauti paramą įvairiems jų rengiamiems projektams, bet egzistuoja ir atskiros organizacijos, kurios užsiima išskirtinai tik Erasmus+ projektų rengimu, dažniausiai jaunimo mainų srityje. Nors dažnai viešojoje erdvėje Erasmus+ finansavimas asocijuojasi su studijų mainais, kurių metu studentai gali išvykti pagilinti žinių kitame bendradarbiaujančiame universitete, ši programa apima gerokai didesnę spektrą švietimo galimybių: įvairūs jaunimo ir suaugusiųjų mokymai, švietimo ir jaunimo organizacijų darbuotojų mobilumas, savanorystė, švietimo organizacijų bendradarbiavimas, strateginės partnerystės ir kitos švietimo priemonės. Siekdami surengti kokybiškus, specifinį klausimą nagrinėjančius mokymus ar laikinus jaunimo mainus, kuriuose būtų analizuojama visoms bendradarbiaujančioms šalims aktuali socialinė tema, jaunimo organizacijos ar švietimo įstaigos rengia projektus ES struktūrinių fondų finansavimui gauti.

Kalbant apie Erasmus+ programą, moksliniame lygmenyje tyrimo objektu dažniausiai pasirenkami šių projektų ar mainų dalyviai ir jų patirtys. Netruksta atvejo studijų, analizuojančių programoje dalyvavusių jaunuolių atsiliepimus, siekiant įvertinti Erasmus+ mainų ar mokymų efektyvumą. 2014 metais apklausos būdu surinktos pustrėčio tūkstančio jaunuolių iš Lenkijos, pasinaudojusių Erasmus+ mainų galimybėmis, patirtys. Studijoje teigiama, jog tarptautinė patirtis galėjo prisidėti prie tam tikrų kompetencijų įgijimo, prisidėjusių prie daugelio respondentų profesinės sėkmės (Bryla, 2015). Kita studija (Martínez-Usarralde, Murillo Pausá, García-López, 2017), kurioje kiekybiniai tyrimo duomenys buvo apdoroti taikant NVIVO10 programinę įrangą, teigia, jog Erasmus+ programa ne tik atveria dalyviams daugybę galimybių, bet ir moko prisitaikyti prie skirtingos aplinkos, suteikia darbinių įgūdžių, padidina galimybes įsidarbinti bei praplečia galimybes ir pasirinkimus. Rečiau sutinkamos atvejo studijos. 2018 metais atliktos atvejo studijos metu tirta musulmonės studentės iš Izraelio, išvykusios su studijų mainais į Vokietiją, kultūrinio identiteto raiška. Šio specifinio tyrimo duomenų rinkimui pasirinkta reflektivaus dienoraščio forma (Haj-Yehia, Erez, 2018). Vis dėlto, kokybiniai tyrimai vertinant Erasmus+ projektų patirtis nedominuoja, dažniau pasirenkamos didesnė apimtį turinčios apklausos. Taip pat tyrimo objektu dažniausiai pasirenkami projektų dalyviai, studentai, tuo tarpu projektų vadovų patirtis tiriančių studijų rasti gerokai sunkiau.

Kiekybinių tyrimų dominavimo tendencijas šiame kontekste gali lemti keletas priežasčių. Visų pirma, Erasmus+ mainų, mokymų ir projektų dalyvių yra daug, todėl jie yra lengviau prieinami kaip tyrimo objektas, o kiekybiniai tyrimo metodai padeda iširti didesnę dalyvių kiekį. Antra, projektų vadovų ne tik mažiau, šie gali būti sunkiau pasiekiami dėl didelio užimtumo. Dėl tos pačios priežasties gali būti

pasirenkami mažiau informantų laiko užimantys kiekybiniai tyrimai, kuomet, pavyzdžiui, anketų kaip tyrimo instrumento atveju, ši gali būti pildoma internetu, informantui patogiu metu, nesiderinant dėl susitikimo ir sugaištant sąlyginai ne daug laiko. Tuo tarpu kokybiniai tyrimo metodai gali būti imlesni laikui tiek tyrėjo, tiek informanto atžvilgiu. Atliekant interviu, nepaisant to, ar šis vyksta gyvai ar pasitelkiant internetinį vaizdo pokalbį, tiek informantas, tiek tyrėjas turi ne tik paskirti tam savo laiką, bet ir susiderinti tarpusavyje patogų pokalbiui laiką. Vis dėlto, nepaisant laiko sąnaudų, gyvas pokalbis įrodo sąmoningą informanto pasiryžimą dalyvauti tyrime, taip potencialiai suteikiantis galimybę tyrimo metu surinkti tikslesnius ir labiau situaciją atskleidžiančius, vertingesnius duomenis.

Nors projektų vadovų tyrimuose galima rasti identiteto studijų pavyzdžių, tokius tyrimus dažniau užgožia techninius elementus tiriančios studijos. Tuo tarpu žmogiškoji projektų vadybos pusė dažnai yra pamirštama, neatkreipiant dėmesio į tai, jog įtemptas projektų vadovo darbas taip pat gali padaryti įtaką projektų vadovo pastangoms išlaikyti savo identitetą (Cowen ir Hodgson, 2015). Socialinių projektų vadovai nuolatos susiduria su socialiai jautriomis temomis, tokiomis kaip atskirtis, nedarbas, diskriminacija, nelygybė, stereotipai, patyčios. Tokio pobūdžio temų sukliamas papildomas emocinis krūvis taip pat gali daryti įtaką projektų vadovų identitetui ar net tapti jų asmeninio identiteto dalimi. Vis dažniau projektų vadyba yra matoma ne kaip žmogaus veikla, o kaip jo asmenybės dalis, atpažįstamas darbinis asmens identitetas. Visų pirma, projektų vadovai susiduria su dviem jų identitetui įtaką darančiais veiksniais, kuriuos būtų galima įvardinti kaip organizaciniu ir profesiniu (Hodgson ir Paton, 2014). Galbūt dėlto dažnai projektų vadovų identiteto tyrimuose sutinkamos pastarosios perspektyvos, kuomet identitetas analizuojamas organizaciniu arba profesiniu aspektu. Neatmetant šių tyrimo perspektyvų svarbos, galima pastebėti, jog šiais laikais identitetas vis dažniau suvokiamas kaip kompleksiškas reiškinys, asmeninis įvairaus pobūdžio identitetų rinkinys, todėl ir projektų vadovų identitetas neturėtų būti vertinamas vienareikšmiškai.

Socialinė, švietimo sritis yra vienas iš Europos Sąjungos strateginių prioritetų, o šios srities stiprinimui nuolatos skiriamas vis didesnis finansavimas. Veiksmingiausia ir Europos Sąjungos perspektyvoje sėkmingai vykdoma tokio finansavimo įsisavinimo priemonė yra įvairūs socialiniai projektai, kurių populiarumas nuolatos auga. Socialinių projektų vadovavimo kontekstas moksliniame lygmenyje nėra pakankamai ištirta sritis. Tuo tarpu kokybinių tyrimo metodų panaudojimas tiriant socialinių projektų vadovų patirtis per identiteto prizmę, galėtų atskleisti platesnę tokio pobūdžio projektų vadovavimo perspektyvą.

1.3. Socialinių projektų reikšmė Lietuvoje

Įvairiuose socialiniuose projektuose, remiamuose Europos Sąjungos ir vyriausybės lėšomis, Lietuva dalyvauja jau daugiau nei dvidešimt metų. Projektinė veikla yra patogus būdas įgyvendinti didesnes ar mažesnes socialines, švietimo idėjas kartu pagrindžiant tos idėjos finansavimo prasmę. Pasikeitus politinei santvarkai įvairūs projektai prisidėjo prie švietimo sistemos modernizavimo, padėjo spręsti tuo metu matomas socialines problemas bei atnaujinti esamą sistemą. Tokio pobūdžio projektai ne tik padeda tobulinti švietimo sistemą, kurti alternatyvius mokymo būdus, padėti įvairaus amžiaus žmonėms įgyti papildomų įgūdžių ar geriau prisitaikyti darbo rinkoje, bet ir prisidėti prie opių visuomenės socialinių problemų sprendimo, rengiant efektyvius mokymus vienais ar kitais socialiai jautriais klausimais.

Sparčiai populiarėjant socialiniams projektams Lietuvoje kai kuriais atvejais stiprūs edukaciniai projektai tampa tęstiniu reiškiniu. Vienas tokių pavyzdžių yra edukaciniai kino projektai. Lietuvos

kultūros tarybos finansuojamas švietimo projektas „Kino busas“ Lietuvoje veikia jau dvyliktus metus. Projekto metu rengiamos paskaitos ir aktyvūs užsiėmimai (Cuma, 2004). Tuo tarpu nuo 2017 metų Lietuvoje veikiantis projektas „Kino klubai“ yra tarptautinio projekto „Europos kino klubų ir mokyklų licencijavimas“ dalis. Bandomąjį projektą Lietuva įgyvendino kartu su Jungtine Karalyste, Latvija ir Gruzija. Pagrindiniai šio Lietuvos kino centro vykdomo projekto tikslai yra siekti vaikų ir jaunimo kino raštingumo, skatinti mokymąsi per filmus bei pažinti skirtingas kultūras, didinti kino prieinamumą mažesniuose miesteliuose ir rajonuose (Lietuva. Kino klubai, 2017). Tiesa, stiprioji socialinių projektų, kaip reiškinio šalyje, dalis yra ta, jog daugybė organizacijų nuolatos naudojasi šia galimybe, nepaisant to, ar projektu siekiama nacionalinio lygmens, ar tiesiog įtraukti, pagerinti socialines sąlygas vietinėje bendruomenėje. Stiprus integracinio ir atskirtį mažinančio projekto pavyzdys yra Nacionalinio socialinės integracijos instituto vykdomas projektas „Socialinis taxi“ (Socialinis Taksi, 2013). Atkreipus dėmesį į aktualią problemą – sąlygų judėjimo negalią turintiems žmonės keliauti į užimtumo vietas trūkumą – sugalvota įgyvendinant projektą imtis judėjimo negalią turinčių žmonių kelionių organizavimo ir taip padėti šiems žmonėms judėti užtikrinant jų orumą ir nepriklausomybę. Kitas sėkmingo projekto socialinėms problemoms spręsti Lietuvoje pavyzdys galėtų būti privataus M. Čiuželio labdaros ir paramos fondo finansuojamas projektas „Sidabrinė linija“ (MC labdaros ir paramos fondas, Sidabrinė linija, 2016). Atkreipus dėmesį į didelę socialinę problemą Lietuvoje – visuomenės senėjimą ir senyvo amžiaus žmonių vienišumą, nuspręsta suteikti galimybę senjorams socializuotis pasitelkiant galimybę šiltai pabendrauti visais rūpimais klausimais ar tiesiog pasidalinti savo kasdienybe telefoninio pokalbio metu. Minėti socialiniai projektai Lietuvoje ne tik sugebėjo atpažinti opias socialines šalies problemas ir aktyviai prisidėti prie jų sprendimo, bet ir susilaukė nemažo visuomenės dėmesio ir palaikymo kaip sėkmingi socialiniai projektai.

Lietuvoje aktyviai vykdomi socialiniai, integraciniai bei švietimo sričių projektai. Tokių projektų tikslas – dalintis patirtimi ir žiniomis įvairiose organizacijose ir institucijose skirtingose šalyse, lavinant tarpkultūriškumo kompetenciją bei tampant įsitraukusiais piliečiais. Prie Erasmus+ programos Lietuva prisijungė 1999 metais. Europos Komisijos statistiniais duomenimis, vien 2016 metais 274 įvairių sričių projektai iš Lietuvos gavo finansavimą studijų mainams, įvairiems jaunimo ir suaugusiųjų mokymams už beveik 17 milijonų eurų (European Commission. What is Erasmus +? Factsheets, 2017). Vienas iš aktualių Lietuvai ES tikslų – skatinti mokymąsi visą gyvenimą (ang. *Lifelong learning*). Vienas tokių projektų pavyzdžių: „Lifelong Learning 2010“, kuriame Lietuva dalyvavo kartu su 14 kitų Europos Sąjungos valstybių (Dromantienė ir Žemaitaitytė, 2014). Ši programa Lietuvai svarbi ne tik dėl įvairių mokymų finansavimo, bet ir dėl tarptautiškumo aspekto. Neretai, ypač vykdant projektus su moksleiviais, būtent Erasmus+ projektai šiems būna pirmoji tarpkultūrinė patirtis, suteikiant galimybę pažinti moksleivius iš kitų šalių, pasidalinti patirtimi, pamatyti, kaip švietimo sistema veikia kitose šalyse. Tokios patirtys moksleiviams iš tokios homogeniškos šalies kaip Lietuva, kurioje 86 proc. gyventojų yra lietuviai, yra labai svarbios, siekiant pasijusti visaverčiais europiečiais.

Populiarėjant socialiniams, edukaciniams ir švietimo projektams, ir didėjant finansavimui tokio pobūdžio projektams Europos lygmeniu, Lietuvoje taip pat pastebimas intensyvus Erasmus+ jaunimo mainų projektų augimas. Tokius projektus vykdo ne tik įvairios švietimo įstaigos ar nevyriausybinės organizacijos, siekiančios gauti papildomą finansavimą planuojamoms veikloms įgyvendinti, bet ir sparčiai populiarėjančios nedidelės organizacijos, kurios užsiima tik jaunimo mainų projektų rengimu ir vykdymu. Viena vertus, tokios organizacijos suteikia daugiau galimybių

jaunimui tobulėti tampant trumpalaikių projektų dalyviais ar netgi prisidedant prie jų rengimo. Vis dėlto, Lietuvoje taip pat galima pasigesti diskusijos ne tik apie švietimo projektų kokybę, bet ir jų vadovų patiriamus iššūkius ir ribotumus. Kol švietimo įstaigos ar didesnius projektus vykdančios organizacijos šiai pareigybei dėmesio skiria gerokai daugiau, nedidelės jaunimo organizacijos dažnai tokius projektus vykdo savomis jėgomis, be profesionalų pagalbos. Tokiu būdu, nors ir oficialiai neapibrėžiama, Lietuvoje vienu metu gali egzistuoti keletas socialinių projektų kokybės kategorijų, galimai pasižyminčių skirtinga išliekamąja verte ilgesnėje laiko perspektyvoje.

Nors socialinių projektų reikšmė Lietuvoje nuolat auga, o įvairūs tarptautiniai edukaciniai projektai ne tik praturtina ir ugdo visuomenę, bet ir formuoja jaunąją kartą, mokslinių studijų, vertinančių tokio pobūdžio projektus, jų dalyvių ar vadovų patirtis, Lietuvos kontekste beveik nėra. 2018 metais atlikta Erasmus+ tarptautinio mobilumo poveikio studija aukštojo mokslo ir profesinio mokymo projektų dalyviams. Daugiau nei tūkstantis dalyvių dalyvavo kiekybinėje apklausoje su pora atvirų klausimų, kurioje didžioji dauguma savo patirtis vertino teigiamai (Kalinauskaitė ir Jonuškaitė, 2018). Nors kiekybinės apklausos sudaro galimybę įvertinti gerokai didesnės apimties dalyvių nuomones, vis dėlto apklausos būdu surinkti duomenys pasižymi lakoniškumu. Kiekybiniai tyrimo metodai socialinių projektų kontekste Lietuvos atveju beveik nesutinkami. Taip pat neišnaudojamos galimybės tirti socialinių projektų reikšmę ne iš dalyvių, o iš projektų vadovų perspektyvos.

Socialiniai projektai Lietuvoje yra reikšminga priemonė, siekiant edukuoti visuomenę ir prisidėti prie socialiai jautrių klausimų sprendimo. Populiarėjant švietimo, socialinių, edukacinių projektų modeliui, kaip būdai įgyvendinti tam tikrą idėją per projektinę veiklą Lietuvoje, galima pasigesti vadovų patirtis vertinančių tyrimų, kurie galėtų prisidėti prie socialinių projektų kokybės gerinimo. Vadovų patirtys taip pat potencialiai galėtų atskleisti jų matomą Lietuvos kontekstą socialinės problematikos srityje: ne tik su kokiomis problemomis jie susiduria kaip socialinių projektų vadovai, bet ir kokius svarbiausius aspektus šioje srityje Lietuvoje išvelgia, prie kurių sprendimo galima būtų prisidėti projektine veikla.

2. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos teoriniai sprendimai

Globaliame pasaulyje tarptautiniai projektai tampa vis svarbesni tiek verslo, tiek socialinių visuomenės reikmių vystymui. Socialiniame kontekste, projektai tampa efektyviausia forma siekiant gauti finansavimą pozityvių edukacinių pokyčių vystymui, rengiant tiek jaunimo, tiek suaugusiųjų mainus ir mokymus. Vis dėlto, socialinių projektų specifika gali skirtis kalbant apie vietinį ir tarptautinį kontekstą. Dirbant su tarpkultūrinėmis komandomis projektų vadovai taip pat susiduria su papildomais iššūkiais. Šiame skyriuje mokslinės literatūros pagalba apžvelgtas tarptautinių projektų vadovavimo aspektas socialinių projektų kontekste.

2.1. Projektų vadovo samprata

Žvelgiant į projektą iš organizacinės struktūros perspektyvos, projekto vadovas neišvengiamai yra viena iš pagrindinių šios veiklos pozicijų. Standartinį šios pareigybės apibrėžimą pateikia projektų vadybos gidas PMBOK. Kaip neatsiejama projektų vadovo dalis dažnu diskusijų objektu tampa projektų vadovo kompetencijos. Vis dėlto, šios pareigybės specifika gali priklausyti nuo vykdomų projektų pobūdžio.

Pagal projektų vadybos gidą PMBOK (A Guide to the Project Management Body of Knowledge), projektų vadovas yra projektą vykdančios organizacijos paskirtas asmuo, vadovauti komandai, kurios tikslas pasiekti projekto tikslus (Project Management Institute, 2013). PMBOK taip pat apibrėžia pagrindinius projektų vadovo uždavinius bei kompetencijas. Išskiriama, jog bendrąja prasme pagrindinis projektų vadovo uždavinys yra tenkinti individualius, uždavinių ir komandos poreikius, tampant pagrindine grandimi tarp projekto strategijos ir komandos. Čia taip pat išskiriamos trys pagrindinės projektų vadovo kompetencijos: žinios (apie projektų valdymą), įvykdymas (projekto užduočių, taikant projektų vadybos žinias) ir asmeninės savybės (kaip vadovas elgiasi ir kokias asmenines savybes pritaiko projekto valdymo metu). Tuo tarpu pagrindinėmis tarpasmeninėmis projektų vadovų savybėmis įvardijamos šios: vadovavimas, komandos formavimas, motyvacija, komunikacija, įtaka, sprendimų priėmimas, politinis ir kultūrinis sąmoningumas, derybos, pasitikėjimo kūrimas, konfliktų valdymas, ir ugdomasis vadovavimas (angl., „coaching“)(Project Management Institute, 2013). Būtent tarpasmeninės savybės ar kitokia klasifikacija paremtos kompetencijos dažnai tampa tyrimu objektu, siekiant atskleisti tarptautinių projektų ribotumus ar koks elgesys padeda įveikti tarptautiniuose projektuose kylančius iššūkius. Moksliniame lygmenyje vertinant įvairių projektų vadovų patirtis pastebima, jog skirtingų sričių projektų vadovai teikia pirmenybę skirtingoms kompetencijoms. Pavyzdžiui, vadovo kompetencijų svarbos suvokimas gali skirtis tarp verslo ir nevyriausybinų organizacijų vykdomų projektų vadovų.

Nors vis dažniau pasitaiko bandymų projektų vadovus vertinti ar klasifikuoti pagal jų savybes ir kompetencijas, aiškios projektų vadovų klasifikacijos nėra, ši gali kisti priklausomai nuo organizacijos pobūdžio, vykdomų veiklų ir nuo projekto kintančios pareigybių specifikos. Taigi, projektų vadovų „klasifikacija“ gali priklausyti nuo jų vykdomų projektų specifikos. Projektų klasifikacijos taip pat būta įvairios. Siekiant įvertinti projektų valdymo priemonių skirtumus tarp skirtingų projektų rūšių (Besner ir Hobbs, 2010) buvo išskirtos keturios projektų grupės pagal veiklos sritį: inžineriniai ir konstrukcijų, informacinių technologijų ir telekomunikacijų, kompiuterinės

programinės įrangos ir informacijos apdorojimo bei „kitų“ projektų kategorija, kurioje telpa visi likę.¹ Nors šių projektų vadyba iš tiesų yra kontrastinga ir tokių projektų vadovų veikla labai specifiška, priklausoma nuo vykdomos veiklos srities, vis dėlto galima pastebėti tokios klasifikacijos ribotumus. Žvelgiant į projektus iš projektų vertinimo perspektyvos, visų pirma juos būtų galima skirstyti į dvi dideles kategorijas pagal finansavimo pobūdį: verslo ir investiciniai projektai. Dėl didelio skirtumo tarp skirtingų sričių projektų, dažniausiai projektų vadovai klasifikuojami pagal vykdomų projektų sritį, kurios gali būti įvairios ir labai kontrastingos: informacinių technologijų, inžineriniai, infrastruktūriniai, socialiniai ir edukaciniai, švietimo, verslo vystymo ir kt. Projektiniam veiklų vykdymo modeliui populiarėjant, tokia projektų vadovų klasifikacija neturi baigtinio sąrašo, mat nauja projektų vykdymo sritis gali atsirasti kiekvieną dieną. Projektų vadovų skirstymas pagal veiklos sritį suteikia papildomo aiškumo, nes kai kurių projektų specifika gali skirtis kardinaliai, pavyzdžiui, informacinių technologijų projektus koordinuojantis projektų vadovas nebūtinai turės reikiamų kompetencijų dirbti su socialiniais projektais, o infrastruktūrinių projektų vadovas nebūtinai turės žinių išpildyti socialinio projekto tikslus.

Nepaisant to, jog egzistuoja standartiniai apibrėžimai, įvardinantys projektų vadovo sampratą, verta atkreipti dėmesį, jog yra nemažas skirtumas tarp skirtingų sričių projektų vadovų darbo specifikos. Priklausomai nuo to, su kokios srities projektais dirbama, projektų vadovui ne tik reikia papildomų žinių konkretaus projekto srityje, bet ir gebėjimo taisyti skirtingas kompetencijas, priklausomai nuo projekto konteksto.

2.2. Vadovo identitetas mokslinėje literatūroje

Mokslinėje literatūroje egzistuoja keletas perspektyvų identitetui tirti, dažnai priklausančių nuo tiriamo lauko konteksto. Siekiant suprasti identiteto tyrimus vadybos srityje, verta išanalizuoti teorinę identiteto prieigą. Kaip dvi reikšmingos, kontrastingos, tačiau viena kitą papildančios teorijos, analizei pasirinktos socialinio identiteto ir identiteto teorinės perspektyvos.

Kalbant apie identiteto ir socialinio identiteto teorijas, vėlesnėse studijose atkreipiamas dėmesys, jog šios turi daugiau bendrumų nei skirtumų ir galbūt ateityje, siekiant aiškumo, turėtų tilpti į vieną bendresnę teoriją (Stets ir Burke, 2000). Pastarojoje studijoje išskiriama, jog socialinis identitetas yra žmogaus žinojimas, jog šis priklauso tam tikrai socialinei grupei. Atsižvelgdamas į grupės rodiklius, asmuo panašius į save automatiškai priskiria grupei ir atvirkščiai. Todėl esminiai procesai identiteto formavime yra kategorizavimas (socialinio identiteto teorija) ir identifikavimas (identiteto teorija). Jei socialinio identiteto teorijos kontekste, identitetas yra asmens žinojimas, jog jis priklauso vienai ar kitai socialinei kategorijai ar grupei (Stets ir Burke, 2000 cituoja Hogg ir Abrams 1988), tai identiteto teorijoje identitetas yra savęs, kaip tam tikro vaidmens atlikėjo, kategorizavimas. Socialinis identifikavimas suteikia asmeniui sisteminių reikšmių rinkinį, kuriomis šis apibrėžia kitus ir save patį, taip pat, padeda save apibrėžti socialinėje aplinkoje (Ashforth ir Mael, 1989). Kategorizavimas dažniausiai turi prasmę tik tuomet, kuomet pasirinktos kategorijos yra lyginamos kitų atžvilgiu (pavyzdžiui kategorijos „jauni“ ir „seni“). Socialinis identitetas organizaciniame kontekste gali priklausyti ne tik nuo organizacijos, bet ir nuo departamento, darbo grupės, sąjungos, žmonių, su kuriais pietaujama, ir taip toliau, vadinasi organizacinio identiteto kategorijų taip pat gali būti daugybė. Pastebima, jog identifikavimas su grupe, taip pat yra saviraiškos siekio išraiška (Ashforth

ir Mael, 1989). Kiekvienas asmuo išgyvendamas savo asmeninę istoriją tampa skirtingų socialinių kategorijų unikaliu rinkiniu. Tuo tarpu identiteto teorija labiau išreiškia savęs kategorizavimą kaip tam tikrų vaidmenų atlikėją, sujungiant lūkesčius ir reikšmes, kurie asocijuojamai su tam tikru prisiimamu vaidmeniu ir jo atlikimu. Palyginimui, jei socialinio identiteto turėjimas reiškia priklausymą grupei bei žvelgimą į dalykus iš tos grupės perspektyvos, tai identiteto teorijos atžvilgiu tai reiškia tam tikro vaidmens turėjimui ir elgsenai, siekiant išpildyti vaidmens lūkesčius. Vis dėlto, tiek žvelgiant į asmenį kaip į grupės dalį, tiek kaip vaidmens atlikėją, abejais atvejais šis stengiasi išpildyti tam tikrus reikalavimus, priskiriamus lūkesčius, tiek grupės, tiek asmeninio vaidmens perspektyvoje (Stets ir Burke, 2000).

Sociologas Z. Bauman pastebi (2001), jog šiais laikais identiteto problema yra pakitusi ir daugiau asocijuojasi ne su identiteto paieškomis, o kaip išlaikyti tam tikrą pasirinktą identitetą, kuomet galimų perspektyvų yra labai daug. Identitetas tapo tam tikra prizme, per kurią tiriami kiti gyvenimo aspektai. Pastebima šiuolaikinė savęs identifikavimo, kaip uždavinio, versija: aktyviai prisitaikyti prie nustatytų socialinių tipų ir modelių, nenukrypstant nuo normų (Bauman, 2001). Vis dėlto, Bauman (2001) teigimu, visi su individualumu susiję pasirinkimai yra apriboti klasės ir lyties. Tuo tarpu likvidžios visuomenės (angl. *liquid society*) perspektyvoje visi siekiami vaidmenys ir užimamos vietos visuomenėje niveliuojasi ir greitai gali nebeatitikti laukiamų lūkesčių, dėl šios priežasties žmonėms ne tik sunkiau projektuoti savo gyvenimą, bet ir formuoti identitetą. Pabrėžiant identiteto trapumą ir nuolatinį kitimą šiuolaikinės globalizacijos perspektyvoje, Z. Bauman siūlo diskutuoti ne apie identitetą, o šią sąvoką keisti identifikavimusi, kaip niekuomet neišbaigtą, nesibaigiantį užsiėmimą, į kurį visi, sąmoningai ar ne, esame įsitraukę.

Sociologas A. Giddens pastebi, jog žmonių kasdieniai poelgiai yra paremti kitų žmonių lūkesčiais, taip formuojasi socialiniai konstruktai, tam tikros socialinės normos (Gauntlett, 2008). Nors postmoderniu požiūriu identitetai yra fragmentuoti, vis dėlto pastebima, jog nepaisant to, jog žmonės žvelgia į savo identitetą kaip į kompleksiską darinį, vis tiek jį suvokia kaip vieną. Anot žymaus sociologo, modernybėje nuo identiteto beveik neįmanoma pabėgti: net jei žmogus niekuomet nesusimąstė apie savo identitetą, šį jis formuoja ir išreiškia per kasdieną priimamus sprendimus. Jei anksčiau rolės visuomenėje būdavo aiškiau apibrėžtos, postmodernios visuomenės kontekste mes turime patys apibrėžti savo vaidmenis (Gauntlett, 2008). Asmeninis identitetas postmodernioje visuomenėje tampa reflektviu projektu – mes kuriame ir peržiūrime asmeninius naratyvus. Todėl identitetas yra asmens reflektivus savo asmeninės biografijos supratimas. Asmeninis identitetas turi tęstinumą, bet šis paremtas tik pačio žmogaus įsitikinimais jų biografijos atžvilgiu. Stabilus asmeninis identitetas yra pagrįstas asmens gyvenimu, veiksmais ir įtakomis, kurie jiems patiems turi prasmę, ir kuris gali būti nesudėtingai paaiškintas kitiems žmonėms. Toks identitetas paaiškina praeitį ir yra nukreiptas į tikėtiną ateitį. Asmeninis identitetas nėra objektyvi sąvoka, todėl kiekvieno žmogaus požiūris į savo identitetą yra teisingas, tol kol jie patys save vienaip ar kitaip identifikuoja (Gauntlett, 2008 cituoja Giddens 1991). Taigi, identiteto teorijos perspektyvoje neišvengiamai kalbama apie asmeninės biografijos supratimo svarbą.

Kai kuriose studijose pasirinkta žvelgti į identitetą kaip į gyvenimo istoriją, asmeninį naratyvą, kuris pradeda formotis vėlyvoje paauglystėje. Šiuo atveju gyvenimo istorija skirta prasmės tarp praeities, dabarties ir tikėtinai ateities atradimui, suteikiant prasmę praeities įvykiams (McLean, 2005). Gyvenimo istorijos pasakojimas reikalauja tam tikros psichologinės brandos, kuomet asmuo jau geba suteikti prasmę savo praeities įvykiams, tačiau tiek identiteto formavimasis, tiek prasmės praeities

įvykiams suteikimas yra viso gyvenimo procesas. Tuo tarpu pasakodamas savo gyvenimo istoriją asmuo tam tikra prasme formuoja savo identitetą (McLean, 2005). Šioje perspektyvoje, nors biografiniai asmens faktai nesikeičia, vis dėlto laikui bėgant gali pasikeisti asmens požiūris į tam tikrus biografinius faktus, todėl tikėtina, jog gali kisti ir tai, kaip žmogus suvokia savo identitetą. Viena iš perspektyvų identiteto tyrimams vadybos srityje yra pasirenkant organizacinio identiteto aspektą. Organizacinis identitetas yra specifinė socialinio identiteto forma (Ashforth, Mael, 1989). Organizaciniame lygmenyje, keičiantis pareigoms keičiasi ir žmogaus atliekamas „vaidmuo“ organizacijoje, vadinasi gali kisti ir identitetas. Asmeniniai naratyvai padeda žmonėms peržvelgti ir atkurti identitetą keičiantis užimamoms pareigoms ar atliekamai funkcijai darbe (Ibarra, Barbulescu, 2010). Pastarojoje studijoje pastebima, jog daliai žmonių viena svarbesnių jų asmeninio identiteto suvokimo detalių yra jų profesinė veikla. Naratyvo pasakojimas keičia identitetą. Taigi, žmonės ne tik formuoja savo profesinį identitetą pasakodami savo istoriją, jie taip pat iš naujo save atranda interpretuodami praeities įvykius dabartinio požiūrio kontekste tam, kad išreikštų savo identitetą (Ibarra, Barbulescu, 2010).

Siekiant apibendrinti esminius socialinio identiteto ir identiteto teorijos aspektus sudaryta lentelė (žr. 1 lentelė) šią papildant mokslinėje literatūroje dažnai aptariamomis kultūrinio ir profesinio identiteto perspektyvomis.

1 lentelė. Identiteto teorijos

Identiteto tipas				
Socialinio identiteto teorija	Identiteto teorija		Kiti tyrimai	
Socialinis (autoriai, metai)	Asmeninis (autoriai, metai)	Vaidmenų-rolių (autoriai, metai)	Kultūrinis (autoriai, metai)	Profesinis (autoriai, metai)
- Asmens žinojimas, jog jis priklauso vienai ar kitai socialinei kategorijai ar grupei (Stets, Burke, 2000 cituoja Hogg, Abrams 1988).	- Asmeninis identitetas nėra objektyvi sąvoka, todėl kiekvieno žmogaus požiūris į savo identitetą yra teisingas (Gauntlett, 2008 cituoja Giddens 1991).	- Savęs kaip tam tikrų vaidmenų atlikėjo kategorizavimas, sujungiant lūkesčius ir reikšmes, kurie asocijuojamai su tam tikru prisiimamu vaidmeniu (Stets, Burke, 2000).	- Kiekviena civilizacija ir kultūra formuoja savą asmenybės tapatumo sampratą, nes nėra nuo kultūros laisvos asmenybės (Kuzminskas, 2011).	- Vadybininkams tenka nuolatos iš naujo kurti savo vadybinį identitetą. Šį procesą galima suprasti kaip identiteto formavimąsi, pagal kurį individas apibrėžia save kaip vadybininką (Warhurst, 2011).
- Asmuo išgyvendamas savo istoriją tampa skirtingų socialinių kategorijų unikaliu rinkiniu. (Stets, Burke, 2000).	- Asmeninis identitetas yra asmens reflektyvus savo asmeninės biografijos supratimas (Gauntlett, 2008 cituoja Giddens 1991).	- Jei anksčiau rolės visuomenėje būdavo aiškiau apibrėžtos, postmodernios visuomenės kontekste mes turime patys apibrėžti savo vaidmenis (Gauntlett, 2008).	-Suinteresuotųjų šalių įtraukimas iš skirtingų kultūrų reikalauja įdėti daugiau pastangų į efektyvios komunikacijos vystymą (P. Luckmann, K. Farber, 2016).	- Identitetas organizaciniame kontekste gali priklausyti ne tik nuo organizacijos, bet ir nuo departamento, darbo grupės, sąjungos, žmonių, su kuriais pietaujama, ir taip toliau, vadinasi organizacinio identiteto kategorijų taip pat gali būti daugybė (Ashforth, Mael, 1989).
- Socialinis identifikavimasis suteikia asmeniui sisteminių reikšmių rinkinį, kuriomis šis apibrėžia kitus ir save patį, padeda save apibrėžti socialinėje aplinkoje (Ashforth, Mael, 1989).	- Asmeninis identitetas tampa reflektyviu projektu. Mes kuriame, kartojame ir reflektuojame savo asmeninių naratyvų rinkinį – istoriją, kas mes esame ir kaip tapome tuo, kuo esame (Gauntlett, 2008 cituoja Giddens 1991).	- Identiteto turėjimas reiškia tam tikro vaidmens turėjimui ir elgsenai, siekiant išpildyti vaidmens lūkesčius (Stets, Burke, 2000).		

1 lentelės tęsinys:

Identiteto tipas		
Socialinio identiteto teorija	Identiteto teorija	
Socialinis (autoriai, metai)	Asmeninis (autoriai, metai)	Vaidmenų-rolių (autoriai, metai)
<p>- Identifikavimasis su grupe, taip pat yra saviraiškos siekio išraiška (Ashforth, Mael, 1989).</p> <p>- Socialinio identiteto turėjimas reiškia priklausymą grupei bei žvelgimą į dalykus iš tos grupės perspektyvos (Stets, Burke, 2000).</p> <p>- Organizacinis identitetas yra specifinė socialinio identiteto forma (Ashforth, Mael, 1989).</p>	<p>Asmeniniai naratyvai padeda žmonėms peržvelgti ir atkurti identitetą keičiantis užimamoms pareigoms ar atliekamai funkcijai darbe (Ibarra, Barbulescu, 2010).</p>	<p>-Šiais laikais identitetas tampa tam tikra prizme, per kurią tiriama kiti gyvenimo aspektai. (Bauman, 2001).</p>

Kaip galima matyti iš aukščiau pateikto modelio, socialinio identiteto ir identiteto teorijos ne tik turi bendrumų, bet ir papildo viena kitą, o dažniausiai projektų vadovų tyrimuose pasirenkami identiteto aspektai galėtų būti priskirti vienai ar kitai teorijai. Vadinasi tuo pačiu metu suvokdamas savo identitetą kaip tam tikrų vaidmenų atlikimą, žmogus taip pat gali jį papildyti suvokimu, jog priklauso tam tikrai socialinei grupei. Vis dėlto, atkreipiant dėmesį į šių dviejų teorijų bendrumus, galima teigti, jog abi teorijos yra neatsiejamos nuo žmogaus suvokiamos asmeninio identiteto visumos. Tuo tarpu pagrindinių tematikų, pasirenkamų projektų vadovų ar vadybininkų identiteto tyrimuose, analizė praplečia teorijų ribas ir padeda numatyti galimus projektų vadovų identiteto raiškos aspektus.

Žvelgiant iš identiteto teorijos perspektyvos, kuomet identitetu yra laikomas žmogaus gebėjimas save identifikuoti kaip tam tikrų vaidmenų atlikėją, viena iš galimų perspektyvų identiteto paieškoms vadybos srityje yra analizuoti žmonių savęs suvokimą kaip tam tikros, šiuo atveju vadybos, profesijos atstovą. Tuo tarpu socialinio identiteto kontekste aktualesnis grupės identitetas, gebėjimas save priskirti tam tikrai socialinei grupei ar organizacijai, taip pat gali būti suprantamas, kaip asmeninio identiteto sudedamoji dalis. Pastebima, jog tam tikros problemos, susijusios su vadybininkų identitetu kyla dėlto, jog vadyba labiau suprantama ne kaip nekintamas būvimas, o nuolatinis tapimas, todėl vadybininkams tenka nuolatos iš naujo kurti savo vadybinį identitetą. Šį procesą galima suprasti kaip identiteto formavimąsi, pagal kurį individas apibrėžia save kaip vadybininką (Warhurst, 2011). Organizacinį identitetą tyrusioje studijoje (Gioia, Schultz, Corley, 2000) teigiama, jog identiteto supratimas asmeniui gali priklausyti nuo konteksto, apie kurį kalbama. Tuo tarpu jei kalbama apie profesinę veiklą, tikėtina, jog asmuo savo identitetą bus linkęs tapatinti su organizacija, kuriai atstovauja, tuo tarpu kitame kontekste gali būti pasirinktas kitas požiūrio taškas.

Dar viena perspektyva tirti identiteto raišką vadybos srityje yra išskiriant lyties aspektą. Nors toks požiūris gali kelti papildomų diskusijų, vis dėlto lytis ir jos suvokimas yra svarbi asmeninio identiteto dalis. 2003 metais atliktoje studijoje (Singh, Vinnicombe, James) pabrėžiama idealų reikšmė profesinio identiteto formavimuisi ir tokių idealų trūkumas profesinių aukštumų siekiančioms moterims. Antra vertus, lyties aspektą išskiriančios studijos dažnai vertinamos ne vienareikšmiškai, ar bent jau sukelia papildomų diskusijų. Pavyzdžiui, 2010 metais publikuotoje studijoje (Lipinska-Grobelny, Wasiak, 2010) teigiama, jog moterys vadybininkės dažniau buvo priskiriamos „vyriškų moterų“ tipui, taip pat būtent tokio tipo vadybininkės buvo labiau patenkintos savo darbu ir užmokesčiu. Tuo tarpu „moteriško tipo“ moterys dažniau užėmė ne vadybines pareigas, tačiau taip pat buvo mažiau patenkintos savo atlyginimu.

Tarptautinių socialinių projektų vadovų kontekste identiteto klausimas gali būti aktualus keletu aspektų. Visų pirma, tokių projektų vadovams tenka dirbti tarptautinėse komandose, kur susiduriama su skirtingų identitetų samplaika kultūriniu aspektu. Kultūrinis identitetas iš teorinės perspektyvos taip pat suprantamas, kaip priskyrimas savęs tam tikrai grupei, todėl šia prasme atspindi socialinio identiteto teorinę perspektyvą. Individo tapatumą dažniausiai sudaro ne tik įvairios saviraiškos formos, bet ir daugybė objektyvių veiksnių, ateinančių iš sociokultūrinės aplinkos, kurioje individas gyvena ir kurios dalis yra. Kiekviena civilizacija ir kultūra formuoja savą asmenybės tapatumo sampratą, nes nėra nuo kultūros laisvos asmenybės (Kuzminskas, 2011). Tokio kultūrinio konteksto supratimas, vadinamas kultūriniu intelektu, yra svarbi kompetencija šiuolaikinių projektų vadovams. Antra, kiekviena patirtis projektų vadovą potencialiai formuoja kaip asmenybę, tad jei identitetas,

ypač vadybos srityje, laikomas labiau virsmu nei stabilia būseną, vienas iš stebėtinų procesų yra projektų vadovo identiteto virsmas, savęs tapatinimo su tam tikra socialine grupe pokyčiai, lemiami nuolatinio buvimo tarptautinėje aplinkoje.

Dar vienas aktualus identiteto tyrimų aspektas – šio kitimas skirtingais gyvenimo tarpsniais. Psichologas Erik Erikson buvo vienas pirmųjų pradėjęs kalbėti ir pateikęs modelį apie žmogaus raidą gyvenimo trukmės (angl. life-span) perspektyvoje (Sokol, 2009). Jis įvardino, jog paauglystė yra tranzitinis periodas tarp vaikystės ir brandos. Išskiriama, jog identiteto formavimosi procesai prasideda daug anksčiau nei paauglystėje, kuomet vaikas pradeda save atpažinti kaip atskirą nuo tėvų asmenį. Šiuo gyvenimo tarpsniu identifikavimasis apima tam tikrus lūkesčius, kuo vaikas norėtų būti ir ką norėtų daryti. Paauglystėje vienu svarbiausiu uždaviniu E. Erikson išskiria būtent identiteto formavimąsi. Identiteto formavimasis yra svarbus asmenybės vystymuisi ir padeda asmeniui suvokti savo vietą pasaulyje (Sokol, 2009 cituoja Hoare, 2002). Čia taip pat pastebima, jog toli gražu ne visi žmonės taip lengvai išsprendžia identiteto klausimus, kas lemia tam tikrą vaidmenų sumišimą ir egzistencinius klausimus. Vis dėlto, E. Erikson teigimu identiteto vystymasis nesibaigia jo formavimosi ir yra tęstinis procesas brandos metu (Sokol, 2009 cituoja Hoare, 2002). Identiteto klausimus šiuo gyvenimo laikotarpiu dažniausiai lemia naujos patirtys (Sokol, 2009). Apibendrinant šią teorinę prieigą galima teigti, jog identiteto tyrimuose yra aktualu atsižvelgti į identiteto raidą skirtingais gyvenimo etapais.

Identitetas – plati sąvoka, nuo konteksto galinti įgyti specifinių bruožų. Dėl šios priežasties projektų vadybos kontekste taip pat galimos kelios perspektyvos, susijusios su identiteto raiškos paieškomis. Viena vertus, žvelgiant į projektų vadybą, kaip į dinamišką profesiją, aktualūs profesinio ir organizacinio identiteto tyrimai. Tarptautinių projektų kontekste didelę reikšmę gali turėti kultūrinis identitetas ir jo raiškos paieškos. Vis dėlto, tokiems tyrimams taip pat aktualus teorinis pagrindas. Socialinio identiteto teorija ir identiteto teorija yra svarbios identiteto reikšmę apibrėžiančios teorijos, potencialiai papildančios viena kitą. Tuo tarpu identitetas, kaip dinamiška sąvoka gali kisti skirtingais gyvenimo laikotarpiais, nes žmogų veikia nuolat įgyjamos naujos patirtys.

2.3. Tarptautinių projektų teorinė analizė

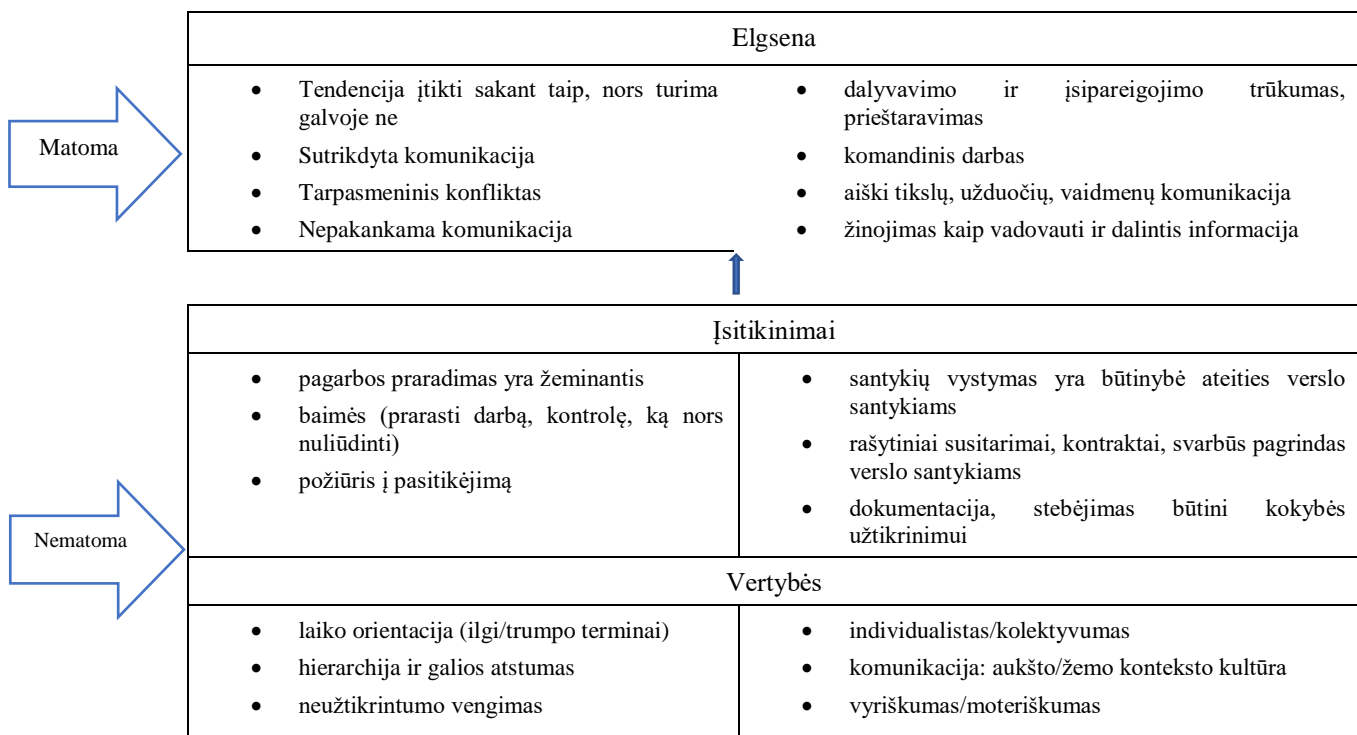
Globalizacijos veikiamame pasaulyje tarptautiškumo aspektas tampa vis svarbesne šiuolaikinių projektų vadybos dalimi. Dėl kultūrinių, ekonominių, politinių ir geografinių skirtumų, nacionaliniai ir tarptautiniai projektai gali pasižymėti ne tik skirtingu kontekstu, bet ir siekti kontrastingų tikslų. Jei nacionaliniai projektai daugiau dėmesio skiria vietinių socialinių problemų sprendimui, tarptautiniai socialiniai projektai pasižymi gerosios patirties mainais ar visoms dalyvaujančioms šalims aktualių klausimų diskusija. Siekiant projekto sėkmės ir efektyvumo, verta ne tik įvertinti išskirtinius tarptautinių projektų aspektus, lyginant su vietiniais/nacionaliniais projektais, bet ir pastebėti bendrus iššūkius, kuomet globalizacijos veikiama darbo rinkos įtakoje vietinių projektų komandos taip pat susiduria su skirtingomis kultūromis ir tautomis ne tik projekto išorėje, bet ir jo viduje.

Projektas – tai laikina pastanga sukurti unikalų produktą, paslaugą ar rezultatą (PMBOK® Guide, 2013). Pagal finansavimo pobūdį projektus galima klasifikuoti į verslo ir investicinius. Nors svarbia sritimi galima įvardinti verslo projektų valdymą, didelės Europos sąjungos (ES) paramos susilaukia įvairūs investiciniai: plėtros, užimtumo, socialinės įtraukties, švietimo projektai. Pagal strategiją „Europa 2020“ lėšos skiriamos per 5 pagrindinius struktūrinius investicinius fondus: Europos regioninės plėtros fondą (ERPF) – regionų ir miestų plėtrai; Europos socialinį fondą (ESF) –

socialinei integracijai skatinti; Sanglaudos fondą (SF) – mažiau išsivysčiusių regionų plėtrai; Europos žemės ūkio fondą kaimo plėtrai (EŽŪFKP) ir Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondą (EJRŽF) (ES finansavimas, Pagrindinė informacija apie Europos Sąjungą, 2019). Nepaisant didžiųjų fondų, sėkmingai veikia ir daugybė kitų instrumentų, sukurtų paremti specifines sritis bei priartinti ES finansavimą prie tokių galimybių ieškančių žmonių ar organizacijų.

Vis daugiau studijų nagrinėja tarptautinių projektų valdymo ribotumus tam tikro aspekto kontekste. Vienas akivaizdžiausių ir dažniausiai su tarptautiniais projektais asocijuojamų ribotumų, nepatiriamų nacionalinių projektų kontekste, yra fizinis projekto narių atstumas. Šis aspektas tarptautiniuose projektuose dažnai siejasi ir su bendraujant per atstumą atsirandančiais technologiniais ar skirtingų kultūrų kontekste atsirandančiais komunikaciniais trikdžiais (Mesly, O., 2015). Vis dėlto, nors atstumo ribotumas rengiant projektą yra dažnas ir realus, neretai socialiniuose projektuose projekto vykdymui dalyviai ir organizatoriai susirenka į vieną vietą, tad atstumo ribotumo nebelieka bent jau projekto vykdymo metu. Antra vertus, su fiziniu atstumu iššūkiu ir technologiniais trikdžiais lygiai taip pat gali susidurti ir vietinių projektų komandos, kuomet keletas projekto narių turi reikalų, susijusių su kelionėmis ar vykdo kelias veiklas vienu metu ir projekto detales tenka derinti per atstumą.

Vienas svarbiausių studijose apie tarptautinius projektus tyrinėjamų sričių yra kultūrinis aspektas. Kultūriniai skirtumai gali daryti įtaką įvairioms projektų vadybos sritims. Pavyzdžiui, būtent kultūrinės dimensijos gali paveikti ir suinteresuotųjų šalių įsitraukimą tarptautiniuose projektuose. Patrick Luckmann ir Kristina Farber atliktoje studijoje (2016) pastebima, jog būtent kultūriniai skirtumai gali padaryti įtaką tokioms sritims kaip pasitikėjimas ar efektyvi komunikacija, kuomet su kultūra susiję įsitikinimai ir vertybės veikia elgesį (žr. 1 pav.).

1 paveikslas. Kultūrinių dimensijų modelis (Luckmann, Farber, *The impact of cultural differences on project stakeholder engagement: a review of case study research in international project management*, 2016, išversta autorės).

Studijoje pateiktame modelyje kultūrinės dimensijos skirstomos į matomas ir nematomas. Kaip matoma iš modelio, „nematomos“ kultūrinės dimensijos, įsitikinimai ir vertybės, formuoja „matomą“ dimensiją – elgseną. Įsitikinimai daro įtaką elgesiui, dėl šios priežasties kultūriniai skirtumai, atsinešti iš aplinkos (angl. *cultural background*) taip pat atsispindi suinteresuotųjų šalių elgesyje projektu metu. Tarptautinių projektų kontekste baimė ir nepasitikėjimas gali atsirasti dėl fizinio atstumo. Esant pasitikėjimo trūkumui, gali atsirasti išitraukimo stoka. Neefektyvią komunikaciją lemia ne tik kultūriniai skirtumai, bet ir elementarus komunikacijos trūkumas. Skaidrumo poreikis atsiranda ne tik norint aiškumo apibrėžiant užduotis ir tikslus, bet ir siekiant žinoti, ko tikimasi iš skirtingų suinteresuotųjų šalių, tuo tarpu dalijimasis informacija ir žiniomis yra ypač svarbus bendradarbiaujant su skirtingą patirtį turinčiomis šalimis (Luckmann, Farber, 2016). Nors šias dimensijas būtų galima laikyti aktualiomis ir vietinių projektų kontekste, vis dėlto aišku, jog nesusiduriant su kultūriniais skirtumais ir tarptautiniuose projektuose dažniau sutinkamu atstumo faktoriumi, šios problemos įgyja visiškai kitą reikšmę. Dėl šių priežasčių suinteresuotųjų šalių įtraukimas iš skirtingų kultūrų reikalauja įdėti daugiau pastangų į efektyvios komunikacijos vystymą (Luckmann, Farber, 2016).

Verta pastebėti, jog multikultūriškumas kaip atskiras projektų vadybos aspektas, darosi aktualus ne tik tarptautiniuose, bet ir nacionaliniuose projektuose. Taip yra todėl, jog globalizacijos procesai paveikia ir lokalias veiklas vykdančias organizacijas, kuriose vis dažniau įsidarbina skirtingų kultūrų ir tautybių žmonės. Siekdamos pirmą kartą konkurencingoje rinkoje, didžiosios kompanijos jau pradėjo atkreipti dėmesį į multikultūriškos organizacinės kultūros kūrimą organizacijose. Tokia aplinka pasižymi pagarba ir kultūriniu išprusimu (Ozguler, 2016). Kol kultūrinį išprusimą būtų galima laikyti daugiau žinias, išmanymą apie kitas kultūras apimančią terminą, vis dažniau kalbama ir apie kultūrinio intelekto svarbą, kuris apibrėžiamas kaip gebėjimas veikti kultūriškai diversifikuose situacijose (Fang, Schei, Selart, 2018 cituoja Earley, Ang, 2003). Didėjant tarptautinių organizacijų ar verslo įmonių, vykdančių savo veiklą tarptautinėse rinkose skaičiui, gebėjimo bendradarbiauti susiduriant su įvairiomis kultūromis svarba nuolat auga. Jei kultūriškai įvairiapusiškesnėse šalyse kultūrinis intelektas ugdomas nuo pat mažumės, mat su skirtingomis kultūromis susiduriama dar mokykloje, homogeniškesnėse šalyse, tokiose kaip Lietuva, ši kompetencija vis dar gali tapti iššūkiu, kuomet mažiau keliaujantys žmonės paprastai tiesiog nesusiduria su kitomis kultūromis įprastose kasdieninėse situacijose. Taigi, nepaisant to, ar dirbama toje pačioje šalyje su vietinės reikšmės projektu, ar su tarptautiniu, kultūrinių skirtumų ir su jais susijusių kompetencijų klausimas yra ne mažiau aktualus abejais atvejais.

Projektų vadovams iš skirtingų valstybių taip pat didelę įtaką daro jų socialinė aplinka, kultūra, kuri prisidėjo prie jų asmenybės formavimosi. Dėl šios priežasties, skirtingose šalyse skirtis gali ir projektų valdymo stilius. Pavyzdžiui, atvejo studijoje (Zwikael, Shimizu, Globerson, 2005), kurioje tirti kultūriniai skirtumai vertinant projektų valdymo gebėjimus pasirinkus Japonijos ir Izraelio atvejus, prieita išvados, jog yra ženklūs skirtumai tarp projektų vadybos šiose šalyse, kurių dalis priklauso ir nuo kultūrinių skirtumų. Tačiau valdant projektus susiduriama ne tik su kultūriniais skirtumais, bet ir kultūrinių skirtumų nulemtu skirtingu požiūriu į procesų vykdymą. Atlikus atvejo studiją iš trijų valstybių, USA, Kinijos ir Vokietijos, priklausančių skirtingiems žemynams (Huang, 2015), atsiskleidė ir skirtingas požiūris į darbo discipliną. Todėl kol viena pagrindinių projektų vadovo užduočių yra koordinuoti suinteresuotąsias šalis projekto naudai, šiam tikslui pasitarnauti gali gebėjimas atkreipti dėmesį į skirtingus narių mentalitetus ir juos veikiančias kultūrinės įtakas.

Susipažinus su skirtingų valstybių darbo kultūra galima efektyviau koordinuoti darbus ir vykdyti dialogą tarp suinteresuotųjų šalių. Sėkmingai išnaudojus skirtingų darbo kultūrų privalumus ir atsižvelgus į tam tikrus ribotumus projekto tikslų siekimas turėtų būti gerokai sklandesnis ir efektyvesnis.

Nors tarptautiniai ir nacionaliniai projektai visuomet susidurs su skirtingais iššūkiais, dalis jų globaliame pasaulyje po truputį niveliuojasi. Pagrindiniai tarptautinių projektų iššūkiai, tokie kaip fizinis atstumas, komunikacinės spragos ar kultūriniai skirtumai, darosi aktualūs ir vietiniams projektams dėl aktyvesnio žmonių mobilumo, kompanijų plėtimosi, aktyvesnio tarptautinio bendradarbiavimo, kultūrų maišymosi ir kitų natūralių šiuolaikinės pasaulio bendruomenės procesų.

2.3.1. Tarptautinių socialinių projektų ypatumai

Tarptautinių projektų problematiką galima nagrinėti įvairiais aspektais. Nors studijų, nagrinėjančių tarptautinių projektų valdymą ar tarptautiškumo, tarpkultūriškumo aspektus vietiniuose projektuose sparčiai daugėja, dažniau tokiems tyrimams pasirenkami verslo projektai arba pasirenkama tirti su projektų valdymu susijusius aspektus projektų nekategorizuojant. Kol tokie iššūkiai, kaip suinteresuotųjų šalių valdymas, atstumas, kultūriniai skirtumai ir komunikacinis aspektas tiek verslo, tiek socialiniams projektams kai kuriose situacijose gali būti panašūs, verta atsižvelgti ir į socialinių projektų specifiškumą tarptautinių projektų kontekste.

Investiciniai, tarptautiniai plėtros ar nevyriausybinių organizacijų projektai nuo privačių verslo projektų skiriasi ne tik finansavimo pobūdžiu, bet ir projekcinės veiklos aspektu. Nors tokie projektai tiesioginių pajamų negeneruoja arba generuoja nepakankamai, jų tikslas suteikti socialinę naudą/gerovę visuomenei. Dėl tokių projektų specifiškumo, projektų vadovai taip pat susiduria su skirtingais iššūkiais. Pavyzdžiui, vadovai tarptautiniuose nevyriausybinių organizacijų plėtros projektuose ne tik stengiasi išpildyti projekto tikslus, bet ir atrasti pusiausvyrą tarp darbo, emocinio ir tarpkultūrinio aspekto (Briere, Proulx, Navaro Flores, Laporte, 2015). Pastarojoje studijoje tarptautinių nevyriausybinių organizacijų projektų vadovų pusiau struktūruotų interviu būdu buvo klausama apie projekto sėkmę ir nesėkmę lemiančius faktorius, ir svarbiausias projektų vadovų kompetencijas. Projektų vadovai, kaip svarbiausias kompetencijas jų projektų kontekste įvardijo gebėjimą prisitaikyti, gebėjimų įvairovė, vadybiniai sugebėjimai, komunikaciniai sugebėjimai, asmeninės savybės (tokios kaip gebėjimas dirbti sudėtingomis situacijomis), tarpasmeninės savybės, lyderystė, pokyčių vadyba, etika, gebėjimas naudotis vietiniais žinių ištekliais (Briere, Proulx, Navaro Flores, Laporte, 2015). Jei dalis šių kompetencijų neabejotinai svarbios ir verslo projektų kontekste, tokios savybės kaip etika ir gebėjimas naudotis vietiniais žinių ištekliais išsiskiria bendrame kontekste. Tarptautinių socialinių projektų vadovai jaučia pareigą atkreipti dėmesį į vietinį kultūrinį kontekstą. Būtent šio konteksto suvokimas rodo tokių projektų vadovų profesionalumą, tuo tarpu tos pačios kompetencijos plačiąja prasme gali būti aktualios ir tarptautinių švietimo projektų vadovams.

Vis dėlto, pastebima ir tam tikrų problemų, susijusių su tarptautiniais plėtros projektais, vykdomais nevyriausybinių organizacijų. Nevyriausybinių organizacijos dažnai renkasi paprastesnius projektų valdymo modelius (Golini, Kalchschmidt, Landoni, 2015), o tai gali būti papildomas rizikos faktorius potencialiai projekto nesėkmei. 2015 metais publikuojamoje studijoje pastebima, jog nepaisant nevyriausybinių organizacijų vykdomų projektų reikšmės, ypač besivystančiose valstybėse, joms taip pat būdingas gana aukštas nesėkmių lygis, kuomet projekto rezultatai paprasčiausiai neatitinka lūkesčių. Projektų valdymo žinių trūkumas gali būti pastebimas ir švietimo projektų kontekste. Esant

idėjai, kuriai reikia finansavimo, kai kuriais atvejais projektų rengimo ir įgyvendinimo imasi šioje srityje patirties neturintys asmenys. Nepaisant turimų kompetencijų projekto tematikoje, tokie projektai susiduria su papildomais sunkumais, jei nepasitelkiamas profesionalus projektų vadybos specialistas.

Iššūkiai, su kuriais susiduriama socialinių projektų įgyvendinimo metu taip pat gali priklausyti ir nuo projekto masto. Didesnę finansinę galią turinčios organizacijos finansuoja pasaulinio masto socialinius projektus, dažnai nukreiptus į mažiau išsivysčiusias valstybes, susiduriančias su didesne turtine nelygybe ir problemomis socialinių paslaugų užtikrinimo kontekste. Pavyzdžiui, Pasaulio banko organizacija, remdama švietimo projektus, kelia uždavinį, jog mokslas turi būti prieinamas visiems, todėl koncentruojasi į švietimo prieinamumą, kokybę, sistemos efektyvumo gerinimą (The Edstats Newsletter, 2012).

2 lentelė. Pasaulio banko organizacijos siekiami rezultatai (Pasaulio banko edukacinių projektų duomenų bazė, 2012, išversta autorės)

Bendrieji rezultatai	Specifiniai rezultatai	Veiklos kiekvienam rezultatui pasiekti	
		Iš viso	%
Vienodai pasiekiamas švietimas	Adekvatus mokymo personalas	7	43.8
	Adekvati infrastruktūra ir įranga	10	62.5
	Pasiekti sunkiai pasiekiamus moksleivius	13	81.3
Pagerinta švietimo kokybė	Pagerinta infrastruktūros kokybė	12	75.0
	Kokybiškas mokyklų aprūpinimas	11	68.8
	Adekvatus mokymo ir mokymosi reikmenys	8	50.0
	Pagerintas mokymo plano aktualumas	11	68.8
	Švietimo įstaigų kokybės standartų nustatymas	8	50.0
Pagerintas efektyvumas	Pagerinta švietimo įstaigų administracija	8	50.0
	Pagerinta vadyba ir priežiūra vietiniu lygmeniu	12	75.0
	Pagerinti nuostatų leidybos ir valdymo gebėjimai sisteminiu lygmeniu	15	93.8
	Pagerintas švietimo finansavimas	13	81.3
Pagerintas sistemos efektyvumas	Pagerinta informacija apie moksleivių mokymąsi	14	87.5
	Pagerinti švietimo sistemų duomenys	9	56.3
	Pagerintas mokytojų efektyvumas	9	56.3
	Pagerintas politikos efektyvumas	16	100

Pateiktoje lentelėje matyti, jog per įvairius švietimo projektus Pasaulio banko organizacija siekia ne tik pagerinti infrastruktūrą, bet ir gerina mokymų bazines, mokymo kokybę, administravimo ir vadovavimo efektyvumą. Vėlesniais, 2017 metų, duomenimis Pasaulio banko organizacija vykde projektus Kinijoje, Indijoje, Afganistane, Peru, Meksikoje, Malyje ir kitose didesnius švietimo iššūkius patiriančiose valstybėse. Tokios investicijos iš pasaulinių fondų po truputį padeda sumažinti švietimo lygio atotrūkį tarp skurdą ir nepriteklių patiriančių regionų ir išsivysčiusių valstybių.

Vis dėlto, tarptautiniai socialiniai projektai didelę reikšmę turi ir išsivysčiusiose šalyse. Pavyzdžiui, Europos sąjungos programa Erasmus+ yra viena didžiausių švietimo projektus remiančių platformų, kurios dabartinis biudžetas iki 2020 metų siekia 14,7 milijardo Eurų (European Commission, What is Erasmus +?, 2014). Ši programa išsiskiria tuo, jog remia mažesnius projektus, taip pasiekdama didesnę dalį Europos sąjungos gyventojų. Jei besivystančių valstybių švietimo sistemą remiantys

projektai sprendžia tokias problemas kaip mokslo prieinamumas, infrastruktūra, būtinos mokslo bazės kūrimas, Europos sąjungos švietimo projektai dažniausiai tokių problemų nebesprendžia ir kelia kitus prioritetus. Erasmus+ programa švietimo srityje pagrindiniu tikslu šiam finansavimo periodui laiko mokyklos nebaigiančių asmenų mažinimą (nesiekti 10 proc.) ir aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų skaičiaus didinimą (bent iki 40 proc.) (Europos komisija. „Erasmus+“ programos vadovas, 2019). Nepaisant pagrindinio tikslo, Europos sąjungos švietimo projektai suteikia galimybę dalintis gerąja patirtimi, ugdyti kultūrinį išprusimą, kartu spręsti aktualius švietimo ir socialinius klausimus, ugdant supratimą, dalinantis informacija ir kartu keliant bendrą Europos sąjungos švietimo sistemos lygį.

Pasaulyje nuolatos vykdomi įvairaus masto tarptautiniai socialiniai projektai. Tokių projektų specifika gali ženkliai skirtis priklausomai nuo projekto tikslo. Kol tokios organizacijos kaip Pasaulio bankas prisideda prie besivystančių valstybių socialinių problemų sprendimo remdama švietimo projektus, Europos sąjungos finansavimas bendrijos nariams užtikrina ne tik galimybę siekti kokybiško išsilavinimo, bet ir dalintis patirtimi, plėsti žinias ir supratimą, ugdyti kultūrinį intelektą įvairiuose tarptautiniuose projektuose ir mokymuose.

2.3.2. Tarptautinių projektų vadovų vadovavimo bruožai

Kalbant apie tarptautinių projektų vadovų vadovavimo bruožus ir jų patiriamus iššūkius galimos kelios perspektyvos. Viena vertus, siekiant projekto sėkmės, kiekvienam projektui numatomos potencialios rizikos, susijusios su finansavimu, suinteresuotosiomis šalimis, rinkos pokyčiais, žmogiškaisiais ištekliais: visais galimais su projektu susijusiais netikėtumais, kurie gali teigiamai ar neigiamai paveikti projektą (Mossalam, 2017). Antra vertus, nemažiau aktualu identifikuoti tam tikras problemas, su kuriomis susiduria išskirtinai projektų vadovai, vertinant konkrečiai su jų pareigomis susijusius iššūkius ir ribotumus.

Vienas iš būdų diskutuoti apie projektų vadovų veiklą yra tyrinėjant jų kompetencijas ir skirtingų kompetencijų svarbą nacionalinių ar tarptautinių projektų kontekste. Žvelgiant iš kompetencijų perspektyvos taip pat išryškėja iššūkiai, kuriuos konkrečios vadovų kompetencijos padeda išspręsti. Tarptautinių projektų valdymo kontekste, vis dažniau minima kultūrinio intelekto sąvoka ir šios kompetencijos svarba. Kultūriniai skirtumai ir su tuo susijusių iššūkių sprendimas yra vienas didžiausių šiuolaikinių projektų vadovų, dirbančių tarptautinėje aplinkoje, uždavinių. Pagal PMBOK, dėl globalizacijos įtakos, suprasti kultūros įtaką yra būtina norint sulaukti projekto sėkmės, tuo tarpu projektų vadovai turėtų išsiugdyti multikultūriškumo kompetenciją (PMBOK® Guide, 2013). Pastebima, jog kultūrinio intelekto sąvoka turėtų būti aiškiai atskirta nuo socialinio ir emocinio intelekto sąvokų. Tai gebėjimas pažvelgti už savo kultūros ribų ir yra kritiškai svarbus tarpkultūrinėms situacijoms (Farg, Schei, Selart, 2018). Tarptautinių projektų kontekste pradėta kalbėti apie kultūrinio intelekto kompetenciją. Kultūrinis intelektas įvardijamas kaip gebėjimas veikti efektyviai kultūriškai įvairialypėse situacijose, kuomet dėmesys kreipiamas į tarpkultūrinio elgesio skirtumus (Kiznytė, Čiutienė, Dechange, 2015). Būtent kultūrinis intelektas tarptautinių projektų komandoje gali lemti greitesnę komandos narių prisitaikymą, geresnę jų psichologinę būseną, kurie gali prisidėti ir prie geresnių komandos rezultatų (Henderson, Stackman, Lindekilde, 2018). Tuo tarpu šios kultūrinio intelekto kompetencijos neturėjimas tarptautiniuose projektuose gali lemti atsiradusius komunikacinius trikdžius, mažesnę suinteresuotųjų šalių įsitraukimą ir kitas problemas, kurios ne tik gali gerokai apsunkinti projekto įgyvendinimo procesus, bet ir užkirsti kelią sėkmingam projekto įgyvendinimui.

Dar vienas svarbus įgūdis tarptautinių projektų vadovams yra gebėjimas spręsti konfliktus. Savaiame suprantama, jog visose kolektyvinėse veiklose, įskaitant projektus, gali pasitaikyti konfliktinių situacijų. Tarptautinių projektų kontekste galima pastebėti, jog skirtingose kultūrose požiūris į konfliktines situacijas ir jų sprendimo būdai taip pat gali skirtis. Atvejo studijoje (Wang, Jiang, Pretorius, 2016) ištyrus Kinijos ir Pietų Afrikos valstybių projektų vadovus pastebėti kultūriniai skirtumai konfliktinėse situacijose. Kol Kinijos projektų vadovai konfliktinėse situacijose bando pasitelkti autoritetą ir galią, Pietų Afrikos projektų vadovai pirmenybę teikia asmeniniam pasitikėjimui ir bendriems interesams siekiant išvengti konfliktinės situacijos. Tokie tyrimai taip pat įrodo kokią įtaką kultūra ir kultūrinis išprusimas gali turėti sprendžiant iššūkius, su kuriais susiduria projektų vadovai. Vadinasi tiek kultūrinis išprusimas, tiek gebėjimas spręsti konfliktus yra ne tik svarbios kompetencijos, bet ir glaudžiai tarpusavyje susijusios. Gebėjimas spręsti konfliktus neabejotinai svarbus ir tarptautiniuose švietimo projektuose. Būtent dėl tarptautiškumo ir fizinio atstumo aspektų atsiradę komunikaciniai trikdžiai gali lemti kylančius konfliktus, kurių tinkamam sprendimui būtinas gebėjimas tinkamai ir suprantamai reaguoti į susidariusią situaciją, atsižvelgiant į kultūrinę įtaką, lemiančias skirtingą požiūrį.

Tam tikra diskusija kalbant apie projektų vadovų patiriamus iššūkius gali kilti ir atsižvelgiant į lyties aspektą. Nors lyties aspektas projektų vadybos srityje galėtų skirtis priklausomai nuo tam tikros šalies specifikos, daugelyje studijų jis nagrinėjamas bendrai, neišskiriant vietinių ar tarptautinių projektų konteksto. Augant moterų vadovių skaičiui, lyčių aspektas projektų vadybos srityje yra vis aktualesnė tema, nors mokslinėje literatūroje dažniau pasirenkama analizuoti bendrą moterų vadovių segmentą. Pastebima, jog vyrai ir moterys taip pat gali pasižymėti skirtingais vadybiniais stiliais: moterų lyderystė dažniau pagrįsta socialiniais įgūdžiais, tuo tarpu vyrų labiau autoritariniu stiliumi (Rodriguez, Montequin, Moran, Arriba, 2017). Komunikaciniai moterų ir vyrų skirtumai nėra retas tyrimų objektas. Kol vieni mokslininkai sieja vėlesnę komunikacinę stilių lyties aspektu su dar vaikystėje išmoktomis stereotipiškai „vyrishkomis“ ir „moterishkomis“ elgesio normomis, kiti teigia, jog iš esmės komunikaciniai moterų ir vyrų skirtumai yra maži ir dažnai didesne dalimi priklauso nuo individualių konkrečiam asmeniui įtaką darančių veiksnių. Nors gebėjimas efektyviai komunikuoti ar komunikavimo stilius savaiame neapibrėžia vadovo kompetencijų ar jo efektyvumo, vis dėlto, būtent komunikaciniai skirtumai gali iššaukti tam tikras prielaidas dėl vadovo gebėjimų ir kompetencijos (Reeves, 2010), kuomet vienoks vadovo vyro elgesys gali būti vertinamas kaip teigiama savybė, o toks pats vadovės moters – kaip silpnumo išraiška. Vis dėlto, pastebimas ir atvirkščias procesas, kuomet „moteriška“ vadyba prisideda prie efektyvesnio procesų valdymo, pavyzdžiui, įmonės, kuriose daugiau vadovaujama pozicijų užima moterys, rečiau patenka į situacijas, kuomet prieš įmonę iškeliama ieškinys (Binay, Agrawal, Malm, 2015). Studijoje teigiama, jog tai lemia tam tikros labiau moteriškai lyčiai priskiriamos savybės, kaip gebėjimas į situaciją nereaguoti impulsyviai, nepriimti skubotų sprendimų. Tyrimo Suomijoje metu paaiškėjo, jog moterys taip pat patiria daugiau spaudimo, susijusio su išvaizda ir amžiumi vadovaujančiose pozicijose. Jei tam tikras vadybininko vyro amžius siejamas su patirtimi ir žinojimu, ta pati moterų patirtis gali būti vertinama nelygiareikšmiai, o amžius asocijuojamas su senumu, kaip neigiamas aspektas (Jyrkinen, 2014). Taigi, lyties aspektas šiais laikais diskutuojamas įvairiuose kontekstuose. Lyties aspektas nebūtinai turi būti pagrindiniu tyrimų objektu, tačiau į jį taip pat turėtų būti atsižvelgta, kaip į žmogaus asmenybę sudarantį aspektą, tokį patį, kaip, pavyzdžiui, žmogaus kultūra.

Atkreipiant dėmesį į projektų vadybos srities dinamiškumą, vienas vertų dėmesio projektų vadovų iššūkių yra gebėjimas mokytis. Čia galimos kelios perspektyvos, dažniausiai įvardijamos,

kaip formalus ir neformalus mokymasis. Projektų vadybos žinių galima įgyti akademinio keliu, renkantis studijas arba specialius žinias papildančius kursus. Antroji perspektyva – mokytis iš praktikos, gilinti su tuo susijusias žinias darbo metu. Tyrimo, atlikto 2016 metais metu, didžioji dalis projektų vadovų dažniau kaip įsimintiną mokymosi patirtį įvardijo būtent darbo metu kilusias situacijas. Šiuo atveju respondentai teigė patobulėję tarpasmeninių įgūdžių, lyderystės, asmeninio efektyvumo srityse darbo su projektais metu. Vis dėlto, ši studija parodo, jog dauguma tokių mokymosi patirčių yra atsitiktinės (Savelsbergh, Havermans, Storm, 2016). Nors tokioje dinamiškoje srityje formalus mokymasis negali patenkinti visų su projektų vadyba susijusių edukacinių poreikių, siekiant efektyvumo tiek formalus, tiek neformalus mokymasis turėtų būti tikslingas ir suplanuotas, nepaliekant visų galimų pamokų atsitiktinumui.

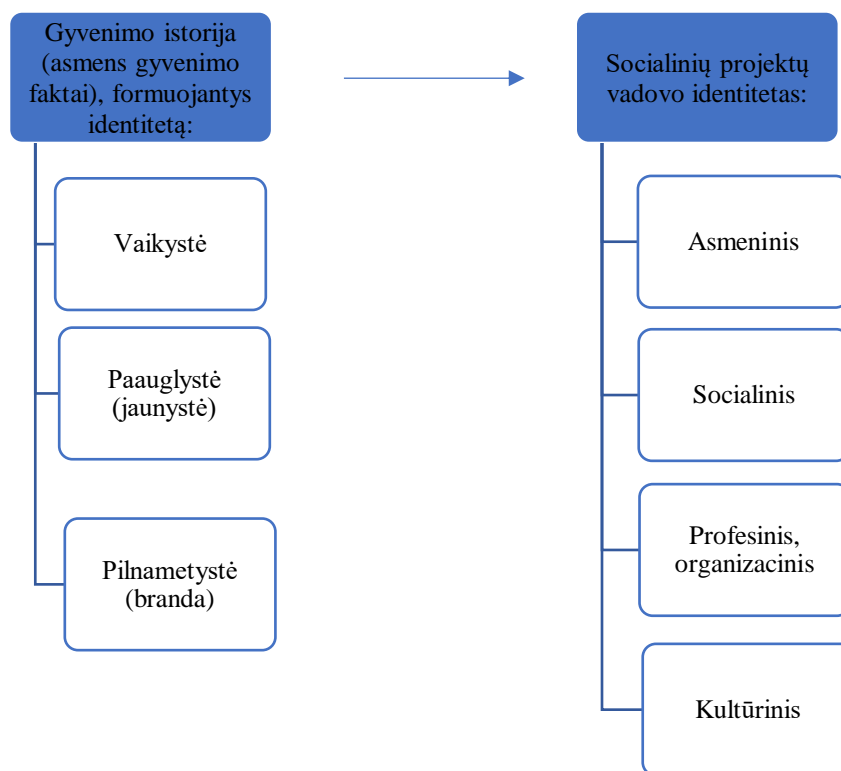
Projektų vadovų patiriami iššūkiai gali būti nagrinėjami įvairiais aspektais ir priklausyti nuo projekto konteksto. Dažnai tam tikri projektų vadovų ribotumai yra susiję su tam tikromis kompetencijomis ar nepakankamu jų taikymu. Nagrinėjant projektų vadovų ribotumus ir patiriamus iššūkius verta atkreipti dėmesį ir į vidinius faktorius, susijusius su asmeninėmis savybėmis, tokius kaip projektų vadovo kultūra ar lytis.

Tarptautinių švietimo projektų vadovų naratyvai nėra dažnas tyrimų objektas. Daugelyje studijų pabrėžiama, jog investicinių projektų plačiąją prasme specifika skiriasi nuo verslo projektų ne tik finansavimo pobūdžiu, bet ir projekto vadovo užduotimis, tikslais ir jam priskiriamomis kompetencijomis. Tuo tarpu projektų vadovų identiteto raiška aktuali ne tik profesiniais ar organizaciniais aspektais, bet ir kultūrinio ar socialinio konteksto perspektyvoje. Remiantis teoriniu pagrindu, dvi svarbios teorijos yra identiteto teorija ir socialinio identiteto teorija.

2.4. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo teorinis modelis

Atsižvelgiant į iki šiol atliktus tyrimus projektų vadovų vadovavimo problematikos ir identiteto raiškos kontekste, ir siekiant susisteminti mokslinių šaltinių analizės metu gautus duomenis bei sudaryti loginį pagrindą tolimesniam tyrimui, sudarytas fragmentiškas vadovų identiteto raiškos identifikavimo teorinis modelis.

Apibendrinus mokslinės literatūros analizę pastebėta, jog dažnai vadybos srityje pasirenkami profesinio identiteto, kultūrinio identiteto, organizacinio identiteto aspektai, tačiau ne visuomet pasirenkamas aiškus teorinis pagrindas. Atlikus išsamią identiteto teorijų analizę, bei apžvelgus pagrindines identiteto tyrimų perspektyvas vadybos srityje, paliktos keturios pagrindinės socialinių projektų vadovų identiteto kategorijos: asmeninis ir socialinis (remiantis socialinio identiteto ir identiteto teorijų pagrindu) bei profesinis ir kultūrinis (priklausomai nuo konteksto galintys įgyti tiek identiteto teorijos, tiek socialinio identiteto teorijos bruožų) (detaliau žiūrėti 2.2. skyrių ir 1 lentelę). Mokslinių šaltinių analizės metu atkreiptas dėmesys į identiteto raidą skirtingų gyvenimo etapų metu. Remiantis J. Sokol (2009) psichologo E. Erikson teorijų studija, kurioje į identitetą žvelgiama kaip į tęstinį procesą viso gyvenimo perspektyvoje su tam tikrais pagrindiniams gyvenimo tarpsniais būdingais bruožais, modelyje taip pat išskirti trys gyvenimo tarpsniai: vaikystė, paauglystė, branda (žr. 2 paveikslas).

2 pav. Socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo teorinis modelis

Išskirti trys esminiai gyvenimo istorijos etapai (vaikystė, paauglystė ir branda) atspindi būsimą tyrimo logiką. Identiteto vystymasis yra svarbi psichologinė užduotis paauglystėje (McLean, K.C., 2005 cituoja Erikson, 1968) ir turi didelę įtaką vėlesniais gyvenimo etapais. Vienas esminių gyvenimo istorijos taikymo principų identiteto kontekste yra tas, jog gyvenimo istorija padeda atrasti prasmę tarp asmens praeities, dabarties ir tikėtinos ateities, todėl identitetas yra dalinai suformuojamas iš praeities įvykių įprasminimo (McLean, K.C., 2005). Vadinasi, nors identiteto formavimasis siejamas su paauglyste, mat būtent šiame gyvenimo etape asmuo pradeda vertinti savo asmenybę siedamas su tam tikromis socialinėmis kategorijomis, kaip mokykla, šeima, darbas, draugai, šiam įtaką daro visos žmogaus patirtys ir jų vertinimas nuo vaikystės iki dabarties taško. Nors vaikystėje asmuo psichologiškai dar nėra pasirengęs vertinti savo asmenybės, ankstyvieji prisiminimai taip pat gali prisidėti prie vėlesnio identiteto formavimosi. Dėl šios priežasties, siekiant suvokti kuo platesnį socialinių projektų vadovo identiteto paveikslą, svarbu išsiaiškinti jų požiūrį į asmeninės gyvenimo istorijos prisiminimus įvairiais gyvenimo etapais.

Vienais svarbiausių akcentų, apibendrinančių sudarytą projektų vadovų teorinį modelį būtų galima įvardinti identiteto, kaip sąvokos, dinamiškumą ir gyvenimo istorijos pasakojimo svarbą formuojant identitetą. Dėl mokslinėje plotmėje minimo identiteto sąvokos dinamiškumo, kuomet laikoma, jog asmuo išgyvendamas savo istoriją tampa skirtingų socialinių kategorijų unikaliu rinkiniu (Stets, Burke, 2000), o identifikavimasis – nesibaigiantis užsiėmimas, į kurį visi, esame įsitraukę (Bauman, 2001), nuspręsta neriboti tyrimo paliekant tik vieną teorinę perspektyvą, o naratyvus analizuoti per šių teorijų bendrumų prizmę.

Teorijos analizė taip pat pagrindžia pasirinkto sakininės gyvenimo istorijos metodo tinkamumą identiteto raiškai tirti, mat teorinėje plotmėje taip pat minima, jog kiekvieno žmogaus požiūris į savo identitetą yra teisingas (Gauntlett, 2008 cituoja Giddens 1991), kas atspindi ir pagrindžia sakininės

istorijos metodo esmę, o pasakodamas savo gyvenimo istoriją asmuo tam tikra prasme formuoja savo identitetą (McLean, 2005). Modelyje išskirti dažniausi vadybos srityje tirti identiteto aspektai (profesinis, organizacinis, kultūrinis) taip pat pagrindžia identiteto dinamiškumo idėją, kuomet pastebima, jog vadybininkų identitetas dažnai vertinamas kaip nuolatinis tapimas, todėl nuolat vyksta tam tikro profesinio identiteto formavimasis (Warhurst, 2011), tuo tarpu organizacinis identitetas taip pat yra ne mažiau subjektyvus, mat šio suvokimas konkrečiam asmeniui diskusijos metu gali priklausyti nuo konteksto (Gioia, Schultz, Corley, 2000). Tiek profesinis, tiek kultūrinis identitetas priklausomai nuo konteksto, gali įgyti identiteto ir socialinio identiteto teorijų bruožų, dėl šios priežasties jie modelyje vaizduojami atskirai. Remiantis gauto teorinio modelio identiteto raiškos perspektyva, pasirinktas požiūrio taškas tolimesniam tyrimui.

3. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo metodika

Šiame skyriuje pristatomi tyrimui pasirinkti metodai, aptariama jų koncepcija bei paskirtis. Sakytinės istorijos metodas yra šio tyrimo pagrindas. Naudojant giluminį interviu kaip pagrindinį duomenų rinkimo instrumentą, tyrimo metu surinkti socialinių projektų vadovų naratyvai. Gauta medžiaga ištranskribuojama, susisteminama ir išanalizuojama atliekant naratyvinę turinio analizę. Siekiant užtikrinti naratyvinės analizės efektyvumą, pagrindiniu šios analizės aspektu pasirinkta išskirti tarptautinių projektų vadovų identiteto raišką socialinių projektų kontekste, dėl surinktos medžiagos platumo pasiliekant galimybę išvelgti ir papildomus su socialinių projektų vadovų vadovavimo specifika susijusius aspektus.

3.1. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo dizaino pristatymas

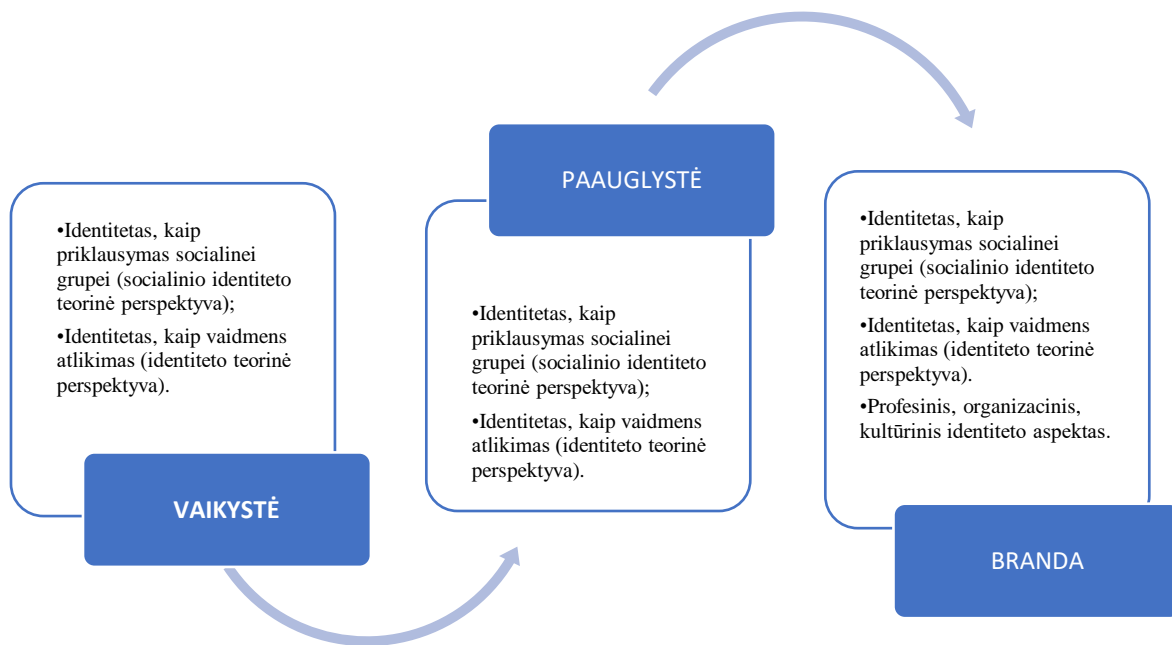
Tyrimo metodo pristatymas. Šiame tyrime pagrindiniu medžiagos rinkimo metodu pasirinktas sakytinės istorijos metodas. Šis metodas priskiriamas naratyvinių tyrimų laukui ir dažnai naudojamas istoriniuose, sociologiniuose, antropologiniuose tyrimuose. Metodo esmė – atskirų individų, visuomenės ar atskirų jos grupių subjektyvių nuomonių, nuostatų analizė (Marcinkevičienė, 2007). Sakytinės istorijos metodas vis dažniau taikomas įvairiuose laukuose. Sakytinė istorija yra vienas seniausių tyrimo būdų, ankstesnis už rašytinį žodį, tačiau tuo pačiu ir vienas moderniausių, inicijuotas juostinių įrašų 1940 metais iki šių laikų naudojant skaitmenines technologijas (Oral History Association, 2019). Dėl savo specifikos, šis metodas laikomas ypač paveikiu įvairioms socialinėms problemoms tirti, todėl pasitaiko atvejų, kuomet būtent šis metodas tampa inovatyvių socialinių projektų pagrindu. Niujorke įsikūręs sakytinės istorijos asociacija (OHA), savo sakytinės istorijos projektą dar nuo 1996 metų vykdo Nacionalinė Amerikos kosmoso agentūra (NASA), kur surinkta jau beveik 700 naratyvų (Nacional Aeronautics and Space Administration, 2010), beveik taip pat ilgai Pasaulio banko (ang. *The World bank*) tarptautinė finansų institucija (The World Bank, 2018), tačiau ne ką mažiau svarbūs ir įvairias socialines problemas sprendžiantys sakytinės istorijos projektai, siekiantys prisidėti prie benamystės, lyčių nelygybės, diskriminacijos, patyčių ir kitų visuomenei svarbių socialinių klausimų atskleidimo bei žmonių švietimo ir ugdymo. Sakytinės istorijos metodo taikymas projektų vadovų patirčiai tirti yra naujas, tačiau potencialus įrankis dėl keleto priežasčių. Visų pirma, naratyvinius tyrimus aktualu naudoti identiteto raiškos tyrimuose. Pastebima, jog identitetas yra iš dalies formuojamas, kuomet asmuo suteikia prasmę savo praeities įvykiams (McLean, 2005). Kadangi identitetas laikomas dinamiška sąvoka ir potencialiai gali kisti nuo konteksto, sakytinės istorijos metodas gali atskleisti identiteto kaitą skirtinguose socialinių projektų vadovų gyvenimo etapuose. Visų antra, dėl tyrimo specifikos, sakytinės istorijos metodas ypač tinkamas ir dažnai naudojamas socialinėms temoms tirti ir atskleisti. Kadangi socialinių projektų vadovai dažnai susiduria su visuomenėje laikomomis jautriomis socialinėmis temomis, tokiomis kaip diskriminacija, patyčios, mažumų integracija, nedarbas, tam tikros švietimo sistemos spragos, šis tyrimas galėtų pasitarnauti atkreipiant dėmesį į šių projektų specifinį kontekstą. Galiausiai, dėl tyrimo specifiškumo, kuomet projektų vadovai giluminio interviu metu atskleidžia ne tik darbines, bet ir savo asmeninio gyvenimo detales, galėtų atsiskleisti tam tikras kontekstas, iliustruojantis socialinių projektų vadovo paveikslą ar bent jau potencialiai leidžiantis išvelgti kokios aplinkybės supa šią sritį pasirinkusius asmenis.

Sakytinės istorijos metodas dažnai naudojamas viso gyvenimo istorijai tirti. Sakytinės istorijos instrumentas – interviu, lemia metodo subjektyvumą, tačiau taip pat atveria galimybes surinkti ir įvertinti iš anksto nenumatytos, tačiau aktualios informacijos, susijusios su tiriamu lauku.

Tyrimo instrumentas. Pagrindinis šio tyrimo instrumentas – nestruktūruotas individualus giluminis interviu. Nors interviu metu vienas narys yra informantas, kitas – tyrėjas, savo prigimtimi sakybinei istorijai surinkti atliekami interviu artimesni dialogui (Shopes, 2002). Giluminis interviu ne tik yra patikimas instrumentas duomenų iš asmens perspektyvos surinkimui, bet ir suteikia žmonėms galimybę papasakoti savo praeitį, todėl sakinės istorijos kontekste tai yra unikali priemonė informacijai surinkti ir dokumentuoti išgaunant tą informaciją, kurios neįmanoma išgauti kitais būdais (Stundžė, Rutkauskaitė, 2014). Nors iš anksto, ruošiantis interviu apsvarstyti potencialūs klausimai, interviu metu nuoseklus klausimynas nenaudojamas, siekiant išlaikyti pagarbą asmeniniam informanto naratyvui ir teisei formuoti savo gyvenimo istoriją taip, kaip šiam norisi. Giluminis interviu nuo įprasto išsiskiria tuo, jog įdėmiai klausydamas tyrėjas interviu metu šiam suteikia nuoširdaus pokalbio formą, siekiant paskatinti informantą pasipasakoti, pasidalinti patirtimi (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Interviu metu nebuvo laikomasi griežtos struktūros, tačiau siekiant efektyviau jam pasirengti buvo sudarytas pilotinis klausimynas pateikiamas priedų sąrašė (žr. 1 priedas).

Tiriamųjų atranka. Dėl specifinio tiriamųjų lauko, kuomet tyrimo objektas yra nišinės profesijos atstovai, informantai nebuvo apibrėžiami geografiškai, tačiau visi tiriamieji savo profesinę veiklą vienaip ar kitaip vykdė Lietuvoje. Tiriamųjų atrankai buvo pasirinktas sniego gniūžtės metodas, kuomet vienas informantas rekomenduoja kitą. Nepaisant tokio atrankos būdo subjektyvumo, šio tyrimo kontekste tokia atranka pasiteisina dėl keleto priežasčių. Visų pirma, švietimo projektų vadovai yra pakankamai siauras profesinis segmentas, todėl galima imtis nėra labai plati. Antra, dėl pasirinkto metodo specifikos, tyrimo sėkmei yra būtinas nuoširdus informanto įsitraukimas, noras bendrauti ir pasidalinti savo istorija, kuomet šis ne tik sutinka dalyvauti tyrime, bet ir fiziškai paskiria tam laiko. Kalbant apie naratyvinių tyrimų imtį, studijose galima sutikti rekomenduojamą nuo aštuonių iki penkiolikos informantų skaičių, tačiau taip pat pastebima, jog informantų imtis gali būti mažesnė, jei atliekama keletas interviu su vienu dalyviu arba informantų grupė yra homogeniška (Hill, Knox, Thompson, Williams, Hess, 2005). Dėl grupės homogeniškumo aspekto ir tyrimo metodo specifiškumo pasirinkta septynių informantų imtis laikoma pakankama.

Tyrimo analizė. Tyrimo metu įrašomi žodiniai informantų naratyvai. Šie naratyvai iš turimų įrašų transkribuojami į rašytinį tekstą. Padarius interviu transkripcijas atliekama kokybinė naratyvų analizė. Siekiant efektyvesnės naratyvų analizės remiantis teoriniu modeliu (žr. 2 pav.) ir pasirinkto metodo specifika sudarytas tyrimo logiką atspindintis fragmentiškas tyrimo modelis (žr. 3 pav.).

3 pav. Socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo modelis

Kaip matoma aukščiau pateikiamame tyrimo logiką atspindinčiame modelyje, remiantis teoriniu modeliu pasirinkta socialinių projektų vadovų naratyvus analizuoti iš socialinio identiteto ir identiteto teorijų perspektyvos, taip pat atkreipiant dėmesį į pagrindinius vadybos srities identiteto tyrimuose sutinkamus aspektus, tokius kaip profesinis, organizacinis ar kultūrinis identiteto aspektas. Šiuo atveju dėmesys skiriamas pagrindiniams teorijų aspektams, kuomet socialinio identiteto teorijos kontekste, identitetas yra asmens žinojimas, jog jis priklauso vienai ar kitai socialinei grupei (Stets, Burke, 2000 cituoja Hogg, Abrams 1988), o identiteto teorijoje – savęs, kaip tam tikro vaidmens atlikėjo suvokimas. Remiantis T.J. Sokol (2009) atlikta studija E. Erikson teorijų aspektais, kurioje išskiriami identiteto formavimosi aspektai vaikystėje, paauglystėje ir suaugusiojo gyvenime, nuspręsta taip pat surinktą gyvenimo istoriją analizuoti išskiriant tris pagrindinius lygmenis: vaikystę, paauglystę ir brandą. Pastarajame lygmenyje atsiranda ir profesinė patirtis, todėl būtent šioje dalyje dėmesys kreipiamas ne tik į identiteto raišką teoriniu pagrindu, bet ir vadybos srities tyrimuose pasitaikančius identiteto raiškos aspektus.

Išanalizavus informantų naratyvus pagal pateikto modelio logiką ir išskyrus pagrindinius kiekvieno informanto identiteto raiškos elementus šie palyginami tarpusavyje su kitų informantų naratyvų elementais, siekiant išvelgti tam tikrus socialinių projektų vadovų identiteto raiškos bendrumus visos gyvenimo istorijos perspektyvoje. Šių bendrumų ir skirtumų bei kilusių pastebėjimų pagrindu vėliau pateikiamos tyrimo išvados.

Tyrimo etika. Siekiant užtikrinti informantų anonimiškumą, analizėje neatskleidžiami tyrime dalyvavusių žmonių vardai, nekonkretizuojama gyvenamoji vieta. Kiekvienas informantas tyrime dalyvavo laisva valia, interviu pradžioje gavus leidimą būti įrašytiems ir naudoti gauto interviu įrašą moksliniais tikslais. Užtikrinant anonimiškumą interviu koduojami raidėmis pagal atlikimo datą: atvejis A, atvejis B, atvejis C, atvejis D, atvejis E, atvejis F, atvejis G. Vis dėlto, siekiant išvengti tam tikro nuasmeninimo analizės dalyje nuspręsta raidinius kodus pakeisti išgalvotais vardais: atvejis A

– Agnė, atvejis B – Beata, atvejis C – Cecilė, atvejis D – Dalia, atvejis E – Elena, atvejis F – Fausta, atvejis G – Greta.

Tyrėjo refleksija. Sakytinės gyvenimo istorijos tyrimai pasižymi dideliu tyrėjo asmeniniu įsitraukimu. Tyrime dalyvavusios respondentės pasakojo visą savo gyvenimo istoriją, kartais asmeniškus dalykus, todėl neišvengiamai toks pokalbis reikalavo tam tikro asmeninio įsitraukimo ir jautrumo respondentų išgyvenimams. Visos tyrimo dalyvės buvo moterys. Viena vertus, šį aspektą galima įvardinti kaip tyrimo ribotumą. Vis dėlto, šis aspektas turėjo ir tam tikrų privalumų: remiantis mokslinėje literatūroje pastebimais lyčių niuansais (Stundžė, Rutkauskaitė, 2014) interviu metu ir asmenine patirtimi, galima teigti, jog būtent vienoda tyrėjo ir informanto lytis padėjo greičiau užmegzti artimesnę ryšį su informantais, tokiu būdu gaunant išsamesnius ir atviresnius pasakojimus. Dar vienas tyrimo ribotumas galėtų būti tyrimo apimtis. Vis dėlto, mokslinėje literatūroje taip pat galima pastebėti, jog sakytinės istorijos tyrimų informantų skaičius būna skirtingas ir varijuoja nuo penkių iki dvidešimties. Tuo tarpu šiek tiek didesnės tokio pobūdžio tyrimų apimtys būdingos tiems tyrimams, su kuriais dirba daugiau tyrėjų. Galima pastebėti, jog pasirinkimas respondentų atranką daryti „sniego gniūžtės“ metodu, kuomet vienas respondentas rekomenduoja kitą, pasiteisino. Nors tyrimo dalyvės buvo užsiėmę, projektus vykdančios, o dažnai ir kitų profesinių veiklų turintys žmonės, visos jos pasižymėjo dideliu įsitraukimu, noriai sutiko įterpti tyrimui skirtą laiką į savo dienos tvarką, o savo gyvenimo istorijomis dalinosi atvirai, ne lakoniškai. Dalyviu įsitraukimą parodo ir tai, jog daugelis jų išreiškė nuoširdų norą vėliau susipažinti su tyrimo duomenimis ir išvadomis.

3.2. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo respondentų pristatymas

Tyrimo medžiagą sudaro septynių respondenčių istorijos. Su visomis tyrimo dalyvavusiomis respondentėmis buvo atliktas giluminis nestruktūruotas interviu, kuomet šios laisva forma pasakojo savo gyvenimo istoriją pokalbio nuoseklumą esant reikalui palaikant tikslinamaisiais klausimais iš ruošiantis tyrimui sudaryto bandomojo klausimyno (žr. 1 priedas). Interviu trukmė variavo nuo 1h 32 min iki 52 min., vidutiniškai vienas interviu truko apie 1 h 7 min. Interviu buvo atlikti įvairiose erdvėse, prisitaikant prie projektų vadovų grafiko. Interviu buvo atliekami Kauno ir Vilniaus miestuose. Keletas interviu dėl įtempto respondenčių grafiko ar geografinių aplinkybių (viena respondentė interviu metu negyveno Lietuvoje) buvo atlikti nuotoliniu būdu naudojant vaizdo pokalbį, tačiau taip pat išsaugant garso įrašą. Visos tyrimo dalyvės yra lietuvės. Siekiant efektyviau pristatyti tyrimo dalyvavusias respondentes, sudaryta fragmentiška respondentų pristatyto lentelė (žr. 6 lentelė).

Kaip matoma iš žemiau pateiktos lentelės, kadangi respondentų atranka buvo vykdoma sniego gniūžtės atrankos metodo pagalba, visos tyrimo dalyvavusios respondentės yra moterys. Tiriamųjų amžius varijuoja nuo 24 iki 56 metų. Visos tyrimo dalyvavusios projektų vadovės yra įgijusios aukštąjį išsilavinimą, jų patirtis tarptautinių socialinių projektų srityje siekia nuo ketverių iki dešimties metų. Daliai respondenčių socialinių projektų vadyba yra ne vienintelė darbo sritis.

3 lentelė. Respondentų pristatymas/pradiniai faktai apie respondentus

Informantas		Lytis	Amžius	Patirtis soc. projektų srityje (metais)	Išsilavinimas	Kitos profesinės veiklos
Atvejis A	Agnė	moteris	24m.	5 metai	Aukštasis, bakalauras	Darbas su tarptautiniais studentais universitete
Atvejis B	Beata	moteris	56m.	10 metų	Aukštasis, doktorantūra	dėstytoja
Atvejis C	Cecilė	moteris	27m.	6 metai	Aukštasis, bakalauras	Anglų kalbos mokytoja privačioje mokykloje, Turkijoje.
Atvejis D	Dalia	moteris	26m.	4 metai	Aukštasis bakalauras	-
Atvejis E	Elena	moteris	34m.	7 metai	Aukštasis magistras	Vaikų ir jaunimo dienos centro vadovė
Atvejis F	Fausta	moteris	33m.	7 metai	Aukštasis bakalauras	-
Atvejis G	Greta	moteris	33m.	7 metai	Aukštasis bakalauras	-

Nors ruošiantis tyrimui nebuvo išsikelti jokie lytį ar amžių apribojantys kriterijai, atskirai galima pakomentuoti respondenčių lyties aspektą. Interviu procesas pasižymi tarpasmenine komunikacija tarp tyrėjo ir respondento, todėl svarbus šių asmenų tarpusavio santykis. Didelis pasitikėjimo ir intymumo lygis interviu metu labiau tikėtinas būtent tarp dviejų tos pačios lyties asmenų (Stundžė, Rutkauskaitė, 2014). Pastebima, jog dviejų moterų pokalbiui taip pat labiau būdingi nukrypimai nuo temos ir viena kitos papildymai (Stundžė, Rutkauskaitė, 2014 cituoja Golombicky, 2006). Vis dėlto šie mokslinėje literatūroje minimi aspektai labiau gali būti vertinami kaip tyrimo privalumai, nei trūkumai.

4. Tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo rezultatai

Šioje dalyje pristatoma tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo rezultatai. Dėl tiriamųjų grupės homogeniškumo (visos tyrime dalyvavusios respondentės yra moterys, jas sieja ta pati tautybė ir profesinė veikla) nuspręsta neanalizuoti kiekvieno interviu atskirai, o gautus duomenis analizuoti bendrai, visų respondenčių rezultatus nagrinėjant duomenis susisteminius į pagrindinius gyvenimo tarpsnius (vaikystė, paauglystė, branda). Kaip numatyta tyrimo modelyje, informantų naratyvuose bus išskiriami socialinio ir asmeninio identiteto pavyzdžiai, taip pat kultūrinio ir profesinio identiteto aspektai.

4.1. Respondentų vaikystės naratyvų analizė

Pirmasis analizės segmentas sudaro respondenčių vaikystės prisiminimus ir ankstyvasias identiteto raiškos užuominas. Pagal E. Erikson (Sokol, 2009) identiteto formavimasis prasideda ankstyvame amžiuje, kuomet vaikas pradeda atpažinti save kaip atskirą nuo jam svarbiausių žmonių, tėvų, asmenį. Vėliau vaikas perima jam patinkančius bruožus iš tėvų ir kitų reikšmingų jų aplinkos žmonių. Pradėdamas šį identifikacijos procesą vaikas susikuria lūkesčius apie tai, kuo norėtų tapti ir ką norėtų daryti (Sokol, 2009). Remiantis pastarąja studija, šis amžiaus tarpsnis vidutiniškai apima vaikus nuo šešių iki vienuolikos metų. Šiuo gyvenimo laikotarpiu respondentės dalinasi prisiminimais apie santykį su artimaisiais, tuo metu joms svarbias veiklas, pirmąsias mokyklines patirtis.

Natūralu, jog prisimenant vaikystę vienas svarbiausių aplinkos elementų respondentėms buvo šeima. Prisimindamos vaikystę, daugelis respondenčių minėjo išskirtinai šiltus santykius su tėvais ir artimiausiais šeimos nariais:

*Agnė: Gerai iš tikrųjų, tai ir po šiai dienai **mama yra kaip geriausia draugė. Tai dalinuosi beveik viskuo ta prasme, atvirai kalbamės, kuo iš tikrųjų labai džiaugiuosi.***

*Cecilė: Vaikystėj, hm. Į darželį aš nėjau, nes kai mama pagimdė brolių man buvo tik trys metai, taip ir gavosi, kad aš dar tris metus pasilikau namuose, kol mama brolių prižiūrėjo. **Tai labai daug, labai buvau prisirišus prie mamos. Pradinėse klasėse, pirmoj, antroj klasėj, išviso net draugų nenorėjau turėt, verkdavau mokykloj, kaip norėdavau namo eiti, nes mamos pasiilgdavau.***

*Cecilė: (Gražiausiais prisiminimas?) O Dieve, nežinau (juokiasi). **Pas močiutę praleistos vasaros kaime.***

Didelę reikšmę įvairiais gyvenimo etapais daugeliui respondenčių turėjo kelionės. Vaikystės prisiminimuose, būtent kelionės po Lietuvą daugeliui respondenčių asocijavosi su gražiausiais vaikystės prisiminimais, tuo tarpu vėlesniuose gyvenimo prisiminimuose būtent kelionės tapo vienu iš paskatinimų užsiimti projektine veikla:

*Agnė: Tai va, bet, nežinau, man apskritai galbūt dėl ko **labai džiaugiuosi už savo vaikystę, kad labai daug keliavau.**(...)Nes, kad ir tik su mama buvom, bet visada mamos buvo pažadas, kad ką jau darysiu, tai keliausiu, tai su klase visur keliavau, kur tik galėjau, mus veždavo pastoviai. Ir mama kasmet mane visur veždavo po miestus bent jau Lietuvos, **užaugau turbūt tokia keliautoja.***

Elena: kažkaip mano tėvai labai aktyvūs tai daug keliaudavom, daug sportuodavom, važinėdavom ten po kaimus, miestelius, prie ežerų ten prie, nu žodžiu visos tokios veiklos labai aktyvios ir labai turistinės būdavo.

*Greta: Gražiausias prisiminimas... A, tai galbūt buvo **mūsų kelionės su šeima automobiliu po***

Lietuvą. Kai mes važiuodavom visi, gyvendavom palapinėse, nu būdavo tokios keturių penkių dienų išvykos kažkur į kitą miestą, ar į pavyzdžiui Zarasus kažkur, tai buvo kažkoks didelis įvykis toksai.

Asmeninis identitetas. Kaip rašoma moksliniuose darbuose, vienas iš identiteto raiškos aspektų vaikystėje yra bandymas įsivaizduoti, kuo norėtum tapti užaugus, tam tikrų lūkesčių kūrimas apie menamą ateitį, būsimą profesiją. Daugelyje projektų vadovių vaikystės naratyvų ši svajonė sutapo. Dažniausiai pašnekovės užaugusios norėjo tapti mokytojomis, kai kurioms ši svajonė išsipildė. Viena respondentė pasidalino svajone tapti teisininke (vėliau respondentė pasirinko teisės studijas):

Cecilė: Labai patikdavo žaisti, kad aš esu mokytoja. Užduoti namų darbus, tikrinu, kontrolinius visokius duodu. Tai va, išsipildė.

Greta: Jeigu mokyklos laikais, tai norėjau būt mokytoja (...)

Fausta: Tai vat, tai buvo kažkas būt mokytoja (juokiasi).

Dalia: Iš tikrųjų nuo dešimties metų jau visą laiką svajoju, kad noriu būti teisininke. Jo, iš tikrųjų keista, nes čia nėra labai vaikų svajonių profesija.

Pavyzdžiu daugeliui respondenčių vaikystėje buvo tėvai ir mokytojai. Kaip teigiama moksliniuose darbuose, būtent šiuo gyvenimo laikotarpiu vaikai bando lygiuotis į tėvus ar kitus artimus žmones. Šiuo atveju naratyvuose atsiskleidžia ne tik noras lygiuotis, bet ir „patenkinti lūkesčius“, sudaryti gerą įspūdį artimiems žmonėms:

Dalia: Bet dabar tai susimąsčius tai galėčiau pasakyti, kad visą laiką buvau gan išlepintas dėmesio vaikas (...) aišku stengiausi patenkinti ir mano tėvų lūkesčius visą laiką, būti geriausia, ir buvau labai aktyvi, nuo vaikystės galima sakyti ir vėliau gal net paauglystėj labiau tai pasireiškė.

Dalia: Bet visą laiką stengiausi gerai mokintis. Man tai buvo kažkoks, nežinau, man reikėjo kitų žmonių gero įvertinimo, aš norėjau, kad mokytojai matytų, kad aš gerai mokausi, kad aš esu gabi, man tai buvo visą laiką prioritetas.

Pripažinimo siekis iš vyresniųjų įdomiai atsispindi pačiuose ankstyviausiuose, dar iki mokykliniuose „Atvejo C“, Cecilės prisiminimuose. Respondentė pati šį prisiminimą įvardija reikšmingu jos asmenybei ir netgi sieja su gerokai vėlesniu studijų pasirinkimu:

Cecilė: Visą gyvenimą turbūt prisiminsiu, kai pas močiutę kaime kasėm bulves, man buvo kokie keturi, penki metai ir mane mama jau mokė daugybės lentelės, ten iki dviejų, trijų maksimum. Ir kasdama bulves aš pristojinėjau prie žmonių, paklausinėkit mane, kad jie paklausinėtų mane daugybės lentelės. Žodžiu, pristodama taip, kad klausinėtų aš jiems trukdžiau bulves kast. Įstrigęs man tas vaizdas labai. Gal dėlto ir pakrypo taip mano studijos. Ta prasme, mano gyvenimas į matematikos kryptį.

Noras lygiuotis į artimuosius taip pat formavo tam tikrą respondenčių vertybių sistemą. Įdomu tai, kad net keletas respondenčių jau pradinėse klasėse ne tik rėmėsi artimųjų pavyzdžiu, bet ir drįso atstovauti šias vertybes susidūrus su tam tikra socialine neteisybe, pavyzdžiui, ginant silpnesnius:

Dalia: (...)mano mama taip pat dirbo valstybės institucijoj. Dėlto ir jinai savo darbu galėjo kažkiek tai padėti žmonėm, dėl to aš mačiau, kad tai yra profesija, kur tu gali įgauti kažkokių įrankių, kad daryti pokyčius pasaulyje ir daryti pokyčius visuomenėj, padėti žmonėms, man tai buvo labai svarbu,

*aš visą laiką kažkaip, nežinau, nuo pat mažumės kažkaip man buvo tas orientyras, kad **aš norėjau vat būt naudinga visuomenėj, galbūt taip pasakyčiau.***

Fausta:** Aš gindavau visus, kuriuos bandydavo skriausti kiti, tokius silpnesnius, man labai nepatiko.(...) Tai savo tokį prisimenu, tai viena tai kitą vis ginu ginu prieš kitus klasiokus, ten pati irgi kažkaip bandau apsigint, bet šiaip tai kaip pasakyt, nebuvau nei prie tokių, nes **man nepatikdavo tiesiog žmonės, kurie galvoja, kad yra geresni už kitus dėl to, kad tyčiojasi (...)

Respondentė Dalia dar vaikystėje pasireiškusi stiprų teisybės troškimą ir drąsą pasipriešinti matomai neteisybei pasakodama siejo su vertybėmis, kurias savo elgesiu demonstravo mama:

***Dalia:** Na, visų pirma tai manau, kad daug įtakos padarė mano mama, nes jiniai pati yra labai teisingas žmogus ir stengėsi visada visiems padėti. (...)Pirmose klasėse iš tikrųjų buvo labai didelė diskriminacija nepasiturinčių vaikų atžvilgiu (...)klasėj, valstybinėj mokykloj būdavo skirtingų vaikų, turtingesnių šeimų ir labai nepasiturinčių, todėl ta socialinė atskirtis iš tikrųjų labai jautėsi ir tai buvo kažkoks, nežinau, tikrai ir aš jaučiau tą teisybę, norėjau visą laiką, **priešinausi** iš tikrųjų tam, kad tie vaikai nebūtų žeminami ir **kažkaip stengiausi bent kažkiek juos atstovauti, man kažkoks buvo tas nežinau, tiesiog noras pakovot už juos kažkiek (...)** galbūt ir charakteris kažkiek jau formavosi ir tiesiog matei kažkokią neteisybę ir norėjai kažką su tuo daryti, o ne tiesiog stovėti vietoj ar ignoruoti, kaip aš, aišku dažnai atsitinka klasėse, kad ten lyderiai tiesiog žemina kitus, o kiti tiesiog nieko nedaro, tai...*

Žvelgdamos iš laiko perspektyvos, respondentės išvelgė tam tikrą priežastinį ryšį tarp jas supusių aplinkybių su jų vertybių formavimusi. Pavyzdžiui, „Atvejo A“, Agnės naratyve, susiklosčiusi situacija šeimoje („turėjau labai anksti suaugti, nes augau tik su mama“) lėmė siekį būti aktyviai, visur dalyvauti, „Atvejo B“ – nutrūkė ryšiai su kiemo vaikais po išsikraustymo lėmė pomėgį skaityti:

***Agnė:** Iš esmės, tai visada sakau, kad **turėjau labai anksti suaugti, nes augau tik su mama.** Ir ta prasme po mokyklos visur, net ir viena turėjau būti, kas dabar turbūt atrodo dažnai baisu kitiem. **Bet visur buvau labai aktyvi, labai norėdavau dalyvauti tai visokias po pamokines veiklas užsiimdavau,** nors labai nedrąsi visada buvau, bet noriai dalyvaujanti, tai vat toks dviprasmiškas irgi.*

Beata:** (...)O šita gi, paskui, kai tėvai išsikėlė iš šito buto į kitą ir man nutrūko ryšiai su tais kiemo vaikais, ir aš nelabai tam naujam bute, ten vaikų kažkaip nebuvo, **aš neturėjau ten draugų, neturėjau ką veikt. Tada pradėjau skaityti.** Atsimenu tėtis nusivedė į biblioteką, tai tas knygų kvapas ir tas nuotykis, kiekvieną kartą nežinai kokią knygą gausi toj bibliotekoj. Man labai patiko. Aš iki šiol tą atsimenu. **Tai aš pasidariau tokia knygų graužikė. Ir vėl neįtikau mokykloj.

Pomėgis skaityti atsispindi ir „Atvejo E“, Elenos naratyve. Tiesa, šiuo atveju knygų personažai atstojo tam tikrus idealus, į kuriuos norėjosi lygiuotis:

Elena:** Nu aš labai daug skaitydavau knygų, tai knygoje visą laiką būdavo kažkokie pagrindiniai veikėjai turbūt, kadangi mėgdavau nuotykines knygas, ten Aleksandro Diuma visokias, tai turbūt tie visi, tie žmonės, **pagrindiniai personažai ir būdavo kažkoks idealas, kurie ten siekdavo, pasiekdavo.

Kaip vieni svarbiausių asmenų vaikystėje, pavyzdžiu, į kurį norėjosi lygiuotis, respondentėms buvo ir broliai su sesėmis. Vienoms šis ryšys kėlė norą būti panašioms į artimuosius, kitais atvejais šeimos nariai tiesiog buvo artimiausiais bičiuliais:

Beata: *Taip, mm, mes su juo, kaip pasakyti, aš su juo varžiausi nuo pat vaikystės. Aš stengiausi (juokiasi) būti, mokėti viską, ką moka brolis. Jaunesnio vaiko kompleksai.(...) Tai jis nueidavo su kitais berniukais žaist, pavyzdžiui, spardydamo kamuolį, taip, kad tas kamuolys nesitrenktų į žemę. Sakau, duokit ir man pamėgint. O jie vis mane nepriima į kompaniją. Juokiasi, šaiposi. Tai aš atsimenu tiek spardžiau tą kamuolį, kol išmokau lygiai taip pat kaip jie.*

Elena: *Tai labai gerai ir paklausėt, brolis buvo mano geriausias draugas, aš esu už jį trim metais vyresnė tai manau, kad trys metai tarp vaikų skirtumas tokia labai gera riba, kur dar įdomu žaisti kartu.*

Socialinis identitetas. Kaip minima mokslinėje literatūroje, vaikystėje identiteto užuomazgos formuojasi vaikams suvokus save kaip atskirą asmenį nuo tėvų. Nors ši dalis pokalbio sudarė vaikystės prisiminimus ir siejosi su labai ankstyvais socialiniais patyrimais, vis dėlto respondenčių naratyvuose galima atpažinti gana aiškią socialinio identiteto raišką, kuomet šios priskyre save vienai ar kitai socialiniai grupei, sąmoningai identifiko save tam tikros grupelės nariu.

„Atvejo B“, Beatos pasakojime įdomiai atsiskleidžia „dviejų kiemų“ socialinė sistema. Kaip pasakoja respondentė, vaikai ne tik buvo susiskirstę į dvi atskiras grupes, šios taip pat turėjo savotišką vertybių sistemą:

Beata: *Bet viena iš tų vertybių buvo tokia, pirmiausiai tai solidarumas, ištikimybė draugam, o antra, reikėjo būt drąsiai. Tai pavyzdžiui, mes kariavom su kitu kiemu. Tiesiogine to žodžio prasme, dvi gaujos buvo. Ir padalinom teritoriją, reiškia nubrėžem smėlyje su šaka tokią liniją ir vienoj linijos pusėj buvo mūsų kiemo teritorija, o kitoj linijos pusėj kito kiemo teritorija. Neutralioj žemėj tarp tų dviejų blokų.*

Šiame vaikystės prisiminimų pasakojime taip pat atsiskleidžia tam tikras iniciacijos procesas. Tam, kad taptų pilnaverte tam tikro vaikų socialinio konstrukto – kiemo grupelės – dalimi, respondentė turėjo įrodyti, jog atitinka tam tikras šios grupelės vertybes (šiuo atveju buvo paminėta drąsa), įveikti pasitaikiusį iššūkį:

Beata: *O vietą aš išsikovojau, todėl, kad aš nebijojau.*

Beata: *Čia buvo iššūkis, jo. Ir aš atsimenu, kad aš apsiemiau iškraustyti tą kišenę, kuri buvo mano kiemo teritorijoj. O tuo metu jo kitą kišenę kraustė kito kiemo vaikas (juokiasi).(…) Aišku mama sakė, kad vogt negražu, bet taigi negali parodyti silpnybę vaikam... Tuo metu jis sujudėjo, žaltys. Tai aš taip išsigandau, ištraukiau aš tą ranką. Bet buvo užskaityta, kad aš galiu.*

Kitų respondenčių pasakojimuose taip pat galima atpažinti tam tikrus socialinio identiteto bruožus, kuomet šios priskyre save tam tikrai grupei, išskirdamos „mes“ ir „jie“ kategorijas, pagal amžių ar kitas charakteristikas:

Cecilė: *Bet visą laiką bendraudavau su savo bendraamžiais, nors labai norėdavau bendrauti su vyresnėm pusseserėm, nes jos tipo „kietos“ buvo tais laikais. Bet su manim nebendraudavo, nes aš dar buvau maža.*

Tuo tarpu „Atvejo E“ naratyve atsispindi ne tik socialinio identiteto raiška („mėgstančių vadovauti“ grupelė), bet ir asmeninis identitetas, tam tikro vaidmens prisiėmimas („vedlė sakykim, o jisai įgyvendintojas“):

Elena: *Ne, ne moksliau ir greičiau tų padaužų ir kažkuria prasme jo, mėgstančių gal vadovauti, nepasakyčiau, kad dominuoti, gal tas komandinis užsiėmimai ir darbas. Kaip ir sakau, iš to*

bendravimo turbūt išplaukia ir kažkokia konkurencija ir ten noras lyderiauti jisai būdavo, ir tas turbūt puikiai jautėsi su broliu vaikystėje, nes jeigu jis trim metais jaunesnis, tai aš puikiai prisimenu, kad nu aš visą laiką būdavau ta tokia vedlė sakykim, o jisai įgyvendintojas.

Kai kurių respondenčių prisiminimuose jau vaikystėje galima pastebėti pirmąsias kultūrinio identiteto apraiškas. Nepaisant to, jog daugiakultūriškumo vertinimas respondentės pasakojime kyla iš dabarties požiūrio taško, tokia socialinė aplinka vaikystėje taip pat galėjo prisidėti prie identiteto formavimosi:

Beata: *Tai va, tai aš augau tokioj, dabar kai prisimenu, daugiakultūrėj aplinkoj, nes mūsų kieme buvo vaikai kalbantys ir lenkiškai, rusiškai, baltarusiškai, na aišku lietuviškai, ir žydiškai, visokių kultūrų buvo. (Kaip jūs susišnekėdavot, jei būdavom visi tokie iš skirtingų kultūrų?) Vaikai, vaikai kažkaip greit susišneka, aš nežinau, per žaidimus. Nebuvo jokių problemų kažkaip tai (juokiasi).*

Apibendrinus projektų vadovių paauglystės naratyvus, sudaryta identiteto raiška vaikystėje atspindinti lentelė (žr. 7 lentelė).

4 lentelė. Respondentų identiteto raiška vaikystėje

Identiteto tipas			
Soc. teorija	Identiteto	Identiteto teorija	Kiti tyrimai
Socialinis		Asmeninis -vaidmenų/rolių	Kultūrinis Profesinis
Gaujos		Aktyvi	Daugiakultūre aplinka Svajonių profesijos: Mokytoja
Bendravimas su bendraamžiais		Dalyvaujanti	Visokių kultūrų Būti mokytoja
Noras bendrauti su vyresniais		Daug skaitanti, „knygų graužikė“	Būti teisininke
Vadovavimas		Silpnųjų gynėja	
Komandinis darbas		Pasipriešinimas neteisybei	
Noras būti naudinga visuomenei		Keliautoja	
		Drąsi	
		Vedlė	
		Anksti suaugti	

Kaip matoma iš aukščiau pateiktos lentelės, analizės metu išryškėjo keletas bendrumų, susijusių su projektų vadovių vaikystės naratyvuose atsiskleidusia identiteto raiška. Žvelgdamos iš perspektyvos, respondentės dar vaikystėje tam tikrose situacijose priskirdavo save vienai ar kitai socialinei grupei, ypač, jei toks susiskirstymas priklausė nuo tam tikrų respondentėms svarbių vertybių, tokių kaip drąsa, komandinis darbas. Didžioji dalis respondenčių prisiminė gerus santykius su tėvais, su gražiausiais prisiminimais siejo keliones. Respondenčių asmeniniam identitetui šiuo laikotarpiu būdingas siekis gerai mokytis, aktyvumas, drąsa pakovoti už savo vertybes, apginti silpnuosius. Dalis respondenčių pirmąsias savo profesines svajones siejo su noru tapti mokytoja.

4.2. Respondentų paauglystės naratyvų analizė

Antrasis naratyvų analizės segmentas yra respondenčių paauglystės prisiminimai. Remiantis E. Eriksono teorija (Sokol, 2009), paauglystė yra išskirtinai svarbi kaip gyvenimo etapas, kurio metu formuojasi identitetas, mat šiuo gyvenimo laikotarpiu jaunuoliai įgyja daugiau laisvės ir nepriklausomybės, užmezga daugiau socialinių ryšių juos supančioje aplinkoje. Paauglystėje jaunas žmogus susipažįsta su įvairiomis ideologijomis ir socialiniais ryšiais, taip pat pradeda galvoti apie karjerą, ieškodamas atsakymų į pagrindinius klausimus: kas aš esu ir kur mano vieta šiame pasaulyje? Šis gyvenimo laikotarpis apima jaunuolius nuo 12 iki 24 metų amžiaus (Sokol, 2009). Prisimindamos paauglystę respondentės daugiau svarbos teikia socialiniam identitetui, draugų ratams, jautriau ir giliau išgyvena jas supančią socialinę aplinką, tačiau išlaiko dar vaikystėje pradėjusias formuotis vertybes, pradeda jas sieti su savo asmenybės suvokimu, ateities planais.

Kaip ir vaikystėje, paauglystėje respondentėms didelę reikšmę turėjo kelionės, galimybė pažinti kitus miestus ar net šalis. Tiesa, jei vaikystėje kelionės daugiau buvo siejamos su šeimyniniu laiku, šiuo gyvenimo laikotarpiu respondenčių gyvenime didesnę reikšmę pradėjo įgyti draugai ar galimybė leisti į nuotykius savarankiškai:

Agnė: Ta prasme buvo to maištavimo, kaip ir visiem būdinga, visiem paaugliam turbūt. Mano mama visada sako, kad vėlgi tas mano keliavimo bruožas labai anksti atsirado. Tai turbūt kai buvau trylikos metų aš tiesiog paskambinau mamai ir pasakiau, mama, aš Vilniuj. Ir, o mum tai yra didelis dalykas, ta prasme vaikui. O mama sako: ar tu žinai, kaip grįžt namo? Tai susirasiu, maždaug (juokiasi).

Elena: Paauglystė buvo, kaip ir vaikystė, tokia turininga tik jau gal ne santykiyje su broliu ir tėvais, bet tas kažkokių išpūdžių norėjimas persikėlė į patirtis su draugais ir keliones, tai kažkaip prasidėjo tada pirmosios kelionės. Ten buvo galimybė išvažiuoti į Taizę (...), bet tai buvo puiki galimybė pamatyti kitų šalių ir pakeliauti, (...) susirasdavom daug draugų iš Kauno, Vilniaus, tai tas, kad Marijampolė tarsi buvo nebeįdomu ir mėgdavom važiuoti į kitus miestus labai. Ir tranzuodavom po visą Lietuvą.

Dar paauglystėje patirtos respondenčių kelionių patirtys ne tik ugdė tam tikrą platesnį kultūrinį suvokimą, bet ir padėjo suprasti, jog norėtų kelionių galimybę sieti ir su būsima profesine veikla:

Elena: Nu turbūt jo, tą suvokimą, kad pasaulis gerokai didesnis, nei mano namai, nei mano mokykla, nei mano aplinka ir tų žmonių problemos ar kažkoks tai susireikšminimas... Jis yra niekinis pagal, nu imant pasaulį globaliu mastu ir matant, kad yra daug įdomesnių dalykų, daug svarbesnių, nei, nežinau, tavo kiemas, tavo puodai, ar tavo mašina, ar tavo butas. Tai tokia, nu jo, irgi suteikė daug laisvės jausmo ir suvokimo, kad tikrai ateityje norėčiau ką nors veikti su galimybe daug keliauti.

Šiuo gyvenimo laikotarpiu patirtos socialinės patirtys, buvimas mokyklos bendruomenės dalimi, taip pat lėmė tam tikrą gilesnį respondenčių susidūrimą su visuomenėje egzistuojančiomis socialinėmis problemomis. Šiuo gyvenimo laikotarpiu kai kurioms respondentėms teko asmeniškai susidurti su patyčiomis ir išmokti šią problemą spręsti:

Agnė: Su klase turėjau problemų iki devintos klasės. Iš tikrųjų tos patyčios, tai, kad apkūni, tai dar kas nors, toks ir smurtas klasėj atsirasdavo, tai berniukai stumdydavosi (...) Iš esmės tai buvo turbūt

tam tikri klasiokai ir galbūt net kartais pastebėdavau, po to kai buvau paauglė ar suaugus, kad dažniausiai šaipydavosi tie, kurie iš tikrųjų turėdavo kažkokių problemų ir galbūt savo trūkumus bando išreikšti šaipydamiesi iš kitų, kad į save neatkreipt dėmesio. Būti kietesniais tarsi. (...)

Agnė: *Buvo tam tikras atvejis, kuomet sulaukiau tikrų patyčių. Per kalėdinį paštą tiesiog kadangi būdavo anoniminis tas paštas, gavau sau adresuotą laiškėlį, linkiu, kad greičiau padvėstum, numirtum. Kažkas tokio, buvau šeštokė turbūt. Ir tuo metu dalis net klasiokų pradėjo kalbėtis, nes tai jau buvo visiems kažkoks šokas (neturėtų taip būt?), visiškai neturėtų ir plius iš vaikų pusės. Galiausiai paaiškėjo, kad tai buvo klasiokė su kuria neturėjom nei pykčių, nieko, ji buvo nauja mergaitė klasėj. (...) Jo, kas pačiai keista galbūt, aš pati linkus atleisti žmonėm, tai prisimenu, kad vėliau sėdėdavom visą laik su ta mergaite ir bendraudavom (juokiasi).*

Susidūrimas su socialinėmis problemomis artimoje aplinkoje atsiskleidžia ir „atvejo F“ naratyve. Šiuo atveju asmeninę patyčių patirtį respondentė priima kaip mažesnę problemą, palyginus su tuo metu jos aplinkoje pasitaikiusia priklausomybe narkotikams:

Fausta: (...) *Deja va pavyzdžiui vienas jau yra amžiną atilsį, vien dėlto, kaip sakau, kai yra blogiukai, kurie susideda su kitais blogiukais, nes pas mus buvo va tokia problema mūsų tam rajone, (...) tai ten tuo metu labai net ir garsėjo kaip visi ten deja vartoja visokius ten narkotikus, ir kažkaip vat aš ir bijojau, kad nebūtų taip, kad va kiti, ir pas mus iš tikrųjų klasiokai paslydo paslydo ir vienas iš tikrųjų mirė gal būdamas vat dvidešimties tik metų ta prasme va mano būtent klasiokas. Ir buvo vienas iš tokių, kuris iš tikrųjų ir jisai tyčiodavosi iš manęs, ir dar vienas toksai būdavo jo jo, tai kaip ta patyčių, tai jo, labai sena ta (problema), tik turbūt aš taip labai baisiai nebepriėmiau, kai pagalvoji, nu būdavo tuo metu kas be ko liūdna, bet po to mokėdavai kažką atsakyt.*

Paauglystės laikotarpiu labiau nei šeimos nariai, autoritetai respondentėms buvo mokytojai mokykloje. Šie ne tik žavėjo savo asmeninėmis savybėmis, bet ir įkvėpė dar vaikystėje gimusia meile kelionėms:

Agnė: *Klasės auklėtoja, jinai mus mokė lietuvių kalbos, galbūt todėl labai mėgau lietuvių pamoką. Man jinai buvo autoritetas visom prasmėm. Ji man atrodė protinga, besidominti viskuo ir šmaikšti tuo pačiu, ir galinti pakalbėti visomis temomis, ir galinti atrasti ryšį su vaikais. Kas tuo metu ir kaip paaugliam buvo labai svarbu iš tikrųjų. (...) Iš tikrųjų tai, kaip ir sakiau, nežinau, jinai labai buvo pasaulietiška, viskuo domėdavosi, vėlgi ji buvo tas žmogus, kuris apie keliones mum pasakodavo, žinau, kad keliauja jinai kasmet bent kelis kartus į kalnus. (...) Visada buvo galima su ja pakalbėti, galbūt tas supratingumas jos, empatija jos buvo labai irgi.*

Fausta: (...) *o po to kai išėjau į gimnaziją iš tikrųjų atradau žmogų, vat iki šiol savo tokį sielos žmogų, kuri irgi manęs lygiai taip pat nepamiršta ir mes visad susirašom per tuos socialinius tinklus gi dabar populiariu, tai vat rusų kalbos mokytoja, teatro vadovė. Ji mane va taip ir ištempė ir į teatro veikla ir važiuodavom kartu, jo ir ji sudomino būtent tomis kelionėmis, čia viena iš mano aistrų tokių. Tai sakau, man jeigu duot pinigų, tai aš keliaučiau po pasaulį. Ta prasme ten namą ar baseinus, kaip kiti kažkokiais turtais, ne, man iš tikrųjų vat svarbiausia tas visas pažinimas. Ir iš tikrųjų vat dėka jos taip po žingsniuką ir atradau. (...) jinai labai man suteikė tą norą pažinti, jo ir jinai iki šiol, tokia keliautoja, pastoviai pasižiūri tai jinai jau ten buvo, ten buvo, ir lygiai taip pat ir man norisi kuo daugiau pamatyt, vat kaip jinai.*

Asmeninis identitetas. Kaip teigiama moksliniuose darbuose, vienas svarbiausių uždavinių

paauglystės laikotarpiu yra identiteto formavimasis. Turėdami daugiau laisvių nei vaikystėje, paaugliai ne tik išgyvena gilesnius socialinius santykius, bet ir pradeda kelti tam tikrus egzistencinius klausimus. Respondenčių naratyvuose atsispindi savarankiškumo siekis, tvirtų nuostatų turėjimas, net jei šis prieštaravo tuometinei sistemai ar jas supusiai aplinkai:

Beata: *Ne, aš jau tuomet, kiek man metų buvo, penkiolika, aš jau buvau tiek prisiskaičius, iš tikrųjų, aš Ruso buvau perskaičius, Tolstojų, mano galvoj vėjai buvo tokie visai priešingi nuo to komjaunimo (juokiasi). Ir, aš jau, man buvo interesas, mane traukte traukė prie tos laisvės problematikos. Tos laisvės aplink labai mažai buvo. (...) Ne tik klasėj, mūsų mokykla buvo tokia, gal todėl taip aršiai ir prižiūrėjo tuos vaikus, kad mokykla buvo pagarsėjus iš tikrųjų laisvamaniais.*

Elena: *(Juokiasi) Tai gal tas kažkoks pozityvus dalykas, kurio kartais pasiilgstu ir prisimenu, tai bet kokia kaina pasiekimas tai, ko tu nori. Ir tas jo, tokia drąsa, aišku ji yra, kartais nepasverta būdavo ir nepamatuota, tai jeigu ir nepamatuota, tai jeigu tėvai ten kažkur neišleisdavo, tai aš galėdavau sukurti nežinau ten geriausią istoriją, kad vis tiek pameluot ir vis tiek išvažiuot, kur aš noriu. Nu tas va tikslo siekimas, kad jeigu tu kažko nori, tu norėsi, nežinau, ten į Vilnių nutranzuot, tai tu tą ir padarysi ir nereikės ilgai laukt, tą pačią arba kitą dieną. Tai vat, turbūt jo, ryžtas ir ta drąsa.*

Agnė: *Šiek tiek maištininkė, keliautoja ir kadangi mama galbūt išlepino, gerąja prasme sakau išlepino gerbdama mano sprendimus nuo mažens, vis iki tokių dalykų, kad į mokyklą nusprendžiau kada eit, sako: tavo sprendimas bus gyvenime.*

Ypatingi „atvejo B“, Beatos paauglystės prisiminimai. Jei daugeliui respondenčių drąsa ir pasipriešinimas sistemai siejosi su tam tikrų tikslų siekimu mokyklos ribose ar šeimoje, vyriausiai interviu respondentei teko susidurti su sovietinės santvarkos režimu. Pasakodama apie paauglystę respondentė prisimena savo brolio disidentišką veiklą, taip pat nemalonumus, kuriuos teko patirti pačiai:

Beata: *Taip, jie keturiese buvo ir vienas žydas tarp jų. Vasario 16 iškabino Smetonos portretą virš mokyklos įėjimo, didelį. Ten vienas iš jų buvo kaip dailininkas, tai jie didelį padarė ir iškabino. Kad net troleibusais žmonės pro šalį važiuodami matė kol nenuėmė. Tą pačią dieną saugumas juos kai išaiškino, labai greitai. Tėtį kvietė į mokyklą, tėtis aprėkė tenai tą direktorę, tai jis nesiskaitė tenai visai. (...) Nu aišku brolių išmetė iš mokyklos, nuskambėjo ten ta istorija. Ir mane iškart su juo asocijavo, nes pavardė reta, sako tai čia tu sesuo, sakau sesuo. Bet tėvai buvo brolio pusėj. Ta prasme jie neleido jo skriausti. Nes paprastai ten modelis toks, kad pakviečia tėvus ir per tėvus daro spaudimą vaikam, o su mano tėvais taip manipuliuot nepavyko. Nei brolio atveju, nei mano atveju vėliau. Jie visą laiką buvo mano pusėj.*

Savo požiūrio į gyvenimą ir asmeninio identiteto turėjimas Sovietinės sistemos kontekste „Atvejo B“ respondentei Beatai baigėsi pašalinimu iš mokyklos. Ir šiuo sudėtingu gyvenimo atveju respondentė sulaukė didelio tėvų palaikymo. Kalbėdama apie save ši taip pat prisimena sisteminius žiaurumus, su kuriais susidūrė jos aplinkos žmonės:

Berta: *Nu, o vėliau mane išmetė iš mokyklos už tokį laisvamaniškumą, galima taip pasakyti. Tai mano klasiokės kai kurias išmetė ypatingu būdu. Paguldė į psichiatrinę ligoninę. Su baisiom diagnozėm. Norėjo ir insulino šoką daryt, vienai ir padarė. Ir mano mamą irgi buvo išsikvietę ir sakė, kad radom išeitį, sukišom į psichiatrinę, gal ir jūsų dukrą reikia ten paguldyt. Mama sakė, aš esu pediatrė ir pati žinau, ko reikia ir ko nereikia. Ir tada suprato, kad per tėvus nieko nepadarys, tai*

*tada ir pasakė, kad jūs geriau savo noru ją pasiimkit iš mokyklos, nes mes ją gyvą čia suvalgysim. Nu ir jinai, aš atsimenu, mama grįžo ir sako, žinai, sako, išei iš mokyklos (...) **Apibendrinus galima pasakyti, kad taip, pirmiausia dėl politinių pažiūrų, bet aišku mes dar priklausėm subkultūrai, tai vat dėl to čia viskas užvirė. (...) Kiti net pragyvendavo ir nematydavo šitų baisumų. O aš juos patyriau. Tą persekiojimą. Ir tai, kad pavyzdžiui per pamokas mus paimdavo ir mane paimdavo iš pamokų ir nuvesdavo į direktoriaus kabinetą, kad apklausai to KGB kažkokio karininko.***

Profesinio identiteto raiška. Kaip pastebima mokslinėje literatūroje, būtent profesinio identiteto raiška paauglystės laikotarpiu jaunuoliams kelia papildomų iššūkių. Savotišką dvejojimą galima pastebėti ir projektų vadovių naratyvuose. Ne viena respondentė pokalbio metu teigė, jog paauglystėje neturėjo vienos konkrečios svajonės profesine prasme, todėl studijų pasirinkimas kėlė papildomų abejonių. Vis dėlto būtent studijos taip pat suteikė papildomų laisvių ir galimybę geriau pažinti savo stipriąsias puses profesine prasme:

***Cecilė:** (...)Pavyzdžiui viena mano gera draugė norėjo būt teisininke, advokate, tai jinai vat turbūt tam ir ruošėsi, kita norėjo būt gydytoja, tai tam atsiduodavo, o man kažkaip visi dalykai gerai sekėsi, tai labiausiai lietuvių kalba ir matematika, kas yra visiškai priešingi dalykai. Jo tai ta prasme dėlto tokia buvau, pusiaukelėj. (...) organizaciniai bruožai pasireiškė turbūt universitete, studentų atstovybėj. Pačiais pirmais studijų metais. Nes nebuvo kas mus valdytų, ta prasme, nebuvo jokių mokytojų, buvom patys sau viršininkai, tai galėjom pilnavertiškai išsireikšti save.*

Socialinis identitetas. Vienas įdomesnių socialinio identiteto raiškos pavyzdžių yra „atvejo B“ naratyve atsispindėjęs knygų mainų būrelis. „Sistemos užribyje“ atsidūrę jaunuoliai slapta keisdavosi uždraustomis knygomis:

Beata:** Todėl, kad buvo ratas žmonių, toks socialinis tinklas, sakykim taip, pasitikėjimu grįstas. Ir juo keliaudavo uždraustos knygos. Tai aš tam tinklui priklausiau, nes aš turėjau tuos draugus tokius, kurie ten... Gal nepavadinčiau juos disidentais, bet disidentaujančiais, va taip, sakyčiau taip. (...)rusai yra įvardinę (pasako rusiškai) „sargų ir kiemsargių karta“ (juokiasi) (...) **Jaunimo toks ratas, kuris buvo atsidūręs užriby ir aukštųjų mokyklų ir tos oficialios karjeros siekimo, visiškai užriby. Ir užriby būti labai lengva kai tu ten turi tokį darbą kaip sargo ar dar kažko, nes gali užsiimt savo darbais. Tai ten buvo tarp tų pažįstamų žmonių, kurie dabar garsūs ir aukštas pozicijas užima, pavyzdžiui buvo žmogus, kuris skaitė laisvai sanskritu ir vertė iš sanskrito į lietuvių kalbą. (...)Ir vat bet aš priklausiau tiem ratam ir eidavo labai įdomi literatūra. Nuo tokios kur galėjai gauti straipsnį, kaip Ribentropo Molotovo pakto kopijos ar ten šita gi Lietuvos katalikų bažnyčios kronika, iki visai dabar dabartiniu požiūriu nekaltos literatūros, kaip koks Daktaras Živago, kur ten aš nežinau, Rilkę irgi perspausdintą skaičiau (...)

Politiškai sudėtingu laikotarpiu būtent tam tikrų socialinių ryšių, bendraminčių turėjimas respondentei Beatai padėjo tikėti, jog anksčiau ar vėliau pavyks sulaukti tam tikrų pokyčių:

***Beata:** Oi ne, aš tai visada tikėjau, aš atsimenu, net ginčijausi su tėvais. Aš sakydavau, kad pats faktas, kad ten yra tokių mąstančių kaip aš, ir tokių aš pažinojau nemažai jaunų žmonių, rodo, kad sovietmečiui greitai bus galas (juokiasi). Aš taip sakiau, pati nelabai tikėjau. Aš sakiau greitai, bet galvojau, nu, gal po penkiasdešimt metų. Dabar kai aš pagalvoju, man būtų kas nors tada pasakęs, kad ateity aš turėsiu tokį įdomų gyvenimą, važinėsiu po visokius užsienius, neįtikėtina būtų skambėję man. Absoliučiai neįtikėtina. Taip tarti, dabar va pasakoju, bet tarsi ne mano gyvenimas*

būtų.

Vienas svarbiausių socialinio identiteto raiškos aspektų paauglystėje respondentėms buvo jų draugų grupelės. Respondentės pabrėžia, jog tokia draugystė grupelėje buvo pagrįsta ne tik tam tikru psichologiniu, bet ir vertybiniu bendrumu:

Dalia:*(...)Ir nežinau, galbūt tenai atradau draugus, apie kuriuos visą laiką svajojau, kur mano vertybinės nuostatos sutaptų daugmaž ir nežinau, man tai buvo labai naujas atradimas, kas tikrai labai užpildė mano gyvenimą. O šiaip paauglė nežinau, manau buvau šiek tiek kitokia paauglė nei visi, visą laiką buvau labai naivi ir galbūt išsiblaškiusi, labai vaikiško galbūt charakterio galbūt dėlto tas ir brendimas buvo šiek tiek kitoks nei kitų, lėtesnis, nes aš buvau tokia savam pasaulėlyje visą laiką su savo tokiom pat draugėm. (...) galbūt mes buvom tokios trys visiškai sulipusios trys mergaitės, kurios tiesiog visiškai uždara grupelė, aišku bendraudavom ir su kitais, bet nu mes buvom tokia kaip, nu toks „gangas“.*

Dar vienas draugų būrelių aspektas, išryškėjęs respondenčių naratyvuose, yra tokios draugystės ilgaamžiškumas. Žvelgdamos iš laiko perspektyvos, respondentės įvardija paauglystę kaip „besiformuojančio suaugusio žmogaus“ etapą, kaip svarbų šio etapo aspektą įvardindamos draugystę, kurios reikšmė išliko ir vėlesniais gyvenimo etapais:

Elena: *Ne, be abejo, kad darė turbūt tie draugai, sakyčiau draugės gal kokios trys, keturios, kurios išlikusios geriausiom draugėm iki šiol tai ir buvo tie žmonės su kuriais planuodavom savo gyvenimą, bandydavom įsivaizduoti koks jis galėtų būti. (...) Gimnazija jau taip ryškiau prisimenu, nes ten vis tiek jau buvo visas draugų pagrindas, paauglės, besiformuojančio suaugusio žmogaus. Tai jo, ten tikrai, iš mokyklos laikų turiu gerų draugų ir su kuriais bendraujam iki šiol. Tai tokia gyvenimo ir laiko pamatuota draugystė. Jo, man apskritai, aš esu ganėtinai sociali ir ekstravertiška, tai man žmonės labai svarbu mano gyvenime, su jais praleidžiu daug laiko. Tarp jų jaučiuosi geriau negu būdama be jų. Tai va, tai tas bendravimas ir draugai man buvo labai svarbūs visą laiką.*

Greta: *Atmosfera buvo tikrai gera. Klasėj irgi buvo gera iki devintos klasės sakyčiau, nes tada į dešimtą klasę pas mus atėjo naujokai iš kitų mokyklų, kadangi ten kai kurių kaimų mokyklos buvo tik iki devintos klasės. Tai tada mūsų klasė kažkaip susiskaldė dėl tų naujokų, nes atsirado merginų tokių, tai mes ten pavydėjom savo vaikinų (juokiasi). Ir tada buvo tokios mini grupuotės. Tai mano draugai ypač tos dar dvi merginos, kurios su manim pradėjo pirmą klasę, tai mes iki dvyliktos klasės kartu mokėmės, tai su jom turbūt labiausiai (bendravom).*

Apibendrinus projektų vadovių paauglystės naratyvus, sudaryta identiteto raišką paauglystėje atspindinti lentelė (žr. 8 lentelė). Kaip matoma iš žemiau pateiktos lentelės, šiuo gyvenimo laikotarpiu respondentės susiduria su gilesnių tam tikrų vertybinių nuostatų formavimusi, pradeda atpažinti joms svarbius kriterijus asmeninių santykių kontekste, geba įvardinti autoritetus, taip pat atpažinti savo stipriausias puses projektuodamos ateities profesinę viziją.

5 lentelė. Respondentų identiteto raiška paauglystėje

Identiteto tipas			
Soc. Identiteto teorija	Identiteto teorija	Kiti tyrimai	
Socialinis	Asmeninis vaidmenų/rolių	Kultūrinis	Profesinis
Priešingos politinės pažiūros	Apsiskaičiusi	Suvokimas, jog pasaulis didelis	Troškimas sieti profesinę veiklą su kelionėmis
Priklausyti subkultūrai	Priešingos pažiūros tuometinei santvarkai	Autoritetų matymas žmonėse, kurie keliauja	Gabumai moksluose
Pasitikėjimu grįstas žmonių ratas, kuriuo keliaudavo uždraustos knygos	Laisvės problematika		Organizaciniai bruožai
Jaunimo ratas užribyje	Norimo tikslo siekimas visomis įmanomomis priemonėmis		Pats sau viršininkas
Draugai turintys bendras vertybines nuostatas	Ryžtas		Saviraiškos jausmas studentų organizacijose
Uždara draugijų grupelė	Drąsa		
Geriausios draugės, su kuriomis planuota ateitis	Maištininkė		
	Keliautoja		
	Svarbiausia pažinimas		

Paauglystė yra laikoma svarbiu identiteto formavimosi etapu. Iš atliktos projektų vadovių paauglystės naratyvų analizės galima matyti, jog šiuo gyvenimo laikotarpiu svarbiausias socialinio identiteto raiškos bruožas yra draugų būreliai. Nepaisant skirtingų respondenčių patirčių, kurias lėmė skirtingi laikmečiai, kurių metu šios augo bei skirtinga socialinė aplinka (skirtingi regionai, miestai), šiuo gyvenimo laikotarpiu daugelį respondenčių vienija stiprios moralinės nuostatos, laisvės ir saviraiškos siekiai, stiprėjanti meilė kelionėms ir aplinkos pažinimui. Labiau nei vaikystėje, šiuo gyvenimo laikotarpiu respondentės jau galėjo įvardinti žmones, į kuriuos norėjo lygiuotis. Skirtingai nei vaikystėje, tai dažniau buvo ne tėvai, o mokytojai, kurie žavėjo siektinomis asmeninėmis savybėmis, gyvenimo būdu.

4.3. Respondentų brandos naratyvų analizė

Anot E. Erikson (Sokol, 2009), į identitetą galima žiūrėti kaip į tęstinį procesą, kurio raida tęsiasi ir žmogui suaugus. Nors pagal E. Erikson, identitetas baigia formotis paauglystėje, vis dėlto šis gali kisti brandos etape, nes žmogaus gyvenime nuolat atsiranda naujos patirtys. Analizuojant respondenčių naratyvus brandos etape didesnis dėmesys buvo skirtas profesinio identiteto raiškai, kuris tapo neatsiejama respondenčių gyvenimo būdo dalimi. Šiuo gyvenimo laikotarpiu respondentės pabrėžia profesinės veiklos svarbą, su šia naratyvuose glaudžiai susijusios ir kitos gyvenimo sferos, nuo asmeninių socialinių ryšių iki saviraiškos galimybių.

Kultūrinis identitetas. Brandos etape kultūrinis respondenčių identitetas labiausiai atsispindi darbo patirčių kontekste, kuomet šioms tenka susidurti su įvairių kultūrų ir tautybių žmonėmis organizuojant projektus:

Dalia: Iš tikrųjų kuo toliau įsitraukiu į šitą veiklą ir kuo daugiau atsakomybės gaunu tai be abejo tų iššūkių taip pat pasitaiko (...) **Taip pat iš tokių jau konkrečių iššūkių, tai be abejo pasitaiko, kai turi tikrai multikultūrinę visuomenę, tuo labiau, kai dažniausiai mūsų renginiai, kaip ir sakiau, nes nors ir esam Lietuvoje registruota organizacija dauguma mūsų renginių vyksta užsienyje, todėl, kad suorganizuoti renginius mums tenka pasitelkti užsienio partnerius, užsienio organizacijas, todėl be abejo netgi ir žmonių mentalitetai labai skiriasi, tarkim kai turėjom semitą Dubajuje iš tikrųjų mūsų partneriai labai pavedė su logistika ir buvo labai sunku su jais organizuoti, nes galbūt europietiškas mąstymas yra, nenoriu jokių stereotipų, tačiau esam vis tiek yra kažkokie kultūriniai skirtumai, netgi kažkokie įpročiai darbe, todėl buvo gan sudėtinga prisitaikyti.**

Agnė: Ir net dabar jaučiu, kad tarkim bendraujant man yra labai geras pagrindas iš projektų atsineštas, kaip bendrauti, kartais galbūt reikia pripažinti, kad yra tų kultūrinių skirtumų ir kaip visgi bendrauti su viena šalimi, ir kaip galbūt su kita.

Greta: Nes kadangi buvo anksčiau irgi tų stereotipų, bet dirbant su tais užsieniečiais, kurie irgi yra musulmonai, tai supratau, kad jie yra tokie patys žmonės, kaip ir mes.

Profesinis identitetas. Kalbėdamos apie darbinę veiklą, respondentės pastebi, jog ši yra tapusi tam tikru gyvenimo būdu, „daugiau, negu profesija“, net jeigu iš pradžių teko susidurti su tam tikrais stereotipais, neigiama aplinkinių nuostata. Profesinis gyvenimas kai kurioms respondentėms tapo tokia svarbia gyvenimo būdo dalimi, jog į šią taip pat įsitraukia ir artimi žmonės:

Elena: Yra tekę susidurti ir su neigiamu, kai aš pradėjau dirbti draugai tikrai labai klausinėdavo tai kaip tu čia dabar su tais romais dirbsi ir kodėl tu čia su jais nori dirbti. Tai va, bet paskui kažkaip visi priprato ir ne tik priprato, bet ir pradėjo važinėti į stovyklas kartu ir į įvairius mokymus ir į visus renginius pradėjo ateiti, tai tikrai labai daug draugų yra įtraukta ir į tą mano profesinį gyvenimą ir mano veiklą darbinę ir su vaikais ir jaunimu gerai pažįstami yra. Kartais jeigu pasvarstau, nes tikrai būna tų perdegimų ir tokių nusivylimų kažkokių, kad ai nežinau, gal čia jau reikia kažką keisti, gal kažkur kitur, tai žmonės dažnai sako, kad tu gerai pagalvok, visur bus kažkokie iššūkiai ir kažkaip nu sako, kad būtų gaila, kad viską mestum. Tai išvykimas iš čia man būtų kažkuria prasme kaip palikimas ne tik kaip darbo, bet ir dalies savo gyvenimo, kuris yra daugiau negu profesija.

Greta: Nu kaip čia pasakius, galbūt galvojama, kad tai nėra labai rimta. Nes vis tiek, yra projektas, jis prasideda, jis užsibaigia. Ir jeigu tu nepaplanuoji, lieki kaip ir be darbo. Visų projektų apskritai yra specifiška, kad pradėdi, pabaigi ir kas toliau. Turi nuolat planuoti ir galvoti ką tu veiksi. Tai gal dėlto aš turėjau komentarų iš vyresnio amžiaus žmonių, kad kaip čia alga nepastovi, kaip čia gali būti, kad didesnė, mažesnė. Tai vat, galbūt šitas dalykas.

Kalbėdamos apie įvairias darbines patirtis respondentės akcentavo, jog didelę reikšmę jų profesiniam pasirinkimui turi šios veiklos dinamiškumas. Pavyzdžiui, net ir išbandžiusi kitokią veiklą, „atvejo G“ respondentė Greta nusprendė sugrįžti į socialinių projektų vadybą:

Greta: Taip, atsispindi, nes aš nebegaliu dirbti tokio stacionaraus darbo. Nes vienu momentu kai dirbau vienoj nevyriausybinėj organizacijoje su tarptautiniais projektais, aš nusprendžiau, nes visi sako, laikas suaugt ir laikas ieškotis normalaus darbo, tai aš nusprendžiau dirbti vienoje valstybinėje įstaigoje projektų koordinatore, kur darbo laikas yra nuo aštuonių iki penkių, tu eini, koordinuoji projektus.(...)po trijų mėnesių supratau, kad aš prarandu visus savo įgūdžius, viešo kalbėjimo, užsienio kalbos, tiesiog aš sėdžiu prie kompiuterio, skaičiuoju skaičiukus, ir visai kitokia

yra aplinka, ir sakau aš čia nebegaliu tęsti. **Ir grįžau vėl į tuos socialinius projektus, nes tiesiog norisi būt su žmonėmis, norisi pažinti kitas kultūras, dabar aš nebebijau kartais pereiti iš savo komforto zonos ir žengti pirmą žingsnį, kad susipažinti būtent su kitos kultūros žmonėmis, taip pat pakankamai pasidariau tolerantiška islamo šalims.**

Elena: Tai jo, nu privalumai tai turbūt tiek, kad man patinka pačiai planuoti mūsų veiklą ir teikti paraiškas, kažkoks yra **laisvės jausmas**, ir teikti ten, kur mes norim, ir visą laiką žinai, kad jei negavai vieno finansavimo gali gauti kitą, ir tas toksai nu **strategavimas ir planavimas, tas nepriklausomybės jausmas**. (...) O trūkumai tai, jo iš to vat didelio galimybės improvizuoti labai daug atsiranda atsakomybių ir nesaugumo jausmo, nes tu niekada nežinai, kaip tu gyvensi kitais metais ir ar gausi finansavimą ar negausi.

Didžioji dalis respondentų socialinių projektų vadybą siejo ne tik su darbine veikla, bet ir įvardino savirealizacijos aspektus. „Atvejo D“, Dalios naratyve atsiskleidžia dar vaikystės naratyve išsakytas noras „daryti pokyčius pasaulyje“. Jei vaikystėje vadovaudamasi mamos pavyzdžiu prisidėti prie pokyčių ši pradėjo svajoti apie teisės studijas, brandos laikotarpiu šią galimybę Dalia atrado socialinių projektų veikloje:

Dalia: kai turėjom vieną dalyvį iš Kanados, kuris būtent priklausio vietinių Amerikos gyventojų būtent tai tautinei mažumai (...) pabaigai sušokome visi pagal indėnišką muziką jo tradicinį šokį **ir tai buvo tikrai kažkoks man vienybės momentas, nes iš tikrųjų buvom žmonės iš viso pasaulio, jaunimo lyderiai, žmonės, kurie iš tikrųjų nori daryti kažkokius pokyčius, kas ir yra mūsų organizacijos tikslas, būtent sukurti platformą, kur galėtų tokie žmonės susitikti ir apsikeisti savo idėjomis ir tikrai būtent to šokio metu jautėsi tokia pozityvi energija ir vienybė iš tikrųjų, nežinau, man padėjo suvokti, kad aš tikrai esu savo vietoje ir esu tarp žmonių, kurie siekia tokių pačių tikslų kaip ir aš.**

Cecilė: Projektų vadove. Nes į projektų vadovės pareigas įeina šiek tiek ir mokytojavimo, minimaliai (nes žmonės kažko mokosi susirinkę?) Jo, nes tu vedi tuos užsiėmimus, tai yra kaip ir mokytojavimas kažkoks. O su mokytojavimu, nu tu gali organizuoti tuos projektus, bet tiesiog tos sritys gal yra siauresnės. **Bet aš bandau suderinti abu dalykus. Nes būna, du kartus vežiau savo mokinius į projektus irgi, tai bandau suderinti, bet gerokai sunkiau yra, jeigu tik su mokykla pedagoginiu darbu apsiriboti.**

Svarbi profesinio identiteto dalis respondentėms yra prasmės veikloje, kurią vykdo, matymas:

Greta: Nes pirmiausia matau prasmę tame, kad matau, jog aš galiu pasidalinti savo patirtimi su kitais per tuos socialinius projektus, nes aš tiesiogiai juose būnu įtraukta ne tik kaip administracijos dalis, bet ir tiesiogiai dalyvauju. Be to, tuo pačiu metu aš galiu mokytis ir iš kitų, tai tame aš matau labai didelę prasmę. Ir tobulėjimą. Ir taip pat galbūt tas bendruomeniškumo puoselėjimas, nes vis tiek kai yra koks socialinis projektas, tai sukvieta žmonės.

Vadovaudamasis asmenine patirtimi, respondentės išvelgė socialinių projektų naudą tiek projektų dalyviams, tiek joms pačioms:

Agnė: Aš manau, kad jie daug keičia. Visų pirma aš manau, kad mano požiūrį pakeitė, tai jau padarė, ta prasme yra realus pavyzdys. Bet visumoj keičia, galbūt kartais daugiau, kartais galbūt mažiau(...). Ta prasme tai yra grįžtamasis ir tęstinis ryšys. Kas yra labai svarbu. Tai negalima tikėtis, kad visiems bus vienodas jisai. Ir, kad visi vienodai sureaguos. **Kad renginy atėję visi išklausys**

vienodai, visiems rūpės vienodai. Bet jeigu bent dalis žmonių į tai atsižvelgs jau tai bus laimėjimas. Todėl aš tikiu, kad projektai prisideda prie to labai daug.

Fausta: *Tai turbūt kur trupučiuką pasigilinęs į tą specifiką, ko reikia tokiuose projektuose, ir greičiausiai tai turi būti tokios savybės, kuriam tikrai žmogui rūpi tas, kuris dega visu šitu (...) gal iš tikrųjų padėjo dar labiau formuotis kaip asmenybei, kad suvokti, kad gali daug gero padaryti vardan kitų, visą laiką man tas buvo labai svarbu. Tai tu žinai, kad tokias galimybes vat gali suteikti vieno ar kito projekto vykdymas, sutelkimas jėgų, visų kitų vat mūsų, kitų šalių, kitų partnerių, ta prasme mes bendrom jėgom, nes tiesiog išgirsti po to kitas sėkmės istorijas, ir supranti kaip svarbu, kai tu turi tą tokį vat savo tikslą, po to galiausiai įgyvendini ir vat ir padedi tuo pačiu ir kitiems. (...)Man tai labai svarbu, kad gauti kuo didesnės naudos, kad pasiektų žmonės.*

Asmeninis identitetas. Net kalbant apie asmenines savybes, profesinė veikla buvo neatsiejama respondenčių naratyvo dalis. Pavyzdžiui, respondentė Dalia įvardijo profesinę veiklą ne tik kaip galimybę save realizuoti, bet ir kaip neatsiejamą asmenybės dalį:

Dalia: *Aš manau, kad nes šioje srityje aš jaučiuosi stipriai, ir jaučiu, kad mano kaip asmenybės potencialas labai atsiskleidžia, nes būtent šios veiklos metu aš galiu būtent realizuoti savo asmenines savybes, kaip labai aktyvų žmogų, kuris mėgsta bendravimą, domisi tam tikromis temomis, taip pat savo organizacinius gebėjimus, todėl šita sritis užima labai daug mano gyvenimo ir aš to ir neslepiu, man iš tikrųjų tai padeda dabar tose srityse ieškant praktikų ir rimtose institucijose, man tai iš tikrųjų padeda, nes tos savybės organizacinės man labiau padeda nei mano ateities diplomas sakykim. Žmonės mato ką aš dariau, tai aišku labai lavina mano pačią asmenybę, suteikia drąsos ir aišku manau, kad iš dalies jau ir identifikuoju save kaip projektų vadovę ne tik būnant organizacijoj, bet tai yra jau mano asmenybės dalis tam tikra.*

Vienas svarbesnių aspektų, pasireiškusių tiek kalbant apie profesinę veiklą, tiek apie asmeninį gyvenimą, respondenčių naratyvuose buvo laisvės poreikis:

Greta: *Dabar, hm. Aš nežinau, dabar aš stengiuosi gyventi taip, kad man būtų įdomu, nes net nežinau. Nenusipėjamas gal sakyčiau. Nes kartais būna, aš jo labai neplanuoju, iš tikrųjų. Tiesiog ką gyvenimas pasiūlo, tada aš renkuosi, ar aš noriu tai daryti, ar nenoriu. Kartais būna, kad gaunasi viskas taip ekspromtu, neplanuotai. Ir tada pasirenki ir paskui tu žiūri pasekmes, geros, blogos, nežinau. Man kažkaip taip patinka. (Tokios laisvės norisi?) Aha, tikrai taip.*

Vertindamos savo asmenines savybes, respondentės taip pat kalbėjo apie potencialiai svarbiausius socialinių projektų vadybos sritį pasirinkusio asmens bruožus. Tiesa, šiame kontekste respondentės įvardino ne tik kompetencijų, bet ir požiūrio į vykdomą veiklą svarbą:

Agnė: *Aktyvi, kaip sakiau, ta prasme, atvira visom galimybėm, pasaulietiška.*

Dalia: *Na iš pradžių tai manau, kad tu būtum empatiškas būtent socialinėms kažkokioms problemoms, nes nuo to kyla ir motyvacija daryti projektus. Daryti kažkokius pokyčius, organizuoti, kažką, nes jeigu nėra pagrindo, jeigu tu netiki idėjomis, apie kurias tu kalbi, apie renginius, kuriuos tu organizuoji, ar skleidi kokią žinią, tai be abejo nieko manau nepavyks, nes tau ta veikla tiesiog greitai atsibos. Jeigu tu matai tikslą būtent toje tematikoje, tai manau, kad tai yra pagrindinis dalykas. Antra, be abejo tu turi būti aktyvus, galbūt žmogus, kuris nebijo dėmesio, nebijo galbūt kažkur ir nepasisekimo, žmogaus kažkokių smerkimų ir turi būti atviras, atviras*

žmonėms, **sugebėti prieiti prie kiekvieno žmogaus** skirtingo ir būtent perteikti jam žinią, kad jis irgi suprastų ir galėtų įsisavinti informaciją, kurią tu jam nori būtent skleisti. Ir be abejo kaip ir minėjau, motyvacija ir atsakomybė, atsakingumas.

Elena: Oi, tautybė man visiškai yra nesvarbu, aš tą visą laiką visur akcentuoju, pasaulis yra globalus ir visiškai nesvarbu tavo tautybė. **Taip aš save laikau lietuve, aš myliu Lietuvą, bet man multikultūriškumas yra labai svarbu ir tas multikultūriškumas, ir atvirumas, ir pagarba žmogui, žmogaus teisėm, tai mano čia yra tokie svarbiausi, nežinau, žmogaus tokie aspektai.** Žmonės sako, kad religija žmogų padaro geresniu, tai aš manau čia lygiai tas pats principas tik be religinio pagrindo.

Kalbėdamas apie projektų organizavimą ir šiam būdingus aspektus, respondentės ne tik įvardijo pagrindines su šiuo darbu susijusias kompetencijas, bet ir siejo įgytus įgūdžius su nauda asmeniniam gyvenimui, pastebėjo dalykus, kuriuos iš projektinės veiklos atsinešė į asmeninį gyvenimą:

Agnė: *Visų pirma tai pats projektas, veikla, tai tas organizacinis aspektas, nes padėjo man ir laiko planavimo atžvilgiu ir galbūt net karjeros atžvilgiu, ta prasme galbūt pačiai tas pasirengimas ateičiai galbūt kartais daugiau projektai padėjo, nei universitetas padeda. Nes būtent išmokau viską organizuoti, planuoti, siekti kažkokio tikslo, būtent kaip visa tai įgyvendinti. Galų gale tas pats bendradarbiavimas ir tas pats konfliktų sprendimas projektui buvo pagrindas.*

Greta: *Tai daugiausiai ir davė tų vadybinių įgūdžių projektai, tarpkultūrinę tą kompetenciją, irgi kitų kultūrų supratimas, kaip jie dirba, kokie yra jų darbo metodai. Elgesys, irgi dirbant su tarptautiniais partneriais. Visada paskui stengiamės rinktis tas pačias šalis, nes paskui gali nuspėti kaip jie elgsis jeigu bus viena ar kitokia problema. Nu iš kultūrinių aspektų.*

„Atvejo G“ naratyve respondentė Greta pastebi, jog projektai ne tik daro įtaką jos gyvenimo būdui, bet socialinių projektų patirtis savotiškai pakeitė gyvenimo planus, „apvertė gyvenimą aukštyn kojom“:

Greta: *Aš manau, kad taip, padarė, nes apskritai mano tas pirmasis išvažiavimas, tas savanorystės, jis man tiesiog apvertė visą gyvenimą aukštyn kojom, nes aš šiaip pagal planą turėjau būt geografijos mokytoja, ištekėti, turėti savo šeimą ir viskas. O dabar viskas, nežinau. Viskas vyksta nu taip įdomiai, fainai sakyčiau, nes aš turiu daug įdomių patirčių, pažįstu daug žmonių, nu socialiniai kontaktai, nežinau, pamačiau, kad pasaulis yra didelis ir te tik Lietuva yra, kad yra ir kitos šalys, ir yra žmonės, kurie turi skirtingas nuomones, skirtingas kultūras.*

Daugelyje naratyvų asmeninis identitetas vienaip ar kitaip persipina su profesinio identiteto raiška. Pasakodamos apie save respondentės užsimindavo ir apie tam tikras su darbu susijusias savybes, tokios profesinės veiklos diktuojamą aktyvų, dinamišką gyvenimo būdą:

Greta: *Kas aš esu per žmogus... Labai labai sunkus klausimas. Aš manau, kad esu pakankamai dinamiškas žmogus, nemėgstantis būti vienoje vietoje, mėgstantis dirbti su kitų kultūrų žmonėmis, siekiantis savo tikslų, kuris nežino, kokie yra galutiniai tikslai.*

Fausta: *Jo, kaip ir prieš tai minėjau, tiesiog aktyvus žmogus, kuris visą laiką nori kažkur tai dalyvauti, kuo daugiau domėtis įvairiom naujovėm ir neatsilikti nuo naujausių madų ir visa kita. (...)po truputėlį atradau save, nu man patinka būti tokiai mobiliai, būti kaip ir sakiau veiksmė, tiek*

aš galiu sieti ta prasme su savo tuo žinių gilinimu, keliavimu į stažuotes, komandiruotes, projektų partnerių susitikimais, nes jie mažiausiai būna tris kartus, keturis per projektą, tai vat teko, kadangi susidubliavo vienas kitas projektas, tai teko vienas šalia kito netgi išvykimas, nes važiavau į stažuotę būtent Gento miestą Belgijoje ir po to tas Plimuto miestas išpuolė su kitu projektu, tai labai mano šeima ir vyras buvo nepatenkinti, kad manęs nebuvo taip ilgai, bet man tai labai. Sakau, kaip minėjau, atradau save, kad viską galiu suderinti, tik labai turint aiškų šeimą taip sudėtingiau.

Kaip ir respondentė Fausta, kalbėdama apie darbą socialinių projektų srityje vienu svarbesnių jo bruožų respondentė Elena įvardija galimybę ugdyti asmenines kompetencijas, mokytis:

Elena: *Ne aš manau, kad žmogus visą laiką keičiasi ir kažkuria prasme auga, tai galbūt nu aš vis dar jaučiu čia tą augimo jausmą ir tą tokį mokymąsi. Nes jeigu tu ir paraišką kažkur teiki į naują vietą, tai ta pati projektinė veikla jinai labai plečia tavo pasaulėžiūrą, nes jeigu rašom kultūros tarybai projektą, tai sugalvojam nu gerai, su fotografija, bet mes visą laiką ieškom menininkų profesionalių, tai tu per tą projektinę veiklą su labai daug žmonių susipažįsti ir būtent su tam tikros srities specialistais. Tai manau čia tas ir yra įdomus aspektas.*

„Atvejo E“ naratyve respondentė Elena įvardija, jog asmeniniai ryšiai, draugų ratai dažnai persipina su profesiniais ryšiais, taip pat išskirtiniai santykiai užmezgami ir kuomet dirbama su vaikais:

Elena: *(...) asmeninis gyvenimas yra stipriai persipynęs su mano darbine veikla ir mes dažnai ir su vaikais į spektaklius einam ir aš jaučiuosi, kad aš turiu dvidešimt vaikų ir esu jų mama. Dvidešimt vaikų dažniausiai lankančių, keturiasdešimt apskritai. Tai vat, tai, kad ta veikla jinai nėra uždarei duris ir tu pamiršai, ir savaitgaliais ten vis sėdi prie tų ataskaitų, tai jo su asmeniniu gyvenimu persipynę ir daug mano draugų yra žmonės, kurie dirba nevyriausybinėse organizacijose, žmogaus teisių temom, tai dažnai ir mūsų pokalbiai, ir diskusijos, nu liečia tuos žmonių atskirties aspektus.*

Darbo su socialiniais projektais specifiškumas atsispindi projektų vadovių naratyvuose. Projektų vadovės atskleidžia, jog darbas su socialiai jautriomis temomis ir socialinę atskirtį patiriančiomis grupėmis paliečia asmeniškai:

Elena: *Nu aš matydama tą neteisybę ir tą visuomenės nepriėmimą, tai taip, mane tai paliečia. Aš jaučiuosi kažkuria prasme atsakinga už tuos žmones arba net neatsakinga, kartais jaučiu svetimos gėdos jausmą. Tai tas turbūt emocinė prasme sudėtingiausias dalykas. Nes nu aš dirbdama per tiek metų aš pamačiau, kad tie vaikai iš esmės nei romai nei lietuviai jie neturi skirtumų, tai kai žmonės klausia, tai kokie čia jų skirtumai, tai romai geriau šoka ir ritmą jaučia. Viskas. Vienintelis skirtumas. Ta prasme nėra kitų skirtumų. Nes tada mes galim kalbėti apie skirtumus būtent per socialinę prizmę per turtą ir skurdą, ta prasme yra atskira skurdo politika, skurdžiai gyvenantys tiek romai, tiek lietuviai labai panašiai elgiasi, tai aš taip visada plačiau imu ne per tautybę, bet kaip per žmones, gyvenančius socialinės rizikos šeimose(...)kapitalistinis požiūris tokį nu gimdo, kad mes kiekvienas esam superherojus (...). Jeigu tu būsi alkanas, gyvensi tabore, tai tapti superherojumi yra beveik neįmanoma.*

Turėdama vieną ilgiausių darbo su tarptautiniais socialiniais projektais patirčių respondentė Beata įvardija, jog mato didelę žmogaus teisių tematiką nagrinėjančių projektų svarbą:

Beata: *Tai atsakant į tavo pirmą klausimą, manau, kad labai reikalingi su žmogaus teisių ugdymu susiję projektai. Aš tikiu, kaip tie aštuoniolikto amžiaus švietėjai, kad švietimas gali pakeist žmones,*

gali pakeist visuomenę. Ir aš čia matau tiek spragų ir mokytojų rengime, ir apskritai visuomenės nuostatose, reikia šviest, ir šviest, ir šviest, ir šviest. Ir vat su žmogaus teisių ugdymu susiję projektai man atrodo nepaprastai aktualūs ir aš labai mielai juose noriu dalyvaut, visada.

Kalbėdama apie svarbiausias projektų vadovų kompetencijas ir savybes, respondentė Beata įvardija būtent su socialiniu projektų kontekstu susijusias vadovo savybės. Tokie projektai, anot respondentės, reikalauja išskirtinio vadovo įsitraukimo, paremto nuoširdžiu domėjimusi ir tikėjimu projekto idėja:

Beata: Tai svarbiausia kompetencija, kalbant apie žmogaus teisių projektus, tai tu turi degti ta idėja. Turi norėt, taip tikrai nuoširdžiai domėtis. Tai vienas svarbiausių dalykų projektų vadovui. Nes jeigu vadovas įgyvendina dėl kažkokių kitokių motyvų, dėlto, kad kažkam reikia įgyvendint, dėlto, kad gaut pinigų ar dar kažką, tai tie projektai iš anksto pasmerkti nesėkmėms. Galiu taip pasakyt. Nes čia reikia vadovo, kuriam iš tikrųjų skaudėtų širdį. Ir to projekto imtysi dėl to, kad tikrai nori pokyčių. Tik tokie projektai tampa sėkmingais.

Kaip ir respondentė Elena, Beata pabrėžia tam tikro požiūrio į socialines problemas svarbą. Abi respondentės pastebi, jog visuomenėje vis dar trūksta supratimo apie struktūrinės nelygybės priežastis, egzistuoja tam tikri stereotipai ir išankstiniai nusistatymai, kurie ne tik dar kartą parodo, kokiomis vertybėmis turėtų vadovautis socialinių projektų vadovas, bet ir atskleidžia potencialiai aktualias socialinių projektų sritis:

Beata: O antras dalykas, pavyzdžiui jeigu vadovas, pavyzdžiui mes gyvenam vartotojiškoj visuomenėj. (...) Nes mus įtikina, kad mes, kiekvienas iš mūsų gali tapt Amerikos prezidentu. Jeigu netapom, patys kalti. Apie struktūrinės nelygybės priežastis niekas nekalba. (...) Arba jeigu gimei Tabore, kokios tavo gyvenimo galimybės? Nieks nepagalvoja. Tai jeigu projektų vadovas, pavyzdžiui, neturi supratimo apie struktūrinės nelygybės priežastis ir vadovaujasi stereotipais, kaip gali dirbt su žmogaus teisių projektu? Tai toks projektas pasmerktas žlugti. Ir aš esu susidūrusi su tokiais vadovais.

Apibendrinus projektų vadovių naratyvus suaugus, sudaryta identiteto raišką brandos etape atspindinti lentelė (žr. 9 lentelė). Vertinant tarptautinių socialinių projektų vadovių brandos naratyvų analizę galima išvelgti pagrindinius šio gyvenimo laikotarpio išskirtinumus identiteto raiškos perspektyvoje. Kaip teigiama mokslinėje literatūroje, nors šiuo gyvenimo laikotarpiu asmens identitetas yra susiformavęs, jo virsmą lemia naujos patirtys. Viena svarbiausių sričių šiuo gyvenimo laikotarpiu respondentėms buvo jų profesinė veikla.

6 lentelė. Respondentų identiteto raiška suaugus

Identiteto tipas			
Soc. Identiteto teorija	Identiteto teorija	Kiti tyrimai	
Socialinis	Asmeninis vaidmenų/rolių	Kultūrinis	Profesinis
Jaunimo lyderiai	Drąsa išeiti iš komforto zonos ir žengti pirmą žingsnį	Gebėjimas atpažinti kultūrinius skirtumus, bendravimo su skirtingomis kultūromis ypatumus	Darbas – dalis gyvenimo, daugiau nei profesija
Žmonės, kurie iš tikrųjų nori daryti pokyčius	Suvokimas, jog galima daug gero padaryti dėl kitų	Supratimas, kad „Jie“ yra tokie patys žmonės, kaip ir mes	Draugai įtraukti į profesinį gyvenimą
Suvokimas, jog esi savo vietoje su tokių pačių tikslų siekiančiais žmonėmis	Rinkimasis iš to, ką pasiūlo gyvenimas	Tautinis identitetas multikultūriškumo kontekste	Stacionaraus darbo nenorėjimas
Draugai užsiimantys panašia profesine veikla	Motyvacija dirbti su socialiniais projektais, kylanti iš empatiškumo socialinėms problemoms	Multikultūriškumas kaip atvirumas, pagarba žmogui ir žmogaus teisėms	Strategavimas ir planavimas
Noras būti tarp žmonių	Dinamiškas žmogus, nemėgstantis būti vienoje vietoje	Tarpkultūrinė kompetencija	Nepriklausomybės jausmas
	Buvimas aktyviu	Kitų kultūrų supratimas	Projektų vadovė
	Noras dalyvauti	Suvokimas, jog žmonės turi skirtingas nuomones ir kultūras	Projektų vadovės pareigos, į kurias įeina šiek tiek mokytojavimo
	Noras kuo daugiau domėtis	Suvokimas, kad pasaulis didelis	Veikla, kurios metu galima realizuoti asmenines savybes
	Gebėjimas derinti skirtingas gyvenimo sferas	Projektinė veikla kaip būdas plėsti pasaulėžiūrą	Projektų vadovo profesija kaip asmenybės dalis
	Asmeninio gyvenimo ir darbinės veiklos samplaika	Noras pažinti kitas kultūras	Vadybiniai įgūdžiai
			Buvimas tarp žmonių iš viso pasaulio

Žvelgiant iš tyrime dalyvavusių projektų vadovių perspektyvos, galima daryti prielaidą, jog šiuo atveju brandos etape patirti išgyvenimai nekeitė, o papildė susiformavusį projektų vadovių identitetą. Vienos svarbiausių vertybių šiuo gyvenimo laikotarpiu projektų vadovėms yra nuolatinis tobulėjimas, dinamiškumas, multikultūriškumas bei galimybė prisidėti prie teigiamų socialinių pokyčių. Kalbėdamos apie savo gyvenimus respondentės išskiria tarptautinių patirčių svarbą ir įtaką jų požiūriui, taip pat pastebi, kaip glaudžiai profesinė veikla yra susijusi su asmeniniu gyvenimu, tad profesinis identitetas tampa ta grandimi, kuri jungia tiek kultūrinio, tiek asmeninio, tiek socialinio identiteto raiškos aspektus.

4.4. Diskusija

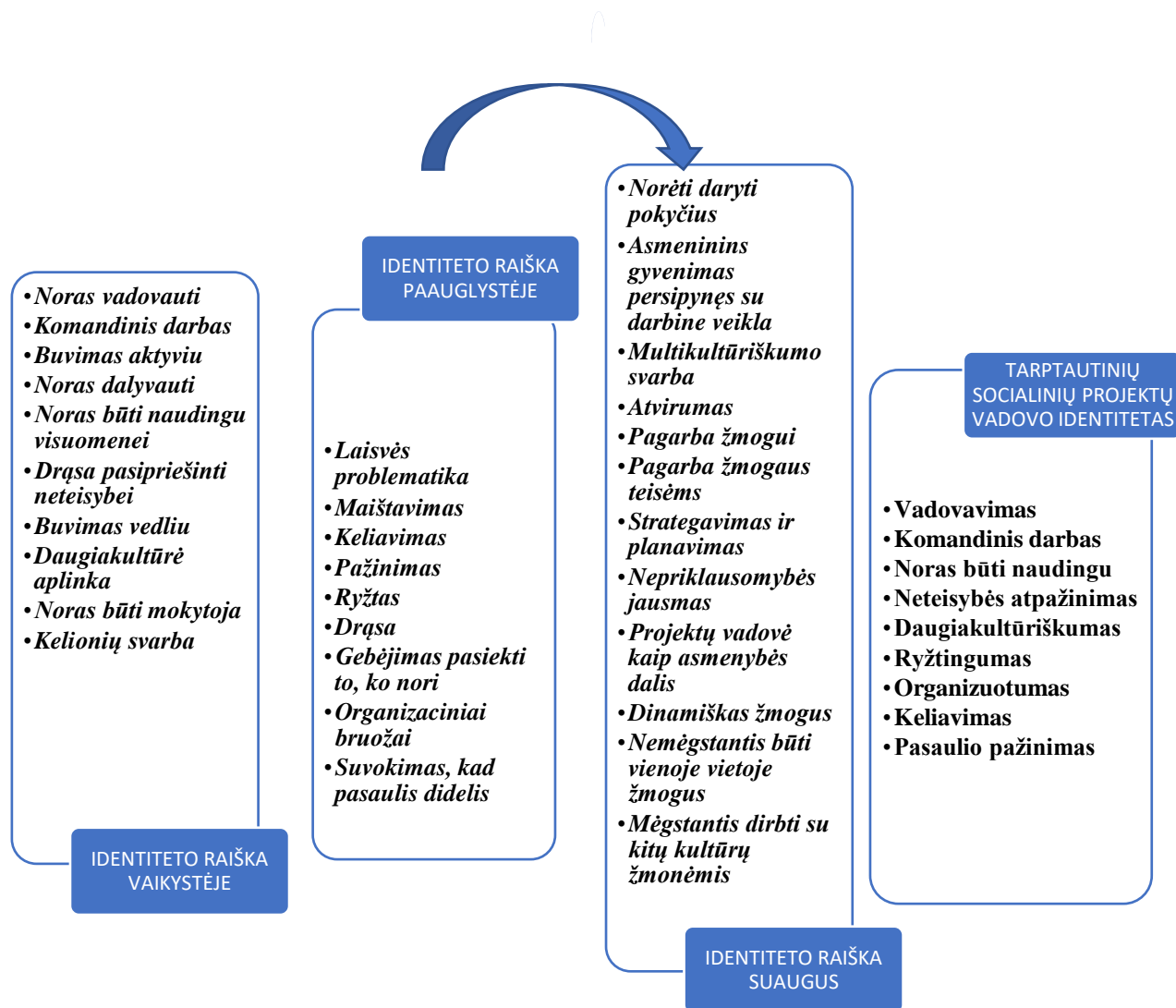
Šiuo darbu buvo siekiama atskleisti tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raišką. Žvelgiant iš teorinės perspektyvos, jog autobiografija – kaip interpretacinė savo paties istorija, yra asmens tapatumo moderniam socialiniame gyvenime šerdis (Giddens, 2000), tyrimo pagrindu tapęs sakinės istorijos tyrimo metodas (angl. *Oral History*) buvo pasirinktas kaip išskirtinė priemonė socialinių projektų vadovų naratyvams tirti. Dėl metodo specifikos, tyrimas suteikė galimybę pažvelgti į platesnę socialinių projektų vadovų identiteto perspektyvą, išvelgti identiteto raišką per asmenines projektų vadovų patirtis gyvenimo istorijos perspektyvoje.

Nagrinėjant visą respondentų gyvenimo laikotarpį galima išvelgti vaikystės etapo svarbą tolimesniam identiteto formavimuisi ir tam tikrus respondenčių naratyvų bendrumus. Vaiko realybė yra visuma patirčių, konstruktyviai organizuotų per vaiko ir globėjų tarpusavio ryšį (Giddens, 2000). Visoms respondentėms vaikystėje, nepaisant to, ar šios augo didelėje ar mažoje šeimoje, buvo būdingi šilti santykiai su artimaisiais, didelis šeimos narių palaikymas net ir kilus sudėtingoms situacijoms, tvirtas moralinių nuostatų pavyzdys, savarankiškumo ugdymas. Saugumo jausmą, leidžiantį individui išverti pereinamuosius laikotarpius, iššūkius, sukuria pasitikėjimas asmenimis ankstyvoje vaikystėje (Giddens, 2000). Vėlesniais gyvenimo etapais visoms respondentėms buvo būdingas ryžtingumas vykdyti tam tikrus pokyčius savo gyvenime, pasitikėjimas savimi, stiprios moralinės nuostatos, todėl galima išvelgti vaikystės etapo įtaką tam tikriems respondenčių identiteto bruožams. Tačiau ši teorinė perspektyva atsispindi ne tik vertinant asmenines respondenčių vaikystės patirtis, bet ir dabartinėje jų profesinėje veikloje. Visų respondenčių profesinis laukas yra socialinės krypties projektai, kuriuose šios nuolatos susiduria su įvairiomis socialinėmis problemomis bei jų sprendimu. Net keletas respondenčių pabrėžtinai pastebėjo, jog visuomenėje trūksta supratimo, kokią įtaką žmogui daro jo aplinka, ypač aplinka, kurioje augama. Gyvenimo šansai lemia visų individų gyvenimo stiliaus rinkimąsi (Giddens, 2000). Šiame kontekste būtent „gyvenimo šansai“ yra aplinka ir socialiniai ryšiai, kurie supa vaiką vaikystėje, kuomet šis dar negali rinktis, ir kurie turi įtaką identiteto formavimuisi. Tuo tarpu visuomenėje vis dar gajūs stereotipai, jog, respondenčių žodžiais, „kiekvienas gali tapti prezidentu“, nepriklausomai nuo to, kokioje aplinkoje auga ir su kokiomis gyvenimo sąlygomis susiduria. Struktūrinių nelygybės priežasčių suvokimas interviu metu buvo įvardintas kaip viena svarbiausių socialinių projektų vadovų kompetencija.

Tyrime dalyvavusios socialinių projektų vadovės augo skirtinguose regionuose, supamos skirtingos aplinkos ar net skirtingo laikmečio, vis dėlto keletas biografinių perspektyvų respondenčių naratyvuose sutapo ir išliko visos gyvenimo istorijos metu iki brandos etapo. Daugeliui respondenčių dar vaikystėje viena svarbiausių vertybių buvo kelionės ir pažinimas. Jei vaikystėje kelionės šioms siejosi su geriausiai praleistu šeimyniniu laiku, kalbėdamos apie autoritetus paauglystėje šios taip pat dažniau rinkosi žmones, kurie žadino meilę keliavimui ir pasaulio pažinimui. Kai kurių respondenčių naratyvuose dar paauglystėje atsispindėjo tikslingas siekis ateityje savo veiklą sieti su galimybe keliauti. Brandos gyvenimo laikotarpiu, vertindamos savo profesinę veiklą tarptautinių socialinių projektų srityje respondentės tarptautinį bendradarbiavimą vertina kaip šio darbo privalumą, tačiau taip pat suvokia skirtingų kultūrų pažinimo svarbą ir tarpkultūrinių kompetencijų reikšmę visuomenėje.

Daugelis respondenčių dar vaikystėje vienu ar kitu būdu susidūrė su tam tikra socialine neteisybe. Dažniausiai šių respondenčių naratyvuose atsispindėjo drąsa pasipriešinti matomai neteisybei, nepaisant to, ar ši lietė jas asmeniškai, ar reikėjo apginti „silpnesnius“. Jautrumas socialinei

neteisybei, gebėjimas atpažinti socialines problemas ir pasirinkti tinkamas priemones tam, kad būtų galima prisidėti prie jų sprendimo šiuo metu yra kasdieninė respondenčių darbo dalis. Vertinant profesinę prasmę, socialinė tematika yra išskirtinis socialinių projektų vadovų darbo iššūkis, reikalaujantis gilesnio supratimo, jautrumo ir neišvengiamai didesnio asmeninio įsitraukimo. Daugelis respondenčių kalbėdamas apie savo asmenybę dabarties/suaugusio žmogaus/brados etape, profesinį identitetą laikė neatsiejama jos dalimi. Siekiant iliustruoti respondenčių identiteto raišką laiko perspektyvoje, sudarytas naratyvus identiteto aspektu apibendrinantis modelis (žr. 4 paveikslas).

4 pav. Respondentų identiteto raiškos apibendrinimas

Remiantis teorine perspektyva, identitetą galima laikyti raidos trajektorija nuo praeities iki numatomos ateities. Individas perima savo praeitį peržiūrėdamas ją per numatytos ateities prizmę. „Aš tapatumas“ šiandien yra refleksyvus darinys, kurio naratyvą reikia nuolatos keisti ir refleksyviai palaikyti greitai besikeičiančiomis socialinėmis sąlygomis (Giddens, 2000). Sakytinės istorijos metodas pačioms respondentėms suteikė galimybę „peržiūrėti“ savo istoriją ją pasakojant, tokiu būdu formuojant savo identitetą. Profesinio identiteto raiška naratyvuose glaudžiai persipynė tiek su socialiniu identitetu (per artimiausius socialinius ryšius, draugų ratus, kurie taip pat buvo susiję arba

buvo „įtraukti“ į respondenčių profesinę veiklą), tiek su asmeniniu (respondentės pabrėžė savirealizacijos ir kompetencijų ugdymo galimybę per profesinę veiklą), tiek su kultūriniu (tarptautinių projektų patirtys respondentėms padėjo ugdyti kultūrinį intelektą). Viena svarbiausių profesinės veiklos detalių respondentėms buvo ta, jog siekiant sėkmės, socialinio projekto vadovas turi „degti idėja“, kurią vykdo. Kaip matoma iš aukščiau pateikto respondenčių naratyvus laiko perspektyvoje apibendrinančio modelio, nors kiekvienas respondenčių gyvenimo etapas turi savitus ir su žmogaus raida susijusius bruožus, vis dėlto tam tikri vertybiniai bendrumai išlieka nuo vaikystės iki brandos etapo ir atsispindi profesiniame projektų vadovų identitete, kuris, respondenčių žodžiais, yra dažnai neatsiejama asmeninio gyvenimo dalis.

Tyrimo ribotumai. Galima įvardinti dvi pagrindines šio tyrimo ribotumų perspektyvas. Visų pirma, ribota šio tyrimo apimtis. Tyrime dalyvavo septynios respondentės. Nors, vertinant iš kokybinių tyrimų perspektyvos ir turint galvoje sakinės istorijos metodo diktuojamą tyrimo medžiagos apimtį toks respondentų kiekis yra pakankamas, siekiant praplėsti tyrimo duomenis didesnė imtis būtų galima esant papildomiems žmogiškiesiems ištekliams. Antra, atsitiktinumo dėka visos tyrimo respondentės yra moterys. Šis segmentas nebuvo planuotas, vis dėlto siekiant praplėsti tyrimo duomenis, tikslingai galėtų būti įtraukti ir respondentai vyrai. Viena iš perspektyvų tokiu atveju taip pat galėtų būti gilesnis lyties segmento tyrimas. Vis dėlto, interviu metu reikšmingų aspektų lyties kontekste neišryškėjo, didžioji dalis respondenčių jokių su lytimi susijusių (nepaisant kultūrinių skirtumų lemtų aspektų kitose šalyse) nepastebėjo, o kai kurias stereotipiškai moteriškas savo savybes asmeninio pokalbio metu įvardijo kaip privalumus šioje profesinėje srityje. Kaip minima mokslinėje literatūroje (Stundžė, Rutkauskaitė, 2014) interviu sėkmę gali lemti tarpasmeninis tyrėjo ir respondento santykis, o didesnis pasitikėjimo lygis labiau tikėtinas būtent tarp tos pačios lyties asmenų pokalbio metu. Kadangi tyrime dalyvavo tik moterys nėra su kuo palyginti šio teiginio. Vis dėlto, vertinant interviu iš tyrėjo perspektyvos, galima teigti, jog per trumpą laiką pavyko užmegzti gana artimą ryšį, reikalingą siekiant kuo geresnės interviu kokybės, o tam įtaką galėjo padaryti ir mokslinėje literatūroje minėtas lyties aspektas. Prie imties homogeniškumo prisidėjo ir tai, jog visos respondentės dirba su Erasmus+ platformos remiamais projektais. Taip pat visos tyrimo dalyvės yra lietuvės. Taigi, šie ribotumai taip pat atskleidžia galimas tolimesnių tyrimų perspektyvas. Tolimesniuose tyrimuose būtų galima įtraukti respondentus vyrus, įvertinti kitokio pobūdžio socialinių projektų perspektyvas, taip pat į tyrimo imtį įtraukti kitų tautybių tarptautinių socialinių projektų vadovų patirtis arba atlikti keleto šalių atvejo studiją ir palyginti šias patirtis.

Išvados ir rekomendacijos

1. Remiantis mokslinės literatūros analize galima teigti, jog sakytinės istorijos tyrimai yra potenciali tačiau nepakankamai išnaudota priemonė įvairiems socialiniams kontekstams tirti. Neslūgstant tarptautinių socialinių projektų populiarumui Europoje, dažnai finansuojamų Erasmus+ platformos, projektų vadovų identiteto tyrimai gali ne tik pagrįsti šios profesijos aktualumą, bet ir prisidėti prie tarptautinių socialinių projektų vadovavimo kokybės gerinimo. Ekonomikos mokslo perspektyvoje identiteto studijoms pasirenkamos organizacinio, profesinio ar socialinio identiteto kryptys. Atlikta mokslinės literatūros analizė pagrindžia socialinio ir asmeninio identiteto tyrimų aktualumą, taip pat kultūrinio ir profesinio identiteto aspektų tyrimų svarbą tarptautinių socialinių projektų vadovų kontekste. Jei egzistuojantys socialinių projektų tyrimai dažniau yra paremti projektų dalyvių patirtimi, tai identiteto tyrimai yra neišnaudota galimybė socialinių projektų vadovų perspektyvai tirti.
2. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, jog tarptautiniai socialiniai projektai yra labai svarbi šiuolaikinės visuomenės vystymosi dalis. Lietuvos kontekste švietimo, socialiniai, edukaciniai projektai sparčiai populiarėja kaip priemonė prisidėti prie tam tikrų svarių socialinių problemų sprendimo. Daugelyje mokslinės literatūros šaltinių pabrėžiami investicinių projektų išskirtinumas, kurie apima ne tik finansavimo pobūdį, bet ir vadovavimo specifiką, tikslus, kompetencijas. Įtemptas projektų vadovo darbas taip pat gali turėti įtakos projektų vadovo siekiui išlaikyti asmeninį identitetą. Tuo tarpu socialinių projektų vadovai nuolatos susiduria su papildomu emociniu krūviu dirbant su socialiai jautriomis temomis, kuris gali tapti jų identiteto dalimi. Tad profesinis socialinių projektų vadovo identitetas tampa asmeninio identiteto dalimi.
3. Apibendrinus mokslinės literatūros analizę sudarytas tarptautinių socialinių projektų vadovų identiteto raiškos tyrimo teorinis modelis. Vertinant literatūros analizę pastebėta, jog vadybos srities tyrimuose dažniau pasirenkami profesinio, kultūrinio, organizacinio identiteto aspektai, tačiau ne visuomet pasirenkamas aiškus teorinis pagrindas. Dėl šios priežasties, siekiant aiškumo, modeliui sudaryti paliktos keturios socialinių projektų vadovų identiteto kategorijos: asmeninis ir socialinis (remiantis socialinio identiteto ir identiteto teorijomis) bei profesinis ir kultūrinis (priklausomai nuo konteksto galintys įgyti tiek identiteto teorijos, tiek socialinio identiteto teorijos bruožų). Dėl mokslinėje plotmėje minimo identiteto sąvokos dinamiškumo, kuomet identifikavimasis laikomas tęstiniu viso gyvenimo procesu, šios kategorijos analizuotos išskiriant tris gyvenimo tarpsnius: vaikystę, paauglystę ir brandos etapą.
4. Apibendrinus literatūros analizę ir tyrimo duomenis galima teigti, jog sakytinė socialinių projektų vadovų istorija atskleidė tam tikrą jų profesinio identiteto raiškos perspektyvą ir šio formavimuisi įtaką darančius veiksnius. Suprantant tyrimo imties ribotumus, šiuo darbu nesiekiami priimti visuotinai socialinių projektų vadovų identitetą apibendrinančių teiginių, vis dėlto, galima pastebėti pagrindinius naratyvuose išryškėjusius bendrumus. Visas respondentes vienija stiprus socialiniai šeimos ryšiai vaikystėje, saugumo, pasitikėjimo jausmas, tam tikras vertybinis pagrindas. Dar vaikystėje dalis respondenčių tiesiogiai susidūrė su tam tikra socialine neteisybe jų aplinkoje ir nebijojo šiai pasipriešinti. Didžiajai daliai respondenčių nuo vaikystės viena didžiausių vertybių buvo kelionės, paauglystės etape būtent ši savybė buvo būdinga jų idealais laikomiems žmonėms.

5. Sakytinė socialinių projektų vadovių istorija atskleidė kaip šios pasakojimo metu konstruoja savo identitetą. Įvairiais gyvenimo etapais pradėjusios formuotis, svarbiausios vertybės brandos etape socialinių projektų vadovėms buvo siekis tobulėti, būti naudinga, nuolatinis pažinimas, daugiakultūriškumas, komandinis darbas, gebėjimas atpažinti socialines problemas, „degimas“ socialinėmis idėjomis ir siekis prisidėti prie tokių problemų sprendimo. Brandos etapo naratyvas atskleidžia, jog, respondenčių žodžiais, socialinių projektų vadyba yra daugiau nei profesija, dažnai neatsiejama nuo asmeninio gyvenimo, įtraukianti draugus ir artimuosius, reikalaujanti gilesnio socialinės problematikos supratimo, o svarbiausia, noro prisidėti prie teigiamų pokyčių pasaulyje. Todėl tarptautinių socialinių projektų vadovę būtų galima apibūdinti kaip stiprų vertybinį pagrindą turinčią, multikultūrišką, komandišką, atpažįstančią socialines problemas ir prie jų sprendimo trokštančią prisidėti asmenybę.

Remiantis šio tyrimo rezultatais galima rekomenduoti:

- Siekiant sėkmingesnio socialinių projektų įgyvendinimo, renkantis socialinių projektų vadovus, atsižvelgti ne tik į jų darbinę patirtį, bet ir į interesus, asmeninius tikslus, propaguojamas vertybes bei socialinės problematikos konteksto suvokimą.
- Siekiant užtikrinti tarptautinių socialinių projektų sėkmę, atkreipti dėmesį į kultūrinio intelekto (tyrimo dalyvių žodžiais, multikultūriškumo), kaip vienos iš projektų vadovų kompetencijos, svarbą, kuri tarptautinių socialinių projektų kontekste ne tik užtikrina sėkmingą komunikaciją su tarptautiniais partneriais ir projekto dalyviais, bet ir gali prisidėti prie projekto sėkmės tiek projekto planavimo, tiek vykdymo metu.
- Siekiant tirti projektų vadovų identitetą, taikyti sakytinės istorijos metodą kaip efektyvią priemonę platesnei identiteto raidos ir su ja susijusio konteksto perspektyvai atskleisti.
- Siekiant praplėsti socialinių projektų vadovų tyrimų perspektyvą, giliau suprasti tokių projektų reikšmę tarptautiniame kontekste bei atskleisti potencialiai tarptautiniu lygmeniu aktualias socialinių projektų kryptis, tolimesniuose tyrimuose įtraukti kitų šalių projektų vadovų patirtis.
- Siekiant praplėsti tarptautinių socialinių projektų vadovo identiteto paveikslą, tolimesniuose tyrimuose tikslingai įtraukti respondentų vyrų patirtis, kurios papildytu šiame tyrime atspindėtą socialinių projektų vadovių moterų identiteto raiškos perspektyvą.

Literatūros sąrašas

1. Adam, A., Prostean, G., Badea, A., Prostean, O. (2015). *Knowledge Transfer in Educational Projects*, Procedia - Social and Behavioral Sciences 191.
2. Ashforth, B.E., Mael, F. (1989). *Social Identity Theory and the Organization*. Academy of Management Review, Vol 14, No.1, 20-39.
3. Baumann, Z. (2001) *Identity in the Globalizing World*, Social Anthropology. European Association of Social Anthropologists, 121-129.
4. Besner, C., Hobbs, J.B. (2010). *An empirical identification of project management toolsets and a comparison among project types*. Project Management Institute. [Žiūrėta 2018-11-24]. Prieiga per internetą: <https://www.pmi.org/learning/library/project-management-comparison-project-types-6422>
5. Binay, K., A., Agrawal, A., Malm, J. (2015). *Do women managers keep firms out of trouble? Evidence from corporate litigation and policies*. Journal of Accounting and Economics.
6. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*, Klaipėda.
7. Bryla, P. (2015). *The impact of international student mobility on subsequent employment and professional career: a large-scale survey among polish former erasmus students*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 176, 633 - 641.
8. Brière, S., Proulx, D., Navaro Flores, O., Laporte, M. (2015). *Competencies of project managers in international NGOs: Perceptions of practitioners*. International Journal of Project Management 33, 116–125.
9. Cowen, M., Hodgson, D. (2015). *Damaged identities: Examining identity regulation and identity work of Gulf project managers*. International Journal of Project Management 33, 1523-1533.
10. Cuma. (2004). *Edukacinis projektas vaikams ir jaunimui "Kino busas"*. [Žiūrėta 2019-12-22]. Prieiga per internetą: <https://www.cuma.lt/projektai/>
11. Dromantienė, L., Žemaitaitytė, I. (2014). *Challenges to Adult Education in Lithuania*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 116.
12. European Commission. (2014). *What is Erasmus +?*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_en
13. European Commission. (2017). *What is Erasmus +? Factsheets*. [Žiūrėta 2019-01-05]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/factsheets_en
14. Europos komisija. (2013). *Erasmus+ programme guide. A dalis. Bendroji informacija apie programą „Erasmus+“*. [Žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/programme-guide/part-a_lt
15. Europos Komisija. (2019). *Strategija „Europa 2020“*. [Žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_lt
16. ES finansavimas. (2019). *Pagrindinė informacija apie Europos Sąjungą*, europa.eu. [Žiūrėta 2018-10-13]. Prieiga per internetą: https://europa.eu/european-union/about-eu/funding-grants_lt
17. Erentaitė, R., Lannegrand-Willems, L., Negru-Subtirica, O., Vosylis, R., Sondaitė, J., Raižienė, S. (2016). *Identity development among ethnic minority youth: Integrating findings*

- from studies in Europe*. Erasmus+ Programme of the European Union, strategic partnership project “Innovative Curriculum for Strong Identities in Diverse Europe (INSIDE)”, No. 2016-1-LT01-KA203-023220.
18. Fang, F., Schei, V., Selart, M. (2018). *Hype or hope? A new look at the research on cultural intelligence*. International Journal of Intercultural Relations 66, 148-171.
 19. Frėjutė-Rakauskienė, M., Marcinkevičius, A., Šliavaitė, K., Šutinienė, I. (2013). *Etniškumo ir identiteto tyrimų kryptys socialiniuose moksluose ir jų taikymas tiriant Pietryčių Lietuvos etninius procesus*. Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų institutas, Vilnius, Etniškumo studijos, 2.
 20. Gauntlett, D. (2008). *Media, Gender and Identity*. Giddens, Modernity and Self-identity. Routledge, London and New York, 99-123.
 21. Giddens, A. (2000). *Modernybė ir asmens tapatumas*. Pradai, Vilnius.
 22. Gioia, D.A., Schultz, M., Corley, K.G. (2000). *Organizational Identity, Image and adaptive Instability*. Academy of Management Review, Vol 25 No1, 63-81.
 23. Golini, R., Kalchschmidt, M., Landoni, P. (2015). *Adoption of project management practices: The impact on international development projects of non-governmental organisations*. International Journal of Project Management 33.
 24. Haj-Yehia, K., Erez, M. (2018). *The impact of the ERASMUS program on cultural identity: A case study of an Arab Muslim female student from Israel*. Women's Studies International Forum 70, 32–38.
 25. Henderson, L.S., Stackman, R.W., Lindekilde, R. (2018). *Why cultural intelligence matters on global project teams*. International Journal of Project Management 36.
 26. Hill, E. C., Knox, S., Thompson, J. B., Williams, N. E., Hess, A. S. (2005). *Consensual qualitative research: An update*. Journal of Counselling Psychology, 52, 196-205.
 27. Hodgson, D.E., Paton, S. (2016). *Understanding the professional project manager: Cosmopolitans, locals and identity work*. International Journal of Project Management 34, 352–364.
 28. Huang, J. (2016). *The challenge of multicultural management in global projects*. 29th World Congress International Project Management Association (IPMA) 2015, Procedia – Social and Behavioral Sciences 226.
 29. Ibarra, H., Barbulescu, R. (2010). *Identity as Narrative: Prevalence, Effectiveness, and Consequences of Narrative Identity Work in Macro Work Role Transitions*. The Academy of Management Review.
 30. Yow, V.R. (2015). *Recording Oral History. A guide for the Humanities and Social Sciences*. Third edition. Rowman & Littlefield.
 31. Jyrkinen, M. (2014). *Women managers, careers and gendered ageism*. Scandinavian Journal of Management.
 32. Kalinauskaitė, R. (2018). „Erasmus+“ tarptautinio mobilumo poveikis aukštojo mokslo ir profesinio mokymo projektų dalyviams. Tyrimo ataskaita, Viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų kompanija „Factus“.
 33. Kipnis, E., Demangeot, C., Pullig, C., Broderick, A.J. (2019). *Consumer Multicultural Identity Affiliation: Reassessing identity segmentation in multicultural markets*. Journal of Business Research 98, 126-141.
 34. Kiznytė, J., Čiutienė, R., Dechange, A. (2015). *Applying Cultural Intelligence in International Project Management*. PM World Journal, Vol. IV, Issue VI.
 35. Kuzminskas, B. (2011). *Individo kultūrinis tapatumas*. ISSN 1392-1126 Problemos 80.

36. Lietuva. (2017). Kino klubai. *Apie mus*. [Žiūrėta 2019-12-22]. Prieiga per internetą: <http://lithuania.europeanfilmclubs.eu/apie-mus>
37. Liikamaa, K. (2015). *Developing a project manager's competencies: A collective view of the most important competencies*. Procedia Manufacturing 3.
38. Lipinska-Grobelny, A., Wasiak, K. (2010). *Job satisfaction and gender identity of Women Managers and Non-managers*. International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health 23(10), 161-166.
39. Lückmann, P., Färber, K. (2016). *The impact of cultural differences on project stakeholder engagement: a review of case study research in international project management*. Procedia Computer Science 100.
40. Marcinkevičienė, D. (2007). *Prijaukintos kasdienybės– 1945 - 1970 metai. Biografiniai Lietuvos moterų interviu*, Vilnius.
41. Martínez-Usarralde, M.J., Murillo Pausá, J., García-López, R. (2017). *The ERASMUS experience and its capacitating potential: Analysis of adaptive capabilities*, International Journal of Educational Development 53, 101–109.
42. MC labdaros ir paramos fondas. (2016). *Sidabrinė linija*. [Žiūrėta 2019-01-15]. Prieiga per internetą: <http://www.mcwealth.lt/imone/mc-labdaros-ir-paramos-fondas/sidabrine-linija>
43. McLean, K.C. (2005). *Late Adolescent Identity Development: Narrative Meaning Making and Memory Telling*. Developmental Psychology, Vol. 41, No. 4, 683-691.
44. Mesly, O. (2015). *Exploratory findings on the influence of physical distance on six competencies in an international project*. International journal of project management 33.
45. Mossalam, A. (2017). *Projects' issue management*. Housing and Building National Research Center, HBRC Journal.
46. Nacional Aeronautics and Space Administration. (2010). *JSC Oral History Project*. [Žiūrėta 2019-01-06]. Prieiga per internetą: https://www.jsc.nasa.gov/history/oral_histories/oral_histories.htm
47. Oral History Association. (2019). *Oral History: Defined*. [Žiūrėta 2019-01-06]. Prieiga per internetą: <http://www.oralhistory.org/about/do-oral-history/>
48. Ozguler, I.S. (2016). *Increase the projects success rate through developing multi-cultural project management process*. Procedia – Social and Behavioral Sciences 226.
49. Project Management Institute. (2013). *A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide) – Fifth Edition*. USA, 3-20.
50. Reeves, M.E. (2010). *Women in Business: Theory, Case Studies, and Legal Challenges*. New York and London: Routledge.
51. Rindzevičiūtė, E. (2002). *Europietiško problema diskusijose apie lietuvišką nacionalinį identitetą*. Politikos sociologija ir identiteto problemos. Sociologija. Mintis ir veiksmai 2002/2.
52. Rodriguez, P., Montequin, V.R., Moran, H., Arriba, L. (2017). *Gender influence in project management: analysis of a case study based on master students*. Procedia Computer Science 121.
53. Savelsbergh, Ch., Havermans, L.A., Storm, P. (2016). *Development paths of project managers: What and how do project managers learn from their experiences?* International Journal of Project Management 34, 559–569.
54. Shopes, L. (2002). *Making Sense of Oral History, History Matters: The U.S. Survey Course on the Web, What is Oral History?*.

55. Singh, V., Vinnicombe, S., James, K. (2006). *Constructing a professional identity: how young female managers use role models*. *Women in Management Review*.
56. Socialinis Taksi. (2013). *Apie projektą*. [Žiūrėta 2019-01-15]. Prieiga per internetą: <http://socialinistaksi.lt/page/apie>
57. Sokol, T.J. (2009). *Identity Development Throughout the Lifetime: An Examination of Eriksonian Theory*. *Graduate Journal of Counseling Psychology*, Vol. 1: Issue 2, Article 14.
58. Stets, J.E., Burke, P.J. (2000). *Identity Theory and Social Identity Theory*. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 63, No. 3, 224-237.
59. Stundžė, L., Rutkauskaitė, G. (2014). *Moteryų sakinė istorija: komunikacinis aspektas*. *Informacijos mokslai* 68.
60. Tang, Ch., Naumann, S.E. (2016). *The impact of three kinds of identity on research and development employees' incremental and radical creativity*. *Thinking Skills and Creativity* 21, 123–131.
61. Telešienė, A., Morkevičius, V., Žvaliauskas, G. (2008). *Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su Nvivo ir Text Analysis Suite. Naratyvinis tyrimas*, Kaunas.
62. Turner, S. (1999). *Intersex Identities. Locating New Intersections of Sex and Gender*. *Gender & Society*, Vol. 13 No. 4, 457-479.
63. The Edstats Newsletter. (2012). *The World Bank Education Statistics Newsletter*. [Žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: <http://datatopics.worldbank.org/education/files/Newsletter/EdStatsNewsletter28.pdf>
64. The World Bank. (2018). *Oral history*. [Žiūrėta 2019-01-06]. Prieiga per internetą: <https://oralhistory.worldbank.org/>
65. Wang, N., Jiang, D., Pretorius, L. (2016). *Conflict-resolving behaviour of project managers in international projects: A culture-based comparative study*. *Technology in Society* 47.
66. Warhurst, R. (2011). *Managers' practice and managers' learning as identity formation: Reassessing the MBA contribution*. *Management Learning* 42(3), 261-278.
67. Zwikael, O., Shimizu, K., Globerson, S. (2005). *Cultural differences in project management capabilities: A field study*. *International Journal of Project Management* 23.
68. 2014-2020 Europos Sąjungos fondų investicijos Lietuvoje. *Apie 2014-2020 m. ES fondų investicijas*. [Žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: <http://www.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/apie-2014-2020-es-fondu-investicijas>

Priedai

1 priedas. Pilotinis interviu klausimynas/tyrimo gairės

Klausimynas

Bendrieji klausimai:

1. Iš kur esate? (Kur gimėte/augote/miesto pasirinkimas?)
2. Kuo jūs vardu?
3. Kiek jums metų?
4. Kiek laiko ir kokia projektine veikla užsiimate?

Vaikystė:

1. Kur augote?
2. Ką prisimenate galvodami apie vaikystę?
3. Ar turėjote brolių, seserų?
4. Kaip su jais sutardavote?
5. Su kuo daugiausiai praleisdavote laiko?
6. Kokius prisiminimus kelia mokykla?
7. Gražiausias vaikystės prisiminimas?
8. Svajonių profesija?
9. Kaip save apibūdintumėte kaip vaiką?

Paauglystė:

1. Koks buvo santykis su šeimos nariais?
2. Su kuo dažniausiai leisdavote laiką?
3. Kokius prisiminimus kelia mokykla? Ar mėgote mokytis?
4. Mėgstamiausia pamoka?
5. Mėgstamiausios laisvalaikio veiklos?
6. Ar buvo tokių žmonių, kurie šiuo gyvenimo laikotarpiu darė įtaką jūsų sprendimams? Autoritetų?
7. Gražiausias paauglystės prisiminimas? Svajonės?
8. Kaip save apibūdintumėte šiuo gyvenimo laikotarpiu?

Branda:

1. Kokia jūsų šeimyninė padėtis?
2. Koks jūsų išsilavinimas?
3. Koks buvo pirmasis jūsų darbas, pirmosios darbinės patirtys?
4. Kokią reikšmę jūsų gyvenimo būdui turi šeima, draugai?
5. Kaip apibūdintumėte savo gyvenimo būdą?
6. Kaip apibūdintumėte save, kaip asmenybę?

Profesinis kelias:

1. Kas jums svarbu darbinėje aplinkoje?
2. Kaip save įvardijate profesine prasme?
3. Kaip pradėjote karjerą projektų vadybos srityje?
4. Kaip šis profesinis pasirinkimas atsispindi jūsų kasdieniniame gyvenime?
5. Kokius šio darbo privalumus/trūkumus išvelgiate?
6. Kokių patirčių turite dirbant su tarptautiniais projektais?
7. Su kokiomis kliūtimis/iššūkiomis susiduriate tarptautinių projektų kontekste?
8. Kuo specifiškas, kokių išbandymų kelia investicinių/socialinių projektų valdymas tarptautinių projektų kontekste?
9. Ar teko patirti nesėkmių projektų valdymo srityje?
10. Kokias patirtis projektinėje veikloje įvardintumėte kaip sunkiausias?
11. Kokios patirtys, susijusios su projektine veikla, buvo naudingiausios, daugiausiai išmokė?
12. Kokią įtaką jūsų darbinė aplinka daro jūsų pasaulėvaizdžiui?
13. Ar turite kokių nors ateities planų, svajonių asmeniniame gyvenime/projektų vadybos srityje?
14. Ar matote save šioje srityje ateityje?
15. Kaip apibūdintumėte save ir savo gyvenimo būdą?
16. Kaip vertinate aplinkinių požiūrį į save profesinės veiklos kontekste?